

مشکل اصلی نظام
حکمرانی در کشور ما،
ناقزازی مدیریت است.

محمد باقر قالیباف؛
رئیس مجلس شورای اسلامی

واگذاری اختیارات به مدیریت
شهری و محلی نیازمند
نیروی متخصص است.

بابک نگاهداری؛
رئیس مرکز پژوهش‌های مجلس

«از مسئله‌یابی استانی
تا تقنین ملی»

دکتر محسن رفیعیان؛
مدیر اندیشکده حکمرانی و قانون
گذاری استان یزد

یزد؛

الگوی حکمرانی
پایدار در ایران

از هویت تاریخی
تا ظرفیت‌های آینده

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

صاحب امتیاز: دبیرخانه اندیشکده های حکمرانی و قانون گذاری مرکز پژوهش های مجلس

مدیرمسئول: حمزه صفریگی

سر دبیر: معصومه کارخانه

دبیر تحریریه: دکتر محسن رفیعیان

هیئت تحریریه: محسن ابراهیمی، محمدرضا پاریاب، کاظم یآوری نسب، رضا اکبری، مهسا دهقانپان ناهید امراللهی، محمدعلی اکبری، علی اکبر جعفری ندوشن، پریسا عالی پور، سید علی المدرسی، زهرا رضائی زردنجانی، علی قرقچیان

شورای سیاست گذاری: اعضای شورای راهبردی اندیشکده های حکمرانی و قانون گذاری استانی

گرافیکست و صفحه آرا: مریم بشیری

«تحلیل امروز
آینده ای روشن تر
برای فردا»

فهرست مطالب

۴۹ الگوی پیشنهادی جهش تولید با مشارکت...

۵۵ صنعت تجهیزات پزشکی؛

۶۲ مکان یابی طرح جهش تولید مسکن...

۶۵ چالش ها و راهکارهای زیرساخت ...

۷۴ توسعه پایدار یزد در پرتو توسعه فرهنگی

۷۸ چالش ها و مسائل فرهنگی و اجتماعی یزد

۸۹ چالش های زنجیره ارزش استان یزد

۱۰۰ ارزیابی و آسیب شناسی روابط بازیگران ...

۱۰۵ چالش ها و راهکارهای مدیریت منابع آب...

۱۱۸ پیشنهادهایی برای برنامه هفتم

۱۳۰ پایان یک شاخه قدیمی

۶ واگذاری اختیارات به مدیریت شهری

۷ تمرکزگرایی، سبب اتلاف منابع و قفل ...

۸ معرفی استان

۹ از مسئله یابی استانی تا تقنین ملی»

۱۱ تحول در حکمرانی کشور نیازمند ...

۱۳ نقش آفرینی استان یزد در توسعه...

۱۷ تجربه نگاری طرح «رصدخانه تورم» ...

۳۰ نقش مجلس در پایش شاخص های توسعه

۳۲ بحران امنیت آبی یزد

۳۵ ناترازی انرژی؛ بازخوانی یک تهدید خاموش

۳۸ گذار از سیاست ساخت محوره حکمرانی

بیانات رهبر شهید انقلاب در جمع مردم یزد:

شهر شما و استان شما، برادران و خواهران عزیز یزدی! مرکز دانش، مرکز هنر، مرکز کار و تلاش و ابتکار، مرکز ایمان و دین‌باوری است. شهر یزد، شهر علم است. شما مردم یزد، در دانشگاه خوبید، در میدان جنگ خوبید، در کشاورزی هم با وجود خشکی طبیعی این اقلیم، خوبید.

آقای دکتر قالیباف: حکمرانی یکپارچه، راه حل ناترازی مدیریتی در کشور ما است.

آقای دکتر قالیباف، رئیس مجلس شورای اسلامی، پنجشنبه ۱۱ بهمن ۱۴۰۳ در نشستی در شهریزد، بر لزوم تولید قدرت در کار تشکیلاتی تأکید کرده و افزودند: «مشکل اصلی نظام حکمرانی در کشور ما، ناترازی مدیریت است. چنانچه بتوانیم با برقراری حکمرانی یکپارچه، ثبات در مدیریت را رقم بزنیم، ثبات در سایر شاخص‌های نامتعادل نیز ایجاد خواهد شد. برنامه هفتم را باید یک میثاق ملی بدانیم و کسی نباید برای خودش، ریل جدیدی وضع کند، تنها سند بالا دستی ما برنامه هفتم است. تمامی دستگاه‌های دولتی باید از تمرکزگرایی پرهیز کنند؛ یعنی باید اجازه دهیم استان‌ها با محوریت برنامه‌های خود، استقلال کافی در تصمیم‌گیری داشته باشند. باید اسب چموش دیوان‌سالاری در کشور را رام کنیم؛ یکی از راه‌ها اصلاح قوانین است و دیگری تمرکززدایی که باید محقق شود، همچنین، باید از مدیران امین و توانمند حمایت کنیم و شجاعت تصمیم‌گیری را از آنان نگیریم.»

واگذاری اختیارات به مدیریت شهری و محلی نیازمند نیروی متخصص است

بابک نگاهداری

رئیس مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

رئیس مرکز پژوهش‌های مجلس، در مراسم افتتاحیه نخستین دوره تخصصی حکمرانی محلی و مدیریت شهری، با تأکید بر این نکته که رئیس جمهور و رئیس مجلس، معتقد به واگذاری اختیارات به مدیریت شهری و محلی هستند، گفت: «موفقیت این رویکرد وابسته به آموزش نیروهای محلی و توانمندسازی آنان است.» همچنین در ادامه افزودند: «اگر انسان‌های متعالی‌تری را در مدیریت شهری تربیت کنیم، این مهم در افزایش رضایتمندی شهروندان، افزایش کیفیت مدیریت شهر و امکان دستیابی به توسعه پایدار شهری، کارساز خواهد بود.»

مشارکت مردم در اجرا، مطالبه‌گری، تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری یک رویکرد اسلامی است. حضور مردم در مدیریت محلی و شهری هم یکی از نمادهای مهم این مشارکت است. به هر میزان که مشارکت مردم در اداره جامعه افزایش پیدا کند نشان می‌دهد که ما در بستر اسلامی حرکت می‌کنیم. با افزایش مشارکت مردم در راستای تحقق عدالت و هویت ملی، بومی و اسلامی حرکت می‌کنیم.»

تمرکزگرایی، سبب اتلاف منابع و قفل شدن فعالیت‌های محلی شده و اختیارات باید هرچه زودتر به استان‌ها واگذار شود

دکتر حمزه صفر بیگی

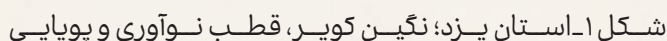
دبیر اندیشکده‌های حکمرانی و قانون‌گذاری
مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

آقای دکتر حمزه صفر بیگی، مشاور رئیس مرکز و دبیر شورای راهبری اندیشکده‌های حکمرانی و قانون‌گذاری مجلس، در دومین همایش ملی «شهر آینده»، با محوریت «حکمرانی یکپارچه شهری» روز چهارشنبه ۲۴ اردیبهشت‌ماه ۱۴۰۴ گفت: مشارکت مردمی و تحقق مدیریت واحد شهری از مأموریت‌های اصلی مرکز پژوهش‌های مجلس است. وی با انتقاد از نبود تفکیک روشن در تصمیم‌گیری‌ها و تمرکزگرایی موجود، اظهار داشت: این وضعیت باعث اتلاف منابع و قفل شدن فعالیت‌های محلی شده و اختیارات باید هرچه زودتر به استان‌ها واگذار شود. دکتر صفر بیگی افزود: دولت باید به نخبگان بومی اعتماد کند و آن‌ها را در تصمیم‌گیری‌ها مشارکت دهد. اکنون که اراده جدی در شخص رئیس‌جمهور و رئیس مجلس وجود دارد، فرصت تاریخی مناسبی برای انتقال اختیارات به استان‌ها فراهم شده است. وی همچنین گفت: یکی از عمیق‌ترین زخم‌های نظام اداری، چندپارگی در تصمیم‌گیری‌هاست که سال‌ها روند اجرای پروژه‌ها را کند کرده و حتی متوقف ساخته است. نقش فعال دانشگاه‌ها در تدوین نظام حکمرانی شهری بسیار ضروری است.

با این حال، محدودیت منابع آب، فشارهای زیست‌محیطی، ضرورت ارتقای بهره‌وری و نیاز به ایجاد اشتغال مولد، ایجاب می‌کند الگوی توسعه یزد از توسعه صرفاً متکی بر منابع، به سوی توسعه بهره‌ور، فناورانه، کم‌آب‌بر و پایدار حرکت کند. از این منظر، مسئله اصلی یزد صرفاً برخورداری از ظرفیت‌های متعدد نیست، بلکه چگونگی تبدیل این ظرفیت‌ها به ارزش اقتصادی پایدار، رفاه عمومی و توسعه متوازن است؛ امری که نیازمند حکمرانی یکپارچه، تقویت نوآوری و بازآرایی سیاست‌های توسعه‌ای استان خواهد بود.

مسیر «از مسئله یابی استانی تا تقنین ملی» نه تنها یک شعار، بلکه یک فرایند عملی و نظام مند در عملکرد اندیشکده حکمرانی یزد، به شمار می رود.

محسن رفیعیان
دبیر اندیشکده حکمرانی و قانون گذاری
استان یزد و هیئت علمی دانشگاه

تحقق حکمرانی کارآمد و قانون گذاری مبتنی بر واقعیت های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، مستلزم ایجاد پیوند نظام مندی میان مسائل عینی در سطوح محلی و فرایندهای تصمیم سازی و تقنین در سطح ملی است. در این میان، اندیشکده ها به عنوان نهادهای واسط میان دانش، سیاست و قانون، نقشی تعیین کننده در شناسایی مسائل، تولید راه حل های علمی و ارائه مشاوره تخصصی به نهادهای تصمیم گیر ایفا می کنند.

ایشان را بررسی و تحلیل نماید. ویژگی متمایز این اندیشکده، تمرکز بر شناسایی دقیق مسائل حکمرانی در سطح استان، تحلیل علمی و داده محور آن ها و تبدیل این یافته ها به پیشنهاد های قابل اتکا برای اصلاح قوانین، تدوین طرح ها و لوایح و بهبود سیاست های عمومی است. بدین ترتیب، مسیر «از مسئله یابی استانی تا تقنین ملی» نه تنها یک شعار، بلکه یک فرایند عملی و نظام مند در عملکرد این نهاد به شمار می رود. بررسی و هم اندیشی پیرامون موضوعات ذیل، در قالب گزارش سیاستی صورت گرفته است: مطالعه پیمایشی مسائل و مشکلات آموزش

اندیشکده حکمرانی و قانون گذاری استان یزد، به عنوان نهادی تخصصی ذیل مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، با هدف تقویت فرایند مسئله یابی استانی، احصاء نظام مسائل استان و ارتقای کیفیت قانون گذاری ملی شکل گرفته است. این اندیشکده، در چارچوب شبکه ای فراگیر از شعب فعال استانی در سراسر کشور، به مثابه بازوی مشورتی نمایندگان مردم در مجلس شورای اسلامی عمل کرده و می کوشد صدای مسائل، دغدغه ها و ظرفیت های بومی استان را به سطوح عالی سیاست گذاری و تقنین منتقل کند و همچنین سفارشات پژوهشی

و پرورش، چالش‌ها و مسائل فرهنگی و اجتماعی یزد، چالش‌های قانون هوای پاک، چالش‌ها و راهکارهای مدیریت منابع آب استان یزد، الگوی پیشنهادی جهش تولید با مشارکت مردم با تأکید بر ابعاد منطقه‌ای و استانی، چالش‌های زنجیره‌های ارزش راهبردی استان یزد و ارائه راهکارهای عملیاتی متناظر حکمرانی سیاسی و چالش‌های آن در یزد، مالکیت آب و قوانین حاکم بر آن، چالش‌ها و راهکارهای زیرساخت و انرژی استان یزد، پیشنهاداتی برای برنامه هفتم پنج‌ساله پیشرفت استان یزد. برخی از آثار برگزیده اندیشکده حکمرانی و قانون‌گذاری استان یزد به این شرح است: نقشه راه و سند مبنای حکمرانی یکپارچه شهری ایران، چکیده مجموعه مقالات دومین همایش ملی شهر

آینده، حکمرانی یکپارچه شهری و اندیشکده حکمرانی و قانون‌گذاری استان یزد؛ از مسئله‌یابی استانی تا تقنین ملی.

این نشریه، برآن است تا با تبیین جایگاه، کارکردها و تجربیات اندیشکده حکمرانی و قانون‌گذاری استان یزد، نقش اندیشکده‌های استانی در تقویت حکمرانی چندسطحی، افزایش کارآمدی نظام قانون‌گذاری و تعمیق پیوند میان جامعه و نهاد تقنین را مورد بررسی قرار دهد. امید است، مطالب پیش‌رو بتواند گام مؤثری در جهت توسعه الگوی بومی اندیشکده‌محور، در نظام حکمرانی جمهوری اسلامی ایران و بهره‌گیری هرچه بیشتر از ظرفیت‌های استانی در قانون‌گذاری ملی باشد و نقش حقیقی نخبگان در نظام حکمرانی کشور برقرار شود.

تحول در حکمرانی کشور نیازمند تغییر ساختارها، قوانین و بودجه است.

محمد صالح جوکار

رئیس کمیسیون امور داخلی شوراها در مجلس شورای اسلامی و نماینده مردم شریف یزد، اشکذر و زارچ

تحول در حکمرانی کشور نیازمند تغییر ساختارها، قوانین و بودجه است. حکمرانی یکپارچه شهری و مردمی، به معنای کوتاه شدن دست دولت و سپردن سرنوشت شهرها به دست مردم است. باید در کنار حکمرانی محلی، مجالس و پارلمان‌های محلی داشته باشیم که متناسب با شرایط اقلیمی، فرهنگی و اجتماعی هر منطقه قانون‌گذاری کنند. ایشان افزودند: تحول جدی در عرصه حکمرانی کشور، نیازمند تغییر در ساختارها، قوانین و ساختار بودجه کشور است. شوراها می‌توانند در این فرهنگ‌سازی نقش مهمی داشته باشند. این همایش، با هدف بررسی راهکارهای نوین مدیریت شهری و ارتقای جایگاه شوراها در تصمیم‌گیری‌های محلی برگزار گردید.

دکتر مصطفی پور دهقان اردکان
نماینده مردم اردکان

محمدرضا صباغیان
نماینده مردم شریف مهریز، ابرکوه، بافق، بهاباد،
خاتم و مروست

تحقق حکمرانی یکپارچه شهری، می‌تواند بیش از ۵۰ درصد مشکلات کشور را حل نماید.
انديشکده حکمرانی، بازوی پژوهشی برای اصلاح قوانین و حل معضلات استانی است.

دکتر مصطفی پوردهقان اردکان، با تأکید بر اهمیت اندیشکده‌های حکمرانی و قانون‌گذاری، به عنوان یک بازوی پژوهش استانی و منطقه‌ای، توجه به مسائل کلان استان و شهرستان‌ها و تمرکز بر اصلاح قوانین مرتبط با آن‌ها تأکید کردند. ایشان اصلاح قانون هوای پاک، توسعه گردشگری و اصلاح قوانین شهری را از جمله مواردی دانستند که نیازمند توجه و پژوهش‌های کاربردی توسط نخبگان است. در حال حاضر نیز، اعلام وصول طرح آقای دکتر مصطفی

تحقق حکمرانی یکپارچه شهری، می‌تواند بیش از ۵۰ درصد مشکلات کشور را حل نماید. با واگذاری بخشی از اختیارات مدیران به شهرداران و مردم، می‌توان اداره کشور را کارآمدتر و نزدیک‌تر به نیازهای واقعی جامعه پیش برد. این طرح، می‌تواند در حکمرانی شهری، تحول اساسی ایجاد کند. ایشان با تأکید بر نقش مردم و نخبگان در تحقق این نوع از حکمرانی، خواستار همراهی اندیشکده‌های حکمرانی و قانون‌گذاری و مراکز علمی برای تکمیل و تقویت این طرح شدند.

پوردهقان اردکان، نماینده مردم شریف اردکان با موضوع اصلاح ماده (۱۱) قانون هوای پاک را در صحن علنی مجلس شورای اسلامی، شاهد بودیم. آقای دکتر پوردهقان همچنین، بر اینکه توسعه گردشگری، باید به صورت برنامه‌ای جامع و یکپارچه در نظر گرفته شود، تأکید کرد و افزود: موضوع توسعه گردشگری باید به صورت برنامه‌ای جامع و یکپارچه در نظر گرفته شده

و تنها به مرکز استان محدود نشود. این نگرش، می‌تواند توسعه اقتصادی کل استان را به دنبال داشته باشد و اظهار کرد: اندیشکده حکمرانی، نباید صرفاً به پژوهش‌های کتابخانه‌ای محدود شود، بلکه با حضور در میدان و تجربه‌گیری از مجریان، مسائل را از زوایای مختلف مورد بررسی قرار دهد تا منجر به راهکارهایی مؤثر و عملی، در حل مسائل اجتماعی و اقتصادی شود.

سید جلیل میرمحمدی

نماینده مردم شریف تفت و میبد

اندیشکده حکمرانی؛ بایستی هرچه سریعتر زمینه‌سازی مشارکت حداکثری نخبگان دانشگاهی استان را فراهم کند.

را فراهم کند. در این نشست، با حضور اعضای اندیشکده، دکتر رعدآبادی در حوزه سیاستگذاری سلامت، توضیحاتی فرمودند. دکتر زارع، ایده‌های سیاستی مبنی بر به کارگیری هوش مصنوعی در صنایع شهرستان و زنجیره‌های ارزش استان را مطرح کردند. خانم دکتر امراللهی نیز در حوزه بهینه‌سازی مصرف و مدیریت آن و ایده‌هایی که برای رفع ناترازی انرژی راهگشا هستند، توضیحاتی را بیان فرمودند.

دکتر میرمحمدی، درخصوص رویه شهرستان‌های حوزه انتخابیه مبنی بر تدوین برنامه‌ها و پروژه‌های یکساله در نوروز هر سال که بسیار موفق بوده است، توضیحاتی فرمودند و بیان داشتند؛ این رویه، در پیشبرد امور نوآورانه، بسیار موثر بوده است. همچنین ایشان تأکید کردند که: اندیشکده حکمرانی؛ بایستی هرچه سریعتر زمینه‌سازی مشارکت حداکثری نخبگان دانشگاهی استان

نقش آفرینی استان یزد در توسعه سواحل مَکران

محسن ابراهیمی خوسفی

عضو هیأت علمی دانشگاه و عضو شورای علمی اندیشکده حکمرانی و قانونگذاری یزد

توسعه متوازن سرزمینی در ایران، مستلزم پیوند مؤثر میان مناطق مرکزی، شرقی و جنوبی کشور است. سواحل مَکران به عنوان جبهه جدید توسعه ملی، از موقعیت ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی ممتاز برخوردار است و محور توسعه جنوب شرق کشور در اسناد بالادستی محسوب می شود. تحقق این مأموریت، نیازمند مشارکت و پشتیبانی استان های غیر ساحلی است. استان یزد با موقعیت مرکزی، ظرفیت های صنعتی، علمی و فناوری، می تواند نقش مهمی در تأمین، هدایت و پشتیبانی توسعه مَکران ایفا کند. این مقاله، ضمن معرفی مَکران و بررسی ظرفیت های یزد، راهکارهایی برای نقش آفرینی مؤثر استان در توسعه جنوب شرق کشور ارائه می کند.

مَکران و جایگاه آن در توسعه ملی

- ضعف هماهنگی نهادی و تعدد مراکز

تصمیم گیری.

- تمرکزگرایی و نادیده گرفتن ظرفیت های محلی.

- فقر چندبعدی و ضعف سرمایه اجتماعی.

- در مقابل، مأموریت های راهبردی مَکران در اسناد ملی عبارت اند از:

- ایجاد کریدورهای حمل و نقل زمینی، ریلی و دریایی.

- توسعه صنایع پایین دستی نفت، گاز و پتروشیمی.

- گسترش زنجیره های ارزش صنایع دریامحور.

- توسعه گردشگری، حفاظت محیط زیست و استفاده از انرژی های تجدیدپذیر.

بر اساس «سند توسعه سواحل مَکران»، سه شهر چابهار، جاسک و میناب، به عنوان

سواحل مَکران از خلیج گواتر تا میناب، به طول حدود ۷۰۰ کیلومتر، در منطقه ۸ آمایشی کشور، شامل؛ استان های یزد، کرمان، هرمزگان و سیستان و بلوچستان، واقع است. این پهنه، آخرین جبهه بکر توسعه فضایی ایران و دروازه اتصال سرزمین ملی به آب های آزاد است. از منظر ژئوپلیتیکی، مَکران نقش کلیدی در امنیت انرژی، تجارت بین الملل، صادرات کالا و توسعه صنایع بندری، دریایی و پتروشیمی دارد. از منظر توسعه ای، فرصت کم نظیری برای تمرکززدایی از مناطق مرکزی، ایجاد اشتغال پایدار، و ارتقای عدالت فضایی به شمار می رود. چالش های اصلی توسعه مَکران عبارتند از:

قطب‌های اصلی توسعه معرفی شده‌اند. -چابهار و جاسک: قطب‌های برون‌زا و پیوندهنده ایران با اقتصاد جهانی. -میناب: قطب درون‌زا و پیوندهنده منطقه با سرزمین ملی.

آینده مکران

در افق بلندمدت، مکران، محور پیوند ایران با اقتصاد جهانی و کانون هم‌افزایی فعالیت‌های صنعتی، تجاری، انرژی و زیست‌محیطی خواهد بود. توسعه صنایع انرژی‌بر، فلزات اساسی، صنایع دریایی و زنجیره‌های ارزش نفت و گاز، بنیان اقتصاد صنعتی آینده این منطقه را شکل می‌دهد. در کنار فعالیت‌های اقتصادی، مکران به کانون علمی، آموزشی و درمانی جنوب شرق کشور نیز، تبدیل خواهد شد. گسترش فناوری‌های انرژی‌های تجدیدپذیر، کشاورزی شورورزی، و استفاده از آب دریا، -تعالف فضایی: تمرکززدایی و رفع نابرابری‌های

چهره‌ای نو از توسعه پایدار را رقم می‌زند. دو محور گردشگری (ساحلی از گواتر تا ماهشهر و طبیعی از چابهار تا زاهدان) نیز فرصت متنوع‌سازی اقتصادی را فراهم می‌کنند. یزد پایدار؛ چشم‌انداز و مأموریت‌ها

برنامه جامع توسعه استان، با عنوان «یزد پایدار» نقشه راه دستیابی به توسعه پایدار، عدالت فضایی و اقتصاد دانش‌بنیان تا افق ۱۴۲۴ است. اصول ۶گانه یزد پایدار عبارت‌اند از:

- تاب‌آوری محیطی: حفاظت منابع آب و انرژی.
- رشد اقتصادی و بهره‌وری: توسعه اقتصاد متنوع و دانش‌بنیان.
- نوآوری و هوشمندی: تمرکز بر فناوری‌های نو و هوش مصنوعی.
- برندسازی و گردشگری: ارتقای جایگاه جهانی یزد.

منطقه‌ای.

مصنوعی کشور، یزد می‌تواند در زمینه صنایع دریامحور هوشمند، مدیریت منابع، پایش محیطی و کشاورزی داده‌محور، پشتیبان علمی مَکُران باشد. ایجاد شبکه دانشگاهی یزد-چابهار و مراکز نوآوری مشترک، می‌تواند همکاری دانشی را تقویت کند.

۴. محور کشاورزی و زیست محیطی: تجربه یزد در بهره‌برداری پایدار از منابع محدود آب، می‌تواند به انتقال فناوری‌های شورورزی، استفاده از آب دریا و کشت‌های سازگار با اقلیم در مَکُران منجر شود.

۵. محور فرهنگی و گردشگری: توسعه گردشگری فرهنگی-طبیعی در مسیر یزد-کرمان-چابهار و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی یزد، در زیرساخت‌های گردشگری مَکُران، پیوندهای انسانی و اقتصادی دو منطقه را تقویت می‌کند.

سواحل مَکُران، دروازه آینده توسعه ایران و محور پیوند کشور با اقتصاد جهانی است. تحقق این مأموریت، بدون مشارکت استان‌های مرکزی ممکن نیست. استان یزد با ظرفیت‌های علمی، صنعتی، فناورانه و فرهنگی خود می‌تواند نقش مؤثری در پشتیبانی و هدایت توسعه مَکُران ایفا کند. نقش آفرینی یزد در این مسیر، نه صرفاً اقتصادی، بلکه دانشی و فناورانه است؛ حرکتی که در صورت تحقق، توازن سرزمینی و عدالت فضایی کشور را در دهه‌های آینده تقویت خواهد کرد.

پیشنهاد‌های سیاستی برای نقش آفرینی

-انسان‌محوری و فرهنگ‌گرایی: ارتقای سرمایه انسانی و اجتماعی.

این برنامه، بستر نقش آفرینی یزد، در توسعه ملی و منطقه‌ای از جمله در مَکُران را فراهم می‌کند.

ظرفیت‌های استان یزد، برای نقش آفرینی در توسعه مَکُران

استان یزد، با قرارگیری در مرکز ایران، برخورداری از زیرساخت‌های حمل‌ونقل، صنایع مادر، دانشگاه‌های فعال و شرکت‌های دانش‌بنیان، می‌تواند حلقه اتصال سرزمین ملی با جبهه توسعه جنوب شرق باشد. محورهای کلیدی این نقش آفرینی عبارت‌اند از:

۱. محور صنعتی و انرژی: یزد با تجربه گسترده در صنایع معدنی، فولاد و انرژی بر، می‌تواند تأمین‌کننده فناوری، تجهیزات و خدمات مهندسی برای صنایع پتروشیمی، پالایشگاهی و دریایی مَکُران باشد. اتصال صنایع معدنی یزد، به صنایع پایین‌دستی مَکُران، زنجیره ارزش ملی را تکمیل می‌کند.

۲. محور حمل‌ونقل و لجستیک: توسعه محورهای ریلی و جاده‌ای یزد، کرمان-جاسک و یزد-چابهار، یزد را به حلقه ترانزیت کالا، مواد اولیه و صادرات میان فلات مرکزی و بنادر جنوبی، بدل می‌سازد. احداث مناطق لجستیکی مشترک میان استان‌های یزد، کرمان و هرمزگان از اولویت‌ها است.

۳. محور علمی، فناورانه و دانش‌بنیان: به‌عنوان یکی از قطب‌های نوآوری و هوش

مؤثر یزد، در توسعه مکران

معدنی، لجستیک، فناوری اطلاعات و کشاورزی نوین.

۸. توسعه محور ترانزیتی بافق- چابهار و تکمیل شبکه ریلی دوخطه جنوب شرق. ۹. ایجاد مناطق لجستیکی و صنعتی مشترک میان یزد و استان‌های مجاور.

۱۰. ایجاد شعبه‌های پارک علم و فناوری یزد در مکران و انتقال فناوری‌های نو.

۱۱. تقویت همکاری‌های دانشگاهی و پژوهشی در حوزه توسعه پایدار و اقتصاد دریامحور.

۱۲. بهره‌گیری از توان شرکت‌های دانش‌بنیان یزد در پروژه‌های انرژی پاک و زیست‌محیطی مکران.

۱۳. ترویج مدل‌های سرمایه‌گذاری مشترک میان نهادهای اقتصادی یزد و مناطق آزاد جنوب شرق.

۱۴. ایجاد مرکز هماهنگی استان‌های مرکزی در توسعه مکران با محوریت استان یزد.

۱. تدوین برنامه راهبردی نقش‌آفرینی یزد، در توسعه مکران به عنوان یکی از محورهای «یزد پایدار»

۲. تکمیل آمایش منطقه ۸ کشور با همکاری استان‌های کرمان، هرمزگان و سیستان و بلوچستان و تقسیم کار منطقه‌ای. ۳. تقویت ارتباطات بین منطقه‌ای و بین‌المللی یزد، در شبکه اقتصاد ملی و جهانی.

۴. تدوین آئین‌نامه جذب سرمایه‌گذاری در مکران، توسط اتاق بازرگانی یزد، با لحاظ منافع استان.

۵. هدایت فعالیت‌های آب‌بر و کاربر استان به مکران جهت کاهش فشار بر منابع محدود آب و محیط‌زیست یزد.

۶. گسترش فعالیت‌های دانش‌بنیان و فناوریانه با تمرکز بر صنایع اولویت‌دار جنوب شرق.

۷. تشویق سرمایه‌گذاری بخش خصوصی یزد در مکران در حوزه گردشگری، صنایع

تجربه‌نگاری طرح «رصدخانه تورم» الگوی موفق کنترل تورم استانی

محسن رفیعیان
دبیر اندیشکده حکمرانی و قانون گذاری
استان یزد و هیئت علمی دانشگاه

نظام مستندسازی تجربیات به منظور ثبت، نگهداری و انتقال تجربیات در طول زمان و انتقال آن میان ذی‌نفعان جهت هماهنگی، هم‌سویی، تشریک مساعی و تشکیل بصیرت واحد، نقش حیاتی در بهبود فرآیندهای حکمرانی دارد. این نظام به‌طور موثری از تکرار سعی و خطا جلوگیری می‌کند و با استفاده از موفقیت‌ها و شکست‌های مندرج در تجربیات، بهره‌وری حکمرانی را افزایش می‌دهد. تجربه، جوهر دانایی، خبرگی و تخصص است و مفهوم آن، آزمودن و از آزموده خویش آموختن می‌باشد. تجربه‌نگاری، سرمشق پژوهش و تفکر است و می‌تواند اهداف و ابعاد عمده‌ای را در رابطه با شبکه‌های ارتباطی منطقه‌ای، ظرفیت‌های ارتباطی دانشگاه‌ها، جوامع نخبگانی و توسعه اقتصادی دانش‌بنیان برآورده سازد.

جامع، نقاط قوت و ضعف پروژه به‌طور دقیق شناسایی گردد.

در فصل سوم، به ارائه تحلیل دقیق مسائل، تدوین سیاست و نظریه پایه یا مدل انجام کار، شناسایی ذی‌نفعان، ذی‌مدخلان، مسئولان و جمعیت هدف سیاست‌ها، تحلیل هزینه-فایده، تحلیل حقوقی، تحلیل نحوه اجرای سیاست، تدوین شاخص‌های بازخوردگیری و تدوین شاخص‌های ارزیابی پرداخته شده است. این فصل با هدف ارائه راهکارهای عملی و کاربردی برای بهبود عملکرد پروژه و تعمیم‌پذیری آن به سایر استان‌ها، تدوین شده است و تلاش دارد تا با ارائه یک رویکرد جامع و علمی، به تصمیم‌گیری‌های استراتژیک در راستای بهبود شرایط اقتصادی استان یزد کمک نماید.

تجربه‌نگاری طرح «رصدخانه تورم»، به‌عنوان یک الگوی موفق در مدیریت اقتصادی، می‌تواند الهام‌بخش سایر استان‌ها و سازمان‌های

تجربه‌نگاری طرح «رصدخانه تورم» در سه فصل، تدوین شده است که شامل تجربه‌نگاری، ارزیابی و نتیجه‌گیری سیاستی است. در فصل اول، به معرفی پروژه، دستگاه‌های ذی‌نفع و ذی‌نفوذ، عوامل موفقیت و شکست پروژه، چالش‌ها و موانع پیش‌روی اجرای آن پرداخته شده است. در این فصل، تلاش شده است تا با ارائه یک تصویر جامع از پروژه و محیط اجرایی آن، درک بهتری از عوامل مؤثر بر موفقیت یا شکست پروژه ایجاد شود.

در فصل دوم، از الگوی سیپ برای ارزیابی پروژه اقدام شده است. این الگو که از الگوهای ارزشیابی مبتنی بر مدیریت است، قصد کمک به مدیران و تصمیم‌گیرندگان را دارد تا با استفاده از آن، به بهبود فرآیندهای اجرایی و تصمیم‌گیری‌های استراتژیک دست یابند. همچنین در این فصل، مشکلات پروژه پیش و پس از اجرا و موانع موفقیت آن بررسی می‌شود تا با ارائه تحلیل

بررسی و تعمیم‌پذیری آن‌ها را ارزیابی کنند. استان یزد، طرح‌های متنوعی را برای تجربه‌نگاری مطرح کرده بود. پروژه کیف سرمایه‌گذاری، سند یزد نوین و اقدامات دیگری از این قبیل، از آن جمله بودند. علی‌ای حال با توجه به خوداظهاری خبرگان و نخبگان و مدیران و بررسی اولیه انجام شده «طرح رصدخانه تورم» جهت تجربه‌نگاری انتخاب شد که در ادامه فرایند این انتخاب آمده است.

فرایند انتخاب طرح رصدخانه تورم استان یزد برای تجربه‌نگاری

فرایند انتخاب طرح «رصدخانه تورم استان یزد» با هدف تجربه‌نگاری در جلسه‌ای با حضور مدیران استانی و مشاور اقتصادی وزیر اقتصاد، مورخ خرداد ماه ۱۴۰۳ آغاز شد. در این جلسه، هشت طرح موفق اقتصادی که در سال ۱۴۰۲ در یزد اجرا شده بودند، ارائه شدند. این طرح‌ها شامل توسعه سرمایه‌گذاری بخش خصوصی (کیف سرمایه‌گذاری)، سند مالیات‌ستانی، جلوگیری از رسوب نقدینگی، مولدسازی، سند یزد نوین، رصدخانه تورم و یزد بهره‌ور بودند. از میان این ۸ طرح معرفی شده پس از پالایش اولیه و جلسات کارشناسی چهار طرح «کیف سرمایه‌گذاری»، «سند مالیات

اقتصادی کشور باشد. این تجربه، اگرچه ممکن است مستقلاً نتواند کاهش تورم را به همراه داشته باشد، اما به عنوان ساختار مدیریت اقتصادی، شیوه‌ای مناسب برای رصد تورم است که با ارائه چارچوب علمی و عملیاتی، به بهبود فرآیندهای تصمیم‌گیری و افزایش بهره‌وری در سطح کلان کمک می‌کند و نقش مهمی در توسعه پایدار اقتصادی کشور ایفا می‌نماید.

تجربه‌نگاری

وزارت امور اقتصادی و دارایی کشور، در سال ۱۴۰۲ متوجه شد که بسیاری از سیاست‌های عمومی که به استان‌ها ابلاغ می‌شوند، به شکل‌های متنوعی اجرا می‌گردند و اغلب با موانعی مواجه می‌شوند. برای حل این مسئله، تصمیم بر مستندسازی تجربیات موفق استان‌ها گرفته شد تا این تجربیات به سایر استان‌ها منتقل شود. برای مثال، استان یزد با تمرکز منطقه‌ای بر کنترل تورم و استان خراسان جنوبی با استفاده از دیپلماسی سیاسی به مقابله با مسائل اقتصادی پرداختند. در نهایت، ۵ استان هرمزگان، یزد، آذربایجان شرقی، گیلان و سیستان و بلوچستان برای تجربه‌نگاری انتخاب شدند تا دانشگاه‌های مرجع هر استان این تجربیات را

ستانی»، «سند یزد نوین» و «رصد خانه تورم» به تفصیل بررسی شد.

سند یزد نوین: این طرح، با هدف توسعه استان یزد با بهره‌گیری از توان‌نخبگان و بخش خصوصی تدوین شده و شامل سه بخش حلقه تفکر، حلقه تصمیم‌گیر و حلقه مجری است. پروژه‌های مختلف این سند، در حوزه‌های دانش‌بنیان، آب، کشاورزی، انرژی خورشیدی، خانواده، سرمایه‌انسانی، پوشاک، نساجی، ورزش، گردشگری، صنایع وابسته، بهداشت و درمان، بازرگانی، قطعه‌سازی و ماشین‌سازی و معدن تعریف شده‌اند.

کیف سرمایه‌گذاری: این طرح شامل ۱۳۵ مجوز سرمایه‌گذاری بی‌نام در حوزه‌های مختلف و مشوق‌های لازم برای جذب سرمایه‌گذاران است. این اقدام، به بهبود وضعیت اقتصادی استان یزد کمک می‌کند.

تدوین برنامه عملیاتی تحقق درآمدهای مالیاتی: این طرح با هدف افزایش درآمدهای مالیاتی استان یزد تدوین شده است. اهداف آن شامل افزایش چتر مالیاتی، کاهش فرار مالیاتی، برقراری عدالت مالیاتی و افزایش نسبت درآمدهای مالیاتی به تولید ناخالص داخلی است. این سند با استفاده از ماتریس سوات تدوین شده و شامل راهبردهایی مانند تسهیل فرآیند دادرسی مالیاتی و افزایش کوشش مالیاتی است.

رصدخانه تورم

در نهایت، طرح رصدخانه تورم که با هدف رصد و پایش نقطه به نقطه تورم استان و اقدامات کنترلی آن در نظر گرفته شده بود، با توجه به معیارهایی چون تناسب با شعارهای سال، نوآوری، توسعه شفافیت و دیگر عوامل مرتبط، برای تجربه‌نگاری انتخاب گردید. این طرح با رویکرد علمی و دقیق، تلاش می‌کند تا از طریق رصد مستمر و دقیق نرخ تورم در استان‌های مختلف، اطلاعات جامع و قابل اعتمادی فراهم آورد و از این طریق به بهبود سیاست‌گذاری‌ها و

کنترل موثرتر تورم کمک نماید.

طرح «رصدخانه تورم استانی» با هدف کاهش تورم استانی و همگونی اقتصادی بین استان‌ها تدوین شد. در سال ۱۴۰۲، شورای اقتصاد با توجه به تأکید رهبر معظم انقلاب بر مهار تورم، برنامه جامع «مهار تورم و رشد تولید» را تصویب کرد. این برنامه با هدف کاهش ۱۰ واحد درصدی تورم نسبت به سال گذشته به تمامی دستگاه‌های اجرایی ابلاغ شد. با وجود تلاش‌های دولت، بررسی‌ها نشان می‌دهد که اختلاف نرخ تورم بین استان‌ها زیاد است و نیاز به تدوین و اجرای راهکارهای منطقه‌ای برای کاهش این اختلافات وجود دارد. طرح رصدخانه تورم استان یزد با هدف شناسایی عوامل مؤثر بر تورم و ارائه راهکارهای مؤثر برای کنترل آن ایجاد شد. این طرح به دنبال کاهش شکاف‌های تورمی بین استان‌ها و کاهش نارضایتی عمومی است. اجرای این طرح، نیازمند همکاری و هم‌افزایی بین دستگاه‌های مختلف است. رصدخانه تورم با تحلیل داده‌های اقتصادی و ارائه راهکارهای عملی، به دنبال کاهش نرخ تورم است. همکاری نهادهایی مانند اداره کل اقتصاد و امور دارایی، استانداری، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، جهاد کشاورزی و سازمان صنعت، معدن و تجارت در این طرح نقش مهمی دارد. طرح رصدخانه تورم با هدف کاهش تورم استانی، شناسایی و تحلیل عوامل مؤثر بر تورم و ارائه راهکارهای عملی برای کنترل آن، به دنبال تحقق تعادل و پایداری اقتصادی است.

بررسی منطقه‌ای و استانی

تحقیقات درباره تورم منطقه‌ای: تاکنون دلایل اختلافات شدید میان نرخ‌های تورم استان‌ها که تا ۱۵ درصد تفاوت داشته‌اند، به‌طور دقیق بررسی نشده است و نیاز به تحقیقات جامع‌تری وجود دارد.

عوامل مؤثر بر تورم در اقتصاد ایران: تورم تحت تأثیر تقاضای کل، هزینه‌های تولید، نارسایی‌های ساختاری، سیاست‌های پولی و مالی و انتظارات

عملیاتی کردن راه‌حل‌ها توسط دستگاه‌های اجرایی؛ رصد ماهانه نرخ‌های تورم و تهیه گزارش؛ ارجاع مستندات پایش به کارگروه‌های تخصصی؛

عملیاتی نمودن برنامه‌ها و فعالیت‌های استان یزد

هدف: کاهش نرخ تورم سالانه استان یزد به محدوده نرخ تورم کل کشور.

برنامه‌ها و فعالیت‌ها: بررسی نرخ تورم گروه‌های بالاتر از کل کشور؛ مستندسازی فعالیت‌های صورت گرفته؛ شناسایی گروه‌های کالاها و خدمات دارای تورم بالا؛ ارائه گزارش‌های کارشناسی؛

نتایج: نرخ تورم شاخص کل در استان یزد در سال ۱۴۰۰ شروع به بالاتر رفتن از میانگین تورم کشوری کرده است و این روند ادامه داشته تا اینکه در دو سال اخیر به میانگین تورم کشوری نزدیک شده است.

دیدگاه رایج: نرخ تورم استان‌ها در میان‌مدت و

تورمی می‌باشد.

معرفی برنامه‌ها و فعالیت‌های کنترل تورم در استان‌های دارای نرخ تورم فراتر از کل کشور
تحلیل نرخ تورم استانی (۱۴۰۰-۱۴۰۲): تحلیل‌های میز اقتصادی وزارت کشور نشان داد که ۱۰ استان دارای نرخ تورم بالاتر از کل کشور هستند. این مسئله، نیازمند برنامه‌ها و فعالیت‌هایی برای کاهش تفاوت‌ها است.

هدف: کاهش نرخ تورم ۱۰ استان به محدوده نرخ تورم کل کشور.

برنامه‌ها: شناسایی گروه‌های کالاها و خدمات مصرفی که منجر به تورم بالا شده‌اند؛ تشکیل کارگروه‌های تخصصی در هر استان؛ تفکیک وظایف دستگاه‌های اجرایی؛ تشکیل اتاق رصد و پایش نرخ‌های تورم؛

فعالیت‌ها: بررسی نرخ تورم کالاها و خدمات به تفکیک؛ مستندسازی گروه‌های دارای تورم بالا؛ بررسی دلایل تورم در کارگروه‌های تخصصی؛ ارائه راه‌حل‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت؛

- تسریع در اتمام ساخت ساختمان‌های مسکونی تازه شروع شده و نیمه کاره.
 میان مدت و بلندمدت
 - سرمایه‌گذاری کافی و مناسب برای ساخت واحدهای مسکونی جدید.
 - اصلاح ساختار معیوب فعلی مهاجرت در استان یزد.
 - ساخت سکونتگاه‌های در جوار مراکز صنعتی جهت اسکان موقت کارگران غیربومی.

۳. گروه بهداشت و درمان کوتاه مدت

- سامان‌دهی نرخ‌های خدمات دندان پزشکی در استان یزد.
 - سامان‌دهی نرخ‌های تجهیزات و لوازم پزشکی.
 نتیجه برنامه (۳) (تفکیک وظایف و مسئولیت‌پذیری دستگاه‌های اجرایی در ۱۰ استان در زمینه گروه‌های اصلی دارای تورم فراتر از کل کشور در کالاها و خدمات مصرفی خانوارها) و دو فعالیت متناظر آن
 متولی اصلی و هماهنگ‌کننده دستگاه‌های اجرایی عملیاتی‌کننده راه‌حل‌های مسئله محور: معاونت هماهنگی امور اقتصادی استانداری یزد، مسئولیت اصلی و هماهنگی اجرایی کردن راه‌حل‌های مسئله محور را بر عهده دارد.
 دستگاه‌های اجرایی مسئول در گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها: مسئولیت اصلی به عهده سازمان جهاد کشاورزی استان و سازمان صنعت، معدن و تجارت استان است.

دستگاه‌های اجرایی مسئول در زیرگروه اجاره مسکن: اداره کل راه و شهرسازی استان یزد و سازمان صنعت، معدن و تجارت استان یزد، دو دستگاه اجرایی مسئول هستند.
 دستگاه‌های اجرایی مسئول در زیرگروه بهداشت و درمان: دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی (ره)، سازمان نظام پزشکی و سازمان‌های مرتبط با بیمه‌های درمانی مسئولیت دارند.
 نتیجه برنامه (۴) (تشکیل اتاق رصد و پایش نرخ‌های تورم در ۱۰ استان هدف) و سه فعالیت متناظر آن:

بلندمدت با کل کشور منطبق خواهد شد.
 نتیجه برنامه (۲) (شناسایی گروه‌های کالاها و خدمات مصرفی که منجر به تورم بالا شده‌اند) و سه فعالیت متناظر آن:
 برگزاری جلسات کارگروه‌های تخصصی در استان یزد:
 مستندسازی دلایل تورم فراتر از کل کشور در استان یزد:
 دلایل فراتر بودن نرخ تورم سالانه در سه گروه خوراکی‌ها، مسکن و بهداشت و درمان به تفکیک عوامل مؤثر داخل و خارج استان، و همچنین عوامل کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت مستندسازی شده است.

ارائه راه‌حل‌های مسئله محور برای کنترل و کاهش نرخ تورم: راه‌حل‌های کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت برای گروه‌های اصلی به تفکیک هر کارگروه تخصصی به شرح زیر ارائه شده است:

۱. گروه خوراکی‌ها؛ کوتاه مدت

- راه‌اندازی حداقل ۲۰ سکوی توزیع اقلام اساسی گروه خوراکی‌ها.
 - مقابله به موقع با تکانه‌های فصلی افزایش شاخص قیمت خوراکی‌ها.
 - چابکی و انعطاف‌پذیری بیشتر تیم اقتصادی استان در مقابل تکانه‌های محیط کلان اقتصاد ایران.
 میان مدت و بلندمدت:
 - تکمیل ظرفیت تولید در بنگاه‌های فعال استان یزد.
 - توسعه صنایع غذایی در استان یزد.
 - استفاده از ظرفیت‌های استان‌های هم‌جوار و غیرهم‌جوار جهت تقویت عرضه خوراکی‌ها.

۲. گروه اجاره مسکن؛ کوتاه مدت

- سامان‌دهی اسکان کارگران مهاجر ورودی به استان یزد.
 - سامان‌دهی مشاورین املاک رسمی و مقابله با مشاورین املاک غیررسمی.

- اصلاح نظام بانکی و بانک‌های ناسالم.
- اصلاح ساختار بودجه و بهبود تراز عملیاتی بودجه.
- عدم استفاده از قیمت‌گذاری به عنوان استراتژی مهار تورم.
- اصلاح ناترازی صندوق‌های بازنشستگی.
- کاهش حجم نقدینگی موجود.
- تغییر لنگراسمی.

موانع و چالش‌ها

- پروژه «رصدخانه تورم استان یزد» با موانع و چالش‌های متعددی مواجه بوده است.
- تحولات اقتصادی و سیاسی: تغییرات ناگهانی در سیاست‌ها و شرایط اقتصادی نیازمند انعطاف‌پذیری و تطبیق سریع است.
- عدم دسترسی به داده‌ها: نیاز به جمع‌آوری گسترده داده‌ها از منابع مختلف.
- نبود پیشینه و سند بالادستی: توسعه روش‌ها و استانداردهای جدید به دلیل جدید بودن طرح.
- خرد بودن برخی از برنامه‌ها: پراکندگی و عدم تمرکز در اجرای پروژه.
- موانع فرهنگی: تاثیر الگوهای خرید و

- رصد و پایش ماهانه وضعیت تورم استان به صورت تفصیلی: رصدخانه تورم حداکثر ۷۲ ساعت پس از انتشار گزارش مرکز آمار ایران وضعیت تورمی استان یزد را در ابعاد مختلف بررسی و گزارش تفصیلی تهیه می‌کند. یک گزارش تفصیلی از فرآیند رصد و پایش هر ماه در رصدخانه تورم استان تهیه می‌شود و برای طرح در کارگروه‌های تخصصی ارجاع داده می‌شود.
- ارزیابی راه‌حل‌های پیشنهادی کارگروه‌های تخصصی: کارگروه‌های تخصصی نتایج راه‌حل‌های خود را ملاحظه و در صورت نیاز بازنگری یا تکمیل می‌نمایند.
- راهکارها و طرح‌های پیشنهادی برای حل مسئله تورم: پیش از اجرای طرح رصدخانه تورم استان یزد، برخی از اقدامات دولت برای کنترل و کاهش تورم شامل موارد زیر بوده است:
- پیشگیری از ایجاد تکانه ارزی و حداقل سازی نوسانات نرخ ارز.
- افزایش هزینه سفته‌بازی در بازار دارایی‌ها.
- تقویت سیاست پولی بانک مرکزی.
- کنترل کمیت نقدینگی و نظارت بر کیفیت توزیع نقدینگی و تسهیلات.

استان یزد در ۹ شاخص تورمی وضعیت خوبی نداشت، اما در تیرماه ۱۴۰۳ در ۶ شاخص به زیر میانگین کشور رسیده است. این بررسی نشان می‌دهد که با استفاده از تدابیر خلاقانه و کارآمد، موانع و چالش‌های پروژه «رصدخانه تورم استان یزد» به خوبی مدیریت شده و نتایج مثبتی به دست آمده است. این می‌تواند الگویی مناسب برای سایر پروژه‌های مشابه در استان‌ها و کشورهای دیگر باشد.

روایت‌ها

طرح رصدخانه تورم، با هدف پایش و تحلیل دقیق تر وضعیت اقتصادی کشور، به ویژه تورم، توسط نهادهای مختلف ارائه شده است. در این طرح، دیدگاه‌ها و روایت‌های مختلفی مطرح شده‌اند:

روایت مدیران دولتی و بخش خصوصی: طرح رصدخانه تورم استان یزد با مشارکت نهادهای دولتی و بخش خصوصی سعی در ایجاد یک سامانه نظارتی و کنترلی جامع داشته است. نمایندگان تعزیرات حکومتی، اداره راه و شهرسازی، و اتحادیه‌های مختلف به چالش‌ها و فرصت‌های مختلف اشاره کرده‌اند: تعزیرات حکومتی: نیاز به بازنگری قوانین و تقویت نهادهای نظارتی مستقل. اداره راه و شهرسازی: کنترل بازار مسکن و اجاره بها با قانون‌گذاری و نظارت بر مشاوران املاک. بازار میوه و تره‌بار: شفافیت کد مالیاتی و کاهش نوسانات قیمتی.

اتحادیه مرغداران: هماهنگی بیشتر بین نهادها و تنظیم سیاست‌های حمایتی. بخش کشاورزی: تشکیل کمیته تخصصی پایش تورم و ایجاد سامانه‌های نظارتی. روایت دانشگاهیان: نخبگان دانشجویی برای این باورند که طرح رصدخانه تورم استان یزد موفق بوده است، اما نگرانی درباره پایداری و ماندگاری آن دارند. آنها تأکید دارند که: نظام تقاضا: نیاز به توجه بیشتر به برنامه‌های

سرمایه‌گذاری محلی بر نرخ تورم. - تمرکز مسئولین بر تورم استان تهران: تخصیص کمتر منابع و تأخیر در تصمیم‌گیری‌ها. - بروکراسی اداری: کندی در فرآیندهای اجرایی و افزایش هزینه‌های عملیاتی. - کمبود نیروی انسانی متخصص: نیاز به نیروی انسانی متخصص در زمینه‌های مختلف. - فقدان سیستم‌های نظارتی کارآمد: نیاز به توسعه سیستم‌های نظارتی و ارزیابی مناسب. شیوه‌های خلاقانه گذر از موانع - همکاری منسجم بین ادارات و سازمان‌های دولتی: به اشتراک‌گذاری منابع و اطلاعات به صورت بهینه. - مشارکت با بخش‌های خصوصی: دسترسی به داده‌های دقیق‌تر و به‌روزتر و ایجاد همگرایی بین منافع دولت و بخش خصوصی. - تشکیل کارگروه‌های تخصصی: بهره‌گیری از نیروهای متخصص موجود در سازمان‌های مختلف. - برون‌سپاری نظارت به مردم: افزایش مشارکت مردمی و ایجاد حس مسئولیت‌پذیری. - ایجاد پایگاه‌های داده یکپارچه و قابل دسترس: تحلیل دقیق‌تر و جامع تر وضعیت تورم. - توسعه سیستم‌های نظارتی کارآمد: شاخص‌های عملکردی مشخص برای پایش دقیق روند پروژه.

نتایج و دستاوردهای ویژه پروژه

- کاهش فاصله تورمی استان یزد نسبت به تورم کل کشور: در شاخص‌های تورمی مختلف، به ویژه در تورم ماهانه و نقطه به نقطه. - کاهش تورم ماهانه اجاره‌ها: از مهرماه ۱۴۰۲ به پایین‌تر از میانگین کشوری رسیده است. - کاهش تورم نقطه به نقطه: از فروردین ماه ۱۴۰۳ تورم نقطه به نقطه استان یزد به ۲۹/۳ درصد کاهش یافته است، که کمتر از تورم نقطه به نقطه کل کشور است. - بهبود شاخص‌های تورمی: در فروردین ۱۴۰۲

بلندمدت و کنترل هزینه‌ها.

مهاجرت: اولویت دهی برنامه‌ریزی برای فوج مهاجرین به داخل به جای کنترل تورم. فرهنگ و اندیشه یزدی: تغییر رویکرد از قناعت به سرمایه‌گذاری.

روایت مردم: بیشتر مردم از وجود طرح رصدخانه تورم اطلاع ندارند و معتقدند که: اطلاع‌رسانی ناکافی: نیاز به تبلیغات و آموزش بیشتر برای افزایش آگاهی عمومی.

نظارت مردم: نظارت مردمی می‌تواند به کنترل قیمت‌ها کمک کند، اما اقدامات ملموسی دیده نمی‌شود.

حمایت دولت: افزایش نظارت بر قیمت‌ها، حمایت از تولیدکنندگان محلی و تسهیل فرآیندهای تجاری می‌تواند وضعیت اقتصادی را بهبود بخشد.

جمع‌بندی

طرح رصدخانه تورم استان یزد، برای تجربه نگاری طرح‌های موفق استانی انتخاب شده است. این طرح، با هدف کنترل تورم و کاهش فاصله تورم استان یزد با تورم کشور، بدون تشکیل اداره و سازمان، با بهره‌گیری از مدیران اجرایی، بخش خصوصی و دانشگاهیان به پیش و تحلیل روندهای تورم پرداخته و راهکارهای مناسبی ارائه شده است. اقدامات کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت، نظارت میدانی و استفاده از سامانه‌ها، و اصلاح ساختار نظام توزیع از جمله اقدامات این طرح بوده است. تبلیغات، اطلاع‌رسانی و تقویت نظارت‌ها می‌تواند به بهبود روند طرح کمک کند.

ارزیابی طرح رصدخانه تورم
بستر

استان یزد، با مشکلات تورم بالا و مهاجرت گسترده مواجه است که تقاضاهای مهاجرین موجب افزایش تورم در شاخص‌هایی مانند اجاره‌بها می‌شود. تخلفات و فساد در بخش‌های مختلف نیز از دیگر عوامل تورم هستند. طرح

رصدخانه تورم استان یزد با هدف کاهش اختلاف تورم استان با میانگین کشوری و بهبود ذهنیت مردم نسبت به تورم‌خیز بودن یزد طراحی شده است. این طرح با پیش‌دقیق و منظم نرخ تورم، شناسایی عوامل موثر و ارائه راهکارهای مدیریتی به کنترل تورم منطقه‌ای می‌پردازد.

ورودی‌ها

اجرای موفق طرح، نیاز به منابع و زیرساخت‌های متعددی مانند داشبورد مدیریتی و داده‌های آماری داشت. منابع انسانی؛ شامل بازرسی، ناظرین، مدیران دولتی و بخش خصوصی و متخصصین در بخش‌های مختلف فناوری اطلاعات و اقتصاد بوده‌اند. عدم همکاری برخی سازمان‌ها و کسب و کارها چالش‌هایی را ایجاد کرده است. استراتژی طرح شامل جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها، پیش‌مستمر و ارائه راهکارهای مدیریتی بود.

فرآیند

طرح رصدخانه تورم با جلسات متعدد و تیم‌های تخصصی آغاز شد و با بررسی و داده‌کاوی به شناسایی ریشه‌های تورم پرداخت. نرم‌افزار کدنویسی شده تحلیل دقیقی از داده‌های مرکز آمار ارائه می‌کرد. پس از پیش، اقدامات کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت برنامه‌ریزی شد. همچنین، مداخلات ساختار حاکمیتی و شبه حاکمیتی مورد بررسی قرار گرفت و تمام قیمت‌گذاری‌ها و تعرفه‌گذاری‌ها منوط به تایید رصدخانه تورم شد.

محصول

داده‌های تورمی نشان می‌دهد که تورم استان یزد، به میانگین کشوری نزدیک شده و رتبه اول تورم در بین استان‌ها را ندارد. تورم گروه کالایی خوراکی‌های استان یزد، منفی ۴/۰ درصد شده است، به این معنا است که در حوزه معیشت خانوار، با اجرای سیاست‌های بهبود در استان، به ویژه راه اندازی سکویهای تنظیم بازار سفره

تورم کمک کنند. به همین دلیل، سیاست‌هایی با پشتوانه علمی و منطقی باید در نظر گرفته شوند که توانایی دستیابی به اهداف بلندمدت را داشته باشند.

انتظارات غیرواقعی: از دیگر انتقادات مطرح شده، افزایش انتظارات غیرواقعی از این طرح است. نخبگان هشدار داده‌اند که اگر جامعه انتظارات بالایی از نتایج کوتاه‌مدت داشته باشد و این نتایج به سرعت محقق نشوند، نارضایتی عمومی و کاهش اعتماد به دولت به دنبال خواهد داشت.

عدم سیاست‌گذاری مناسب برای مهاجرین: عدم توجه کافی به مهاجرین و تاثیر آن‌ها بر بازار کار، مسکن و خدمات عمومی از دیگر ایرادات وارده است. نخبگان پیشنهاد می‌کنند سیاست‌هایی تدوین شود که نیازهای مهاجرین را هم در نظر بگیرد.

توجه زیاد به جزئیات قیمت‌ها: نخبگان انتقاد دارند که استانداری به جای تمرکز بر جزئیات قیمت‌ها باید وظیفه اصلی خود را بر ایجاد زیرساخت‌های لازم و هماهنگی کلی سیاست‌ها متمرکز کند. جزئیات قیمت‌ها باید به نهادهای تخصصی واگذار شود.

پاسخ‌ها و توصیه‌ها

نخبگان بر این باورند که برای جلوگیری از مشکلاتی همچون کاهش مصرف گوشت قرمز به دلیل تورم، سیاست‌هایی اتخاذ شود که قدرت خرید مردم را افزایش داده و دسترسی به مواد غذایی اساسی را تسهیل کند.

توصیه می‌شود که سیاست‌های اقتصادی با در نظر گرفتن شرایط فرهنگی و منطقه‌ای تدوین شوند. به عنوان مثال، تغییرات فرهنگی در یزد به سوی مصرف‌گرایی و سرمایه‌گذاری رفته است که باید در سیاست‌ها به آن توجه شود. در نهایت، این نقد و ارزیابی نشان می‌دهد که طرح رصدخانه تورم یزد با وجود نقاط قوت، نیاز به بهبود و بازنگری در برخی از جنبه‌ها دارد تا

حوزه معیشت خانوار یزدی، نقطه‌زنی شده است و به عبارتی سفره یزدی‌ها بزرگتر شده است. نتایج طرح، شامل کاهش چشمگیر در ۹ شاخص تورمی و کاهش تورم نقطه به نقطه و ماهانه در گروه‌های کالایی مختلف بوده است. با این حال، نقدهایی به طرح وارد است که رفع آن‌ها می‌تواند به بهبود عملکرد طرح کمک کند.

ارزیابی و نقد نخبگانی

در مصاحبه‌هایی که با نخبگان دانشگاهی انجام شده، نقاط قوت و ضعف طرح ارزیابی رصدخانه تورم استان یزد بررسی شده است. نخبگان ابعاد مختلف این طرح را مورد نقد قرار داده و نگرانی‌ها و پیشنهادات خود را مطرح کرده‌اند. در ادامه به برخی از این دیدگاه‌ها اشاره می‌شود.

نقاط قوت طرح:

پایداری طرح: یکی از مزیت‌های این طرح، تمرکز آن بر پایداری است. پایداری به معنای تداوم و استمرار فعالیت‌ها در بلندمدت است. تأمین منابع مالی، نیروی انسانی و زیرساخت‌های لازم برای رسیدن به این هدف از اهمیت بالایی برخوردار است. وجود ساختارهای قانونی و حمایتی می‌تواند به نظارت و ارزیابی منظم کمک کند، که از نقاط مثبت این طرح است. همکاری وزارتخانه‌ها: ورود وزارتخانه‌هایی چون صنعت، معدن و تجارت و جهاد کشاورزی به طرح، از دیگر نکات مثبت به شمار می‌رود. این وزارتخانه‌ها با تدوین سیاست‌های موثر می‌توانند به کنترل قیمت‌ها و بهبود وضعیت اقتصادی کمک کنند.

نقاط ضعف و انتقادات

ماندگاری سیاست‌ها: یکی از نگرانی‌های مهم، موقتی بودن سیاست‌ها است. نخبگان معتقدند سیاست‌هایی که تنها در کوتاه‌مدت موثر باشند و با تغییر دولت‌ها و مدیران دستخوش تغییر شوند، نمی‌توانند به ثبات اقتصادی و کنترل

بتواند به‌طور موثرتری به کاهش تورم و بهبود شرایط اقتصادی کمک کند.

بررسی تعمیم‌پذیری طرح به سایر استان‌ها

تورم، یکی از شاخص‌های کلان اقتصادی و از چالش‌های اساسی است که تأثیرات گسترده‌ای بر سطح رفاه عمومی، توزیع درآمد و ثبات اقتصادی دارد. این شاخص، نه تنها بر قدرت خرید و سطح زندگی مردم تأثیر می‌گذارد، بلکه می‌تواند موجب نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی شود. از این رو، کنترل و کاهش تورم یکی از اولویت‌های اصلی سیاست‌گذاران اقتصادی است. سیاست‌های کلان کشوری معمولاً به‌صورت کلی‌نگر و متمرکز بر کاهش نقدپسندی و رشد اقتصادی تنظیم می‌شوند. با این حال، این سیاست‌ها غالباً توجه کافی به تفاوت‌ها و اقتضائات منطقه‌ای ندارند. هر منطقه از کشور، ممکن است به دلایل خاص خود نرخ تورم متفاوتی داشته باشد که این تفاوت‌ها، می‌تواند ناشی از عوامل مختلفی مانند ساختار اقتصادی، بازار کار و هزینه‌های تولید باشد. به‌عنوان مثال، تفاوت در ساختار اقتصادی مناطق مختلف و نوع صنایع فعال در هر منطقه می‌تواند منجر به تفاوت در نرخ تورم شود. برخی از اساتید مصاحبه‌شونده بر این باورند که هر منطقه به‌صورت جداگانه می‌تواند تا ۲۰ درصد در کنترل شاخص تورم کشور تأثیرگذار باشد. بر همین اساس، طرح رصدخانه تورم در استان یزد با هدف پایش و کنترل دقیق تورم در سطح منطقه‌ای به اجرا درآمده است. این طرح، تلاش می‌کند داده‌های دقیق و به‌روز را جمع‌آوری کرده و تحلیل‌هایی متناسب با ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی هر منطقه ارائه دهد. از این جهت، این طرح می‌تواند الگوی مناسبی برای سایر استان‌ها باشد.

نقاط قوت و دلایل تعمیم‌پذیری

ساختار منطقه‌ای و داده‌محور: طرح رصدخانه

تورم با تأسیس رصدخانه‌های منطقه‌ای و تشکیل تیم‌های مدیریتی محلی که تحلیل داده‌ها و ارائه راهکارهای مناسب را بر عهده دارند، به خوبی قابلیت تعمیم به سایر مناطق کشور را دارد. این ساختار می‌تواند به کاهش نابرابری‌های منطقه‌ای و بهبود وضعیت اقتصادی مناطق مختلف کمک کند.

استفاده از داده‌های منطقه‌ای: یکی از مزایای این طرح، تأکید بر جمع‌آوری و تحلیل داده‌های دقیق منطقه‌ای است. این داده‌ها می‌توانند به سیاست‌گذاران در اتخاذ تصمیمات بهتر کمک کنند. ایجاد بسترهای داده‌ای و فناوری‌های پیشرفته مانند بیگ دیتا و هوش مصنوعی در این طرح می‌تواند به راحتی در سایر استان‌ها نیز پیاده‌سازی شود.

چالش‌ها و محدودیت‌های تعمیم‌پذیری: با وجود نقاط قوت این طرح، برخی تحلیل‌های دانشگاهیان نشان می‌دهد که طرح رصدخانه تورم استان یزد به راحتی قابل تعمیم به سایر استان‌ها نیست. در ادامه به برخی از این چالش‌ها اشاره می‌شود:

تفاوت‌های ساختاری بین استان‌ها: هر استان ساختار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی متفاوتی دارد. بنابراین، سیاست‌ها و راهکارهای موفق در یک استان ممکن است در استان دیگری کارایی نداشته باشد. به‌عنوان مثال، استان‌های صنعتی با استان‌های کشاورزی یا تجاری نیازهای متفاوتی دارند که باید در طراحی سیاست‌ها مدنظر قرار گیرند.

کمبود زیرساخت‌های فناوری و داده‌ای در برخی مناطق: برخی استان‌ها از نظر زیرساخت‌های فناوری و داده‌ای ضعیف‌تر هستند و توانایی پیاده‌سازی رصدخانه‌های پیشرفته و استفاده از فناوری‌های نوین نظیر هوش مصنوعی را ندارند. این مسأله می‌تواند مانعی برای تعمیم طرح باشد.

نیاز به تطبیق سیاست‌های منطقه‌ای با کلان‌سیاست‌ها: یکی از انتقادات مطرح‌شده

این است که سیاست‌های منطقه‌ای باید با سیاست‌های کلان ملی هماهنگ باشند. اگر هماهنگی کافی وجود نداشته باشد، ممکن است تناقض‌ها و ناکارآمدی‌هایی در سطح ملی و منطقه‌ای ایجاد شود که این امر تعمیم‌پذیری طرح را با مشکل مواجه می‌کند.

پاسخ به چالش‌ها و راهکارهای پیشنهادی: برای اینکه طرح رصدخانه تورم یزد به‌طور موفقیت‌آمیز به سایر استان‌ها تعمیم یابد، لازم است: ابتدا مطالعاتی جامع بر روی تفاوت‌های اقتصادی و اجتماعی هر منطقه انجام شود تا سیاست‌های متناسب با شرایط هر استان طراحی شوند. دولت باید سرمایه‌گذاری لازم را برای توسعه زیرساخت‌های فناوری و داده‌ای در استان‌های کم‌بضاعت انجام دهد تا امکان اجرای این طرح در تمامی مناطق فراهم شود. هم‌زمان با اجرای طرح‌های منطقه‌ای، سیاست‌های کلان اقتصادی نیز باید هماهنگ و منسجم باشند تا از تضادها و ناکارآمدی‌ها جلوگیری شود. در نهایت، هرچند طرح رصدخانه تورم استان یزد از ظرفیت بالایی برای تعمیم برخوردار است، اما برای موفقیت کامل، باید به چالش‌ها و محدودیت‌های آن در سایر مناطق نیز توجه ویژه‌ای شود.

بستر حقوقی و اداری پیشنهادی برای تعمیم‌پذیری طرح رصدخانه تورم استان یزد بسیاری از تحلیل‌ها؛ علت تورم را متغیرهای کلان می‌دانند و برای کنترل تورم و متغیرهای کلان پولی؛ به‌طور خلاصه سیاست‌های پولی را مد نظر قرار می‌دهند. بنابراین رصدخانه برای استان‌هایی مناسب است که با عارضه‌های خاصی مثل مهاجرت فراتر از توان استان یا صنعتی شدن فراتر از ظرفیت‌های استان روبرو بوده‌اند. وگرنه در سایر موارد تورم از تورم کشوری تبعیت می‌کند. با این حال و با توجه به این مهم می‌توان به صورت زیر نیز عمل کرد:

برای تعمیم‌پذیری طرح رصدخانه تورم استان یزد به سایر استان‌ها، نیاز به بستر حقوقی و اداری مناسبی است که تضمین کند این طرح به‌طور کارآمد و موثر در سراسر کشور اجرا شود. برای این منظور، باید چارچوب قانونی مناسبی تدوین شود که شامل تصویب قانون ملی برای تشکیل رصدخانه‌های منطقه‌ای تورم و ایجاد دستورالعمل‌های اجرایی دقیق باشد. همچنین، ساختار اداری و سازمانی مناسب از جمله تشکیل کمیته‌های منطقه‌ای و دفتر مرکزی هماهنگی در وزارت امور اقتصادی و دارایی یا بانک مرکزی ایجاد شود.

هماهنگی نزدیک با وزارتخانه‌ها و نهادهای مرتبط نظیر وزارت صنعت، معدن و تجارت، وزارت جهاد کشاورزی و مرکز آمار ایران و همکاری با بخش خصوصی، به ویژه صنایع و کسب‌وکارهای بزرگ، در جمع‌آوری داده‌ها و تحلیل‌ها ضروری است. برای تأمین منابع، باید بودجه لازم توسط دولت تأمین شده و بودجه‌ای نیز از طریق استانداری‌ها برای هزینه‌های محلی تخصیص یابد. امکان مشارکت مالی بخش خصوصی در طرح و ارائه مشوق‌های مالیاتی برای آن‌ها فراهم شود.

مشارکت مالی بخش خصوصی در طرح‌های اقتصادی می‌تواند به تأمین منابع مالی و افزایش کارایی طرح‌ها کمک کند و ارائه مشوق‌های مالیاتی می‌تواند به ترغیب سرمایه‌گذاران در این زمینه مؤثر باشد. اما این موضوع باید از جنبه‌های مختلف با دقت بیشتری مورد ارزیابی قرار گیرد تا برای هر دو طرف دولت و بخش خصوصی سودمند باشد. یکی از مزایای اصلی مشارکت بخش خصوصی، تأمین مالی پایدار است. دولت‌ها معمولاً با محدودیت‌های بودجه‌ای مواجه‌اند و نمی‌توانند به‌تنهایی تمام هزینه‌های لازم برای اجرای طرح‌های بزرگ را تأمین کنند. از سوی دیگر، بخش خصوصی با هدف سودآوری، با

آن‌ها با خطر مواجه نمی‌شود. در نتیجه، مشارکت مالی بخش خصوصی در شرایط محدودیت منابع دولتی می‌تواند تأثیرات مثبتی داشته باشد، اما موفقیت آن نیازمند راهکارهای دقیق، شفافیت و بسترهای قانونی مناسب است. توسعه بسترهای داده‌ای و فناوری از جمله ایجاد سامانه‌های پیشرفته برای جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها و استفاده از فناوری‌های بیگ دیتا و هوش مصنوعی برای تحلیل‌های پیشرفته و پیش‌بینی روندهای آینده ضروری است. برنامه‌های آموزشی برای نیروی انسانی درگیر در طرح به‌طور مستمر برگزار شود و برنامه‌های آگاهی‌رسانی برای جلب مشارکت عمومی و اطلاع‌رسانی در مورد اهداف و مزایای طرح رصدخانه تورم اجرا شوند. نظارت مداوم بر عملکرد رصدخانه‌ها توسط دفتر مرکزی هماهنگی و ارزیابی‌های دوره‌ای از روند اجرای طرح و نتایج حاصله به‌طور منظم انجام شود و گزارش‌های مربوطه به مراجع تصمیم‌گیری ارائه گردد. سیاست‌های کنترل تورم با در نظر گرفتن شرایط خاص هر منطقه و براساس تحلیل‌های انجام شده توسط رصدخانه‌های منطقه‌ای تدوین شده و برنامه‌های خاص برای تقویت تولید داخلی و افزایش اشتغال در هر منطقه تدوین و اجرا شوند.

تعمیم‌پذیری طرح رصدخانه تورم استان یزد

برای کنترل مؤثر تورم، ضروری است که ساختارهای منطقه‌ای مناسبی ایجاد شوند. این ساختارها، می‌توانند شامل رصدخانه‌های منطقه‌ای، تیم‌های مدیریتی منطقه‌ای و مرکز آمار منطقه‌ای باشند. تأسیس رصدخانه‌های منطقه‌ای همان‌طور که پیشتر نیز اشاره شد، در استان‌هایی که با عارضه‌های خاص منطقه‌ای روبه‌رو هستند، به منظور پایش دقیق نرخ تورم و شناسایی عوامل مؤثر بر آن، امری ضروری است. این رصدخانه‌ها می‌توانند

افزایش بهره‌وری و کارایی در فرآیندها، می‌تواند به بهبود عملکرد طرح‌ها کمک کند. همچنین، مشارکت بخش خصوصی باعث تقسیم ریسک بین دولت و سرمایه‌گذاران می‌شود که این امر در شرایط اقتصادی نامطمئن اهمیت دارد. با این حال، چالش‌ها و محدودیت‌هایی نیز وجود دارد. یکی از مشکلات اساسی برای بخش خصوصی، عدم اطمینان از بازدهی اقتصادی طرح‌ها است. اگر سوددهی به‌درستی مشخص نباشد، سرمایه‌گذاران علاقه‌ای به مشارکت نخواهند داشت. بنابراین، دولت باید با ارائه طرح‌های اقتصادی توجیه‌پذیر و شفافیت در روند اجرایی، اطمینان لازم را فراهم کند. علاوه بر این، قوانین و مقررات شفاف و حمایتی باید وجود داشته باشد تا از مشکلاتی همچون نابرابری در سود و ضرر، تأخیر در اجرای طرح‌ها یا فسخ قراردادها جلوگیری شود. یکی دیگر از ابزارهای جذب سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، ارائه مشوق‌های مالیاتی است، اما این مشوق‌ها باید به‌گونه‌ای طراحی شوند که علاوه بر جذب سرمایه‌گذاری، منجر به کاهش درآمدهای مالیاتی دولت نشوند. از این رو، تعادل در ارائه مشوق‌ها و تأمین درآمدهای مالیاتی ضروری است و این مشوق‌ها باید به شرکت‌های شفاف و توانمند اختصاص یابد تا از سوءاستفاده جلوگیری شود.

برای بهبود مشارکت بخش خصوصی، دولت باید با شفاف‌سازی بازدهی اقتصادی طرح‌ها و ارائه اطلاعات دقیق، اطمینان سرمایه‌گذاران را افزایش دهد. همچنین، ارائه مشوق‌های متنوع و هدفمند علاوه بر مالیات، مانند تسهیلات مالی کم‌بهره و کاهش هزینه‌های بیمه می‌تواند جذابیت بیشتری ایجاد کند. تضمین ثبات قانونی و سیاسی نیز یکی از مهم‌ترین عواملی است که اعتماد بخش خصوصی را جلب می‌کند، زیرا سرمایه‌گذاران نیاز به اطمینان دارند که شرایط اقتصادی و حقوقی به‌طور ناگهانی تغییر نخواهد کرد و سرمایه‌گذاری‌های

نقدینگی جلوگیری کند. این اقدام می‌تواند به کاهش فشارهای تورمی کمک کند. با حمایت از صنایع داخلی و کاهش وابستگی به واردات، می‌توان فشارهای تورمی ناشی از شوک‌های خارجی را کاهش داد. افزایش تولید داخلی می‌تواند به تعادل عرضه و تقاضا کمک کند و از افزایش قیمت‌ها جلوگیری کند. ایجاد شفافیت در سیاست‌های اقتصادی و اطلاع‌رسانی دقیق به مردم نیز می‌تواند انتظارات تورمی را کنترل کند. این اقدام می‌تواند به کاهش نوسانات قیمت‌ها و ایجاد ثبات اقتصادی کمک کند. ایجاد سامانه‌های پایش تورم در سطح ملی برای شناسایی سریع و دقیق تغییرات تورمی و اتخاذ تصمیمات به موقع نیز ضروری است. این سامانه‌ها می‌توانند به ارائه اطلاعات دقیق و به‌روز به سیاست‌گذاران کمک کنند و از تأخیر در واکنش به تغییرات تورمی جلوگیری کنند.

تعمیم طرح رصدخانه تورم استان یزد به سایر استان‌ها، می‌تواند گامی مؤثر در کنترل و کاهش تورم در سطح کشور باشد. این طرح، می‌تواند با تأکید بر کنترل نقدینگی، تقویت تولید داخلی و مدیریت انتظارات تورمی، از این طرح حمایت کنند. ایجاد ساختارهای منطقه‌ای و توسعه بسترهای داده‌ای و فناوری اطلاعات نیز از ضروریات اجرای موفق این طرح‌ها است. با این اقدامات، می‌توان به کاهش تورم و بهبود شرایط اقتصادی در سطح ملی دست یافت. در نهایت، کاهش تورم در سطح منطقه‌ای می‌تواند به افزایش عدالت اجتماعی، بهبود شرایط کسب و کار و جذب سرمایه‌گذاری‌های جدید در مناطق مختلف کمک کند. این امر نه تنها به بهبود وضعیت اقتصادی کل کشور منجر خواهد شد، بلکه می‌تواند تحقق اهداف توسعه پایدار و ارتقای کیفیت زندگی مردم، در تمامی مناطق کشور بی‌انجامد.

داده‌های منطقه‌ای را جمع‌آوری و تحلیل کرده و راهکارهای مناسب برای کاهش تورم در هر منطقه را ارائه دهند. تشکیل تیم‌های مدیریتی در هر استان که مسئول تحلیل داده‌ها و پیشنهاد راهکارهای عملی برای کاهش تورم باشند نیز می‌تواند به بهبود وضعیت کمک کند. این تیم‌ها می‌توانند با همکاری نزدیک با بخش‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی هر منطقه، برنامه‌های مؤثری را برای کنترل تورم اجرا کنند. ایجاد بسترهای داده‌ای در سطح منطقه‌ای توسط مرکز آمار ایران برای دسترسی به داده‌های دقیق و به‌روز نیز از اهمیت بالایی برخوردار است. این داده‌ها می‌توانند به سیاست‌گذاران کمک کنند تا تصمیمات بهتری برای کنترل تورم اتخاذ کنند. برای اجرای موفق طرح‌های منطقه‌ای، باید بسترهای داده‌ای و فناوری اطلاعات به خوبی توسعه یابد. مرکز آمار باید به صورت منظم داده‌های تورم را در سطح منطقه‌ای جمع‌آوری و در دسترس قرار دهد. این داده‌ها باید شامل اطلاعات دقیق در حوزه‌های مختلف نظیر بهداشت و درمان، مسکن، بازار کار و کالاها و خدمات باشد. توسعه داشبوردهای مدیریتی برای نمایش و تحلیل داده‌های تورم در حوزه‌های مختلف نیز ضروری است. این داشبوردها می‌توانند به مدیران و سیاست‌گذاران کمک کنند تا اطلاعات جامع و به‌روزی از وضعیت تورم در هر منطقه داشته باشند و بتوانند تصمیمات بهتری بگیرند. بهره‌گیری از فناوری‌های نوین مانند بیگ دیتا و هوش مصنوعی برای تحلیل داده‌ها و پیش‌بینی روندهای آینده نیز می‌تواند به شناسایی الگوهای پیچیده و ارائه راهکارهای بهینه برای کنترل تورم کمک کند.

سیاست‌های کلان کشوری باید بر محورهای کنترل نقدینگی، تقویت تولید داخلی، مدیریت انتظارات تورمی و رصد و پایش دقیق تمرکز کنند. سیاست‌های پولی بانک مرکزی باید به گونه‌ای تنظیم شود که از افزایش بی‌رویه

نقش مجلس در پایش شاخص‌های توسعه؛ از قانون تا اقدام

محمدرضا پاریاب
محقق و پژوهشگر

در عصر حکمرانی داده‌محور، مجلس شورای اسلامی نه تنها نهاد قانون‌گذار، بلکه ناظر تحقق اهداف توسعه‌ای کشور است. برنامه هفتم توسعه، با تعیین شاخص‌های کمی در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، بستری فراهم کرده تا مجلس بتواند با ابزارهای نظارتی خود، عملکرد دولت را به صورت دقیق و مستند پایش کند، اما آیا این ظرفیت قانونی، در عمل نیز به اقدام مؤثر، منجر شده است؟

چالش‌ها؛ از ظرفیت قانونی تا موانع اجرایی

با وجود آن‌که برنامه هفتم توسعه، مجلس، را در جایگاه ناظر تحقق شاخص‌های توسعه‌ای معرفی کرده و ابزارهای قانونی متنوعی در اختیار آن قرار داده است، اما در مسیر اجرا، چالش‌های جدی وجود دارد که کارآمدی این نظارت را محدود می‌کند: فقدان زیرساخت‌های داده‌محور؛ نبود سامانه‌های شفاف و برخط، برای ارائه داده‌های عملکردی، باعث می‌شود مجلس نتواند به موقع انحراف از شاخص‌ها را شناسایی کند. داده‌ها گاه ناقص، متناقض یا با تأخیر ارائه می‌شوند.

ضعف در ظرفیت تحلیلی کمیسیون‌ها؛ برخی کمیسیون‌ها، فاقد تیم‌های پژوهشی و آماری برای تحلیل داده‌ها هستند. گزارش‌های نظارتی بیشتر توصیفی‌اند تا تحلیلی و ارتباط با مراکز علمی محدود است.

نبود ضمانت اجرایی برای پاسخ‌گویی دولت؛ الزام قانونی برای ارائه گزارش وجود دارد، اما ضمانت کافی برای اصلاح مسیر یا پاسخ‌گویی دقیق دستگاه‌ها، فراهم نشده است.

تعدد شاخص‌ها و پراکندگی اهداف؛ شاخص‌های

تصویب شاخص‌ها؛ گام نخست نظارت

در متن قانون برنامه هفتم توسعه، شاخص‌هایی چون رشد بهره‌وری، کاهش ضریب جینی، افزایش نرخ اشتغال، ارتقای کیفیت آموزش و بهبود شاخص‌های سلامت عمومی، به عنوان معیارهای سنجش پیشرفت کشور تعیین شده‌اند. این شاخص‌ها، به صورت کمی و قابل سنجش، در مواد مختلف برنامه گنجانده شده‌اند و دولت موظف به تحقق آن‌ها است.

ابزارهای نظارتی مجلس؛ از سؤال تا گزارش

مجلس، برای پایش این شاخص‌ها، از ابزارهایی چون سؤال از وزرا، تحقیق و تفحص و جلسات نظارتی تخصصی استفاده می‌کند. کمیسیون‌های تخصصی، به ویژه کمیسیون برنامه و بودجه، اجتماعی، آموزش و بهداشت، موظف‌اند گزارش‌های دوره‌ای از روند تحقق شاخص‌ها تهیه کرده و در اختیار صحن علنی قرار دهند. همچنین، جلسات «سه‌شنبه‌های نظارتی» بستری برای بررسی عملکرد دستگاه‌ها در تحقق اهداف برنامه فراهم کرده‌اند.

شاخص‌ها و تمرکز بر اهداف کلیدی در بازه‌های زمانی مشخص.

- تشکیل کمیته مشترک مجلس-دولت، برای رصد اجرای احکام برنامه و الزام دستگاه‌ها به ارائه برنامه عملیاتی هم‌زمان با بودجه.

جمع‌بندی نهایی

پایش شاخص‌های توسعه، اگر به درستی انجام شود، می‌تواند مسیر سیاست‌گذاری کشور را اصلاح کرده و منابع را به سمت اولویت‌های واقعی هدایت کند. مجلس، به عنوان نهاد ناظر، باید از ظرفیت قانونی خود فراتر رود و با بهره‌گیری از ابزارهای نوین، نظارت را به کنشی مؤثر و تحول‌آفرین تبدیل کند. تحقق توسعه پایدار، در گرو نظارت هوشمند و پاسخ‌گواست. در نهایت، اگر مجلس بتواند پایش شاخص‌های توسعه را به ابزاری مستند، شفاف و سیاست‌ساز بدل کند، نه تنها اعتبار قانون‌گذاری خود را حفظ خواهد کرد، بلکه نقش بی‌بدیلی در هدایت کشور به سوی آینده‌ای متوازن، عادلانه و پیشرو ایفا خواهد نمود.

متعدد و گاه فاقد تعریف عملیاتی، تمرکز نظارت را کاهش داده و امکان سنجش واقعی را محدود می‌کند.

- فاصله میان قانون‌گذاری و اجرا: گاه سیاست‌های اجرایی دولت با اهداف برنامه مغایرت دارد و نبود هماهنگی میان نهادهای اجرایی و نظارتی، روند پایش را کند و بی‌اثر می‌سازد.

پیشنهاد‌های عملی برای ارتقای نقش نظارتی مجلس: برای عبور از این چالش‌ها، مجلس می‌تواند اقدامات زیر را در دستور کار قرار دهد. - ایجاد سامانه ملی پایش شاخص‌ها، با همکاری مرکز آمار و دیوان محاسبات و الزام دستگاه‌ها به بارگذاری داده‌های استاندارد.

- تقویت کمیسیون‌های تخصصی از طریق جذب نیروهای پژوهشی، تعامل با دانشگاه‌ها و برگزاری کارگاه‌های تحلیل داده.

- اصلاح آیین‌نامه داخلی مجلس برای تعیین ضرب‌الاجل قانونی در ارائه گزارش‌ها و ایجاد سازوکار «هشدار نطا».

- تدوین نقشه راه نظارت، برای اولویت‌بندی

بحران امنیت آبی یزد؛ تحلیل تعرض های مکرر به خط انتقال آب و الزامات مداخله ملی

شورای علمی اندیشکده حکمرانی و قانون گذاری استان یزد

استان یزد، با اقلیمی فراخشک و وابستگی حیاتی به خطوط انتقال آب از حوضه زاینده رود، طی ۲۷ سال گذشته بیش از ۵۰ مورد تعرض و تخریب به این شریان حیاتی را تجربه کرده است. علیرغم سهم ناچیز ۶ تا ۷ درصدی یزد از منابع توزیعی زاینده رود (معادل ۶۰ تا ۷۰ میلیون مترمکعب)، این استان عمده بار امنیتی و اجتماعی تأمین آب شرب ۹ شهرستان خود را متحمل می شود. این گزارش با آسیب شناسی دلایل ناپایداری این خط انتقال (شامل نارضایتی کشاورزان شرق اصفهان، عدم تحقق تعهدات محلی و ضعف تأمین امنیت فیزیکی)، راهکارهای سیاستی را در دو سطح موقت-امنیتی و ساختاری-بلندمدت ارائه می دهد. پیشنهاد محوری این گزارش، الزام به تشکیل «کارگروه ملی سازش و همکاری های بین استانی» با هدف تبدیل تهدید امنیت آبی به فرصت توسعه پایدار مناطق همجوار است.

۱. شریان حیاتی در معرض تهدید

از حوضه زاینده رود وابسته است. براساس آمار موجود، حتی در صورت تجمیع کامل کلیه منابع آب قابل شرب داخلی استان، صرفاً ۳۰ میلیون مترمکعب آب تأمین می شود که در مقایسه با نیاز شرب استان، کسری قابل

استان یزد، با متوسط بارندگی کمتر از ۱۰۰ میلیمتر در سال، یکی از خشک ترین استان های ایران است. از مجموع ۱۲ شهرستان استان، تأمین آب شرب ۹ شهرستان به خط انتقال آب

نشده است. این «شکاف اجرایی» سبب تبدیل مطالبه‌گری مدنی به اقدامات تخریبی و فشار بر نماد فیزیکی تخصیص آب (خط لوله) شده است.

پ) ناکارآمدی الگوی حفاظت فیزیکی: با وجود حساسیت و اولویت راهبردی این خط لوله، الگوی حفاظتی موجود (اعم از فیزیکی، نظارت الکترونیک و گشت‌های امنیتی) در بازدارندگی کامل موفق نبوده و خلأهای امنیتی، فرصت تعرض را برای افراد فراهم کرده است.

۳. ملاحظات کلان و بیانات رهبری

در شرایط فعلی، واکنش آگاهانه و توأم با «صبری و بصیرت» مردم یزد در برابر این بحران، شایسته تقدیر و الگوسازی است. این رفتار مطابق با تأکيدات مقام معظم رهبری در سال ۱۴۰۴ مبنی بر «لزوم حفظ وحدت و هوشیاری در برابر فتنه‌های داخلی» بوده و مانع از بهره‌برداری دشمنان از این شکافها شده است. با این حال، ضمن ضروری بودن صبر عمومی همان‌طور که رهبری در مواقع دیگر نیز فرمودند نمی‌توان ضرورت اقدام ساختاری و عادلانه دولت و مجلس برای تأمین پایدار امنیت آبی یزد نادیده گرفت.

۴. پیشنهاد های سیاستی (راهکارهای اجرایی)

پیشنهادهای در دو بازه زمانی کوتاه‌مدت (فوری) و بلندمدت (ساختاری) دسته‌بندی می‌شوند: الف) اقدامات کوتاه‌مدت و حفاظتی (دستورکار فوری) از طریق بازدارندگی و ارتقاء امنیت فیزیکی و اصلاح فوری سازوکار گفت‌وگوی بحران ب) اقدامات میان‌مدت و ساختاری (راهکارهای پایدار)

الزام به تدوین برنامه جامع معیشت جایگزین (تبدیل تهدید به فرصت): سازمان برنامه و

توجهی را نشان می‌دهد و همین میزان نیز برای قابلیت شرب، نیازمند اختلاط با آب انتقالی است. مهم‌ترین مسئله سیاستی این است که این شریان حیاتی طی ۲۷ سال گذشته، ۵۲ بار مورد تعرض و تخریب قرار گرفته است. این آمار نشان می‌دهد که مشکل فراتر از خرابکاری صرف، ریشه در نارضایتی‌های مزمن اجتماعی-اقتصادی در مناطق همجوار (به‌ویژه شرق اصفهان) و ناکارآمدی مدیریت یکپارچه حوضه آبریز زاینده‌رود دارد. سهم یزد از کل توزیع آب زاینده‌رود (حدود یک میلیارد مترمکعب) تنها ۶ تا ۷ درصد (۶۰ تا ۷۰ میلیون مترمکعب) است، در حالی که مصرف استان اصفهان به ۳۴۰ میلیون مترمکعب می‌رسد. این شکاف عددی، درک نادرست از میزان برداشت یزد را تشدید کرده و به بستری برای تنش اجتماعی تبدیل شده است.

۲. ریشه‌یابی و تحلیل وضع موجود (آسیب شناسی)

تعرض‌های مکرر به خط لوله انتقال آب یزد ناشی از تعامل سه دسته عامل اصلی است: الف) نارضایتی مزمن اقتصادی در مبدأ (شرق اصفهان): کشاورزان شرق اصفهان برای تأمین نیاز آبی مزارع خود به ۵ نوبت آبیاری با حجم تقریبی ۶۰ میلیون مترمکعب در هر نوبت نیاز دارند. نکته قابل تأمل این است که کل سهمیه سالانه استان یزد، معادل آب مورد نیاز برای صرفاً یک نوبت آبیاری این منطقه است. این آمار، نارضایتی موجود را نه از سر کم‌توجهی، بلکه ناشی از تصور ناعادلانه بودن تخصیص‌ها در شرایط کم‌آبی مفرط نشان می‌دهد.

ب) شکاف تعهدات و انتظارات: به نظر می‌رسد وعده‌های داده‌شده توسط مسئولان محلی اصفهان به کشاورزان منطقه برای جبران خسارت‌ها یا تأمین معیشت جایگزین، محقق

مجلس شورای اسلامی می‌تواند با اصلاح قانون توزیع عادلانه آب یا تصویب طرحی دوفوریتی، وزارت نیرو را موظف به تشکیل «شورای هماهنگی ذی‌نفعان حوضه زاینده‌رود» کند. این شورا با حضور نمایندگان تشکلهای کشاورزی، صنعت و محیط زیست سه استان ذی‌نفع، بازوی مشورتی الزام‌آور برای تصمیم‌گیری‌های آبی باشد.

آموزش همگانی و اطلاع‌رسانی: صدا و سیما و وزارت آموزش و پرورش با همکاری وزارت نیرو، تولید محتوای رسانه‌ای برای تبیین «وضعیت منابع آب» و «پیامدهای امنیتی و اجتماعی تخریب زیرساخت‌ها» را در دستور کار فوری خود قرار دهند تا از التهاب‌آفرینی در فضای مجازی

۵. نتیجه‌گیری

امنیت آبی استان یزد، دیگر صرفاً یک مسئله استانی نیست، بلکه به شاخصی برای کارآمدی نظام حکمرانی منابع کشور تبدیل شده است. صبر راهبردی مردم یزد یک سرمایه اجتماعی عظیم است که باید با اقدام عادلانه و قاطع نهادهای حاکمیتی پاسخ داده شود. در غیر این صورت، هر تعرض جدید، نه تنها یک بحران انسانی، بلکه یک چالش امنیتی جدید در منطقه مرکزی ایران ایجاد خواهد کرد. مجلس شورای اسلامی با رصد دقیق و تصویب لوائح و طرح‌های لازم، می‌تواند نقش محوری در تحقق راهکارهای فوق و جلوگیری از تنش‌های آتی ایفا

بودجه مکلف است در بسته‌های بودجه‌ای سنواتی، اعتبار مشخصی برای تعریف پروژه‌های اشتغال‌زایی و توسعه زیرساخت‌ها در شهرها و روستاهای در مسیر خط انتقال (عمدتاً در شرق اصفهان) پیش‌بینی کند. این پروژه‌ها باید معطوف به ایجاد اشتغال پایدار و کاهش وابستگی معیشتی به آب‌برهای سنتی باشد.

تغییر الگوی کشت با رویکرد توافقی: وزارت جهاد کشاورزی با همکاری سازمان حفاظت محیط زیست، موظف به اجرای برنامه تشویقی (و نه تنبیهی) برای تغییر الگوی کشت در شرق اصفهان با محوریت کشت محصولات کم‌آب‌بر و گلخانه‌ای شود. تأمین اعتبار این برنامه می‌تواند از محل صرفه‌جویی آب یا اعتبارات تملک دارایی استان‌ها صورت گیرد. تقویت دیپلماسی آب و حکمرانی مشارکتی:

ناترازی انرژی؛ بازخوانی یک تهدید خاموش

کاظم یآوری نسب

مسئول بسیج اساتید کانون دانشکده ملی مهارت امام علی (ع) یزد

ناترازی انرژی، به معنای عدم تعادل بین عرضه و تقاضای انرژی در یک سیستم یا کشور است. عدم تعادل می تواند به دو شکل اصلی رخ دهد: کمبود عرضه انرژی، زمانی که تقاضای انرژی از عرضه آن بیشتر باشد و مازاد عرضه انرژی، زمانی که عرضه انرژی از تقاضا بیشتر باشد.

توان تولید عملی کشور است. همین شکاف میان تولید و مصرف، هسته اصلی ناترازی انرژی را شکل داده است. از سوی دیگر، نباید همه بار ناترازی را به مردم تحمیل کرد. سبک ساخت و سازهای غیراستاندارد و ساختمان های با مصرف انرژی بالا، لوازم خانگی و خودروهای پرمصرف، تبلیغ سبک زندگی مصرف گرا، و بی عملی دستگاه های بزرگ در صرفه جویی، نشان می دهد که سهم قابل توجهی از مصرف انرژی ریشه در سیاست گذاری های اشتباه دارد نه در رفتار مصرف کننده نهایی. اگرچه ارتقای فرهنگ مصرف ضرورت دارد، اما بدون اصلاح ساختارها و تجهیزات، نباید از مردم انتظار تغییر جدی داشت. در این شرایط، مسیر برون رفت از بحران، نه در شعار و مقصر سازی، بلکه در اقدام هم افزا و هوشمندانه است.

ناترازی انرژی در ایران، اگرچه سال هاست وجود دارد، اما در سال های اخیر به مرحله ای رسیده که دیگر نمی توان آن را صرفاً یک چالش فنی یا موقتی دانست. با آغاز هرتا بستان، زمستان یا دوره اوج مصرف، بحث ناترازی و خاموشی به صدر نگرانی ها بازمی گردد. اما واقعیت آن است که این مسئله برخاسته از زنجیره ای از علل زیرساختی، مدیریتی و اقتصادی است و اگر به درستی فهم و مدیریت نشود، زمینه ساز نارضایتی اجتماعی و حتی تهدید امنیت ملی خواهد شد. در سال های گذشته، فاصله قابل توجهی بین ظرفیت اسمی تولید برق و ظرفیت عملی آن پدید آمده است. این تفاوت ناشی از فرسودگی نیروگاه ها، محدودیت سوخت، تعمیرات ناکافی و رانندمان پایین برخی واحدها است. از سوی دیگر، میزان مصرف انرژی، به ویژه در دوره های اوج، به سطحی رسیده که فراتر از

پرمصرف مانند کولرهای گازی در ساعات پیک. بسیج اجتماعی در مدارس، مساجد، رسانه‌ها و گروه‌های داوطلب مردمی برای آموزش و اطلاع‌رسانی.

خاموشی تابلوهای تبلیغاتی نوری شهری در ساعات اوج مصرف.

تأمین سوخت جایگزین نیروگاه‌ها با استفاده از ذخیره‌سازی سوخت مازوت یا گاز مایع پاکسازی‌شده با نظارت زیست‌محیطی

ب: راهکارهای میان‌مدت (یک تا سه سال):

– سرمایه‌گذاری در نیروگاه‌های سیکل ترکیبی و افزایش راندمان تولید برق.

– توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر (خورشیدی، بادی) با حمایت تسهیلاتی برای خانواده‌ها و کسب‌وکارهای کوچک.

– طرح جایگزینی لوازم پرمصرف با لوازم بهینه با تسهیلات تعویض و گواهی صرفه‌جویی.

– اجرای کامل مبحث ۱۹ مقررات ملی ساختمان برای کاهش اتلاف انرژی.

– سامانه شفافیت انرژی برای نهادهای عمومی و ادارات جهت نظارت اجتماعی بر عملکرد مصرفی آن‌ها.

ج: راهکارهای بلندمدت (بیش از ۳ سال):

– اصلاح تعرفه انرژی با مدل پلکانی-تصاعدی برای کاهش مصرف پرمصرف‌ها بدون فشار بر اقشار ضعیف.

– بازطراحی شهری با تمرکز بر معماری کم‌مصرف، حمل‌ونقل پاک و سبز، و شهرسازی پایدار.

– آموزش رسمی و عمومی از سنین پایین در مورد انرژی، بحران اقلیمی و مسئولیت فردی. – پشتیبانی از هوشمندسازی شبکه برق و تحلیل کلان‌داده‌های مصرف برای پیش‌بینی بحران.

حل مسئله ناترازی نیازمند نگاهی سه‌سطحی و برنامه‌ریزی دقیق در زمان‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت است. راهکارهای پیشنهادی برای مقابله با ناترازی انرژی برق عبارتند از:

الف: راهکارهای کوتاه‌مدت (زیر یک سال):

– تدوین برنامه خاموشی هدفمند با اطلاع‌رسانی شفاف و منظم برای حفظ اعتماد عمومی و جلوگیری از اغتشاش روانی و اجتماعی.

– افزایش بهره‌وری نیروگاه‌های فعلی با تعمیر اضطراری، شست‌وشوی توربین‌ها و بهینه‌سازی بهره‌برداری.

– الزام استفاده از ژنراتورهای پشتیبان در سازمان‌ها، بانک‌ها، بیمارستان‌ها و صنایع بزرگ در زمان اوج مصرف.

– کاهش مصرف ادارات و سازمان‌های دولتی با مکانیزم‌های نظارتی، دورکاری محدود و تعیین سقف مصرف اجباری.

– اجرای طرح برق رایگان مشروط برای مشترکان کم‌مصرف به‌عنوان مشوق فوری و موثر.

– نصب لوله‌های هوشمند قطع بار در وسایل

- پیوستن به بازارهای منطقه‌ای برق، برای تأمین و تبادل انرژی در زمان‌های بحرانی.

سخن آخر

ناترازی انرژی در ایران، اگرچه ریشه در مسائل زیرساختی و مدیریتی دارد، اما می‌تواند با برنامه‌ریزی و هم‌افزایی دستگاه‌ها کنترل و مهار شود. خطای راهبردی آن است که این موضوع صرفاً به عنوان یک چالش فنی یا موقتی دیده شود. با اقدام هوشمندانه، بهره‌گیری از ظرفیت نخبگان و اعتمادسازی عمومی، می‌توان این تهدید را به فرصتی برای اصلاح ساختار انرژی کشور تبدیل کرد. نکته کلیدی آن است که اجرای این اقدامات باید با یک روایت صادقانه همراه باشد. اگر مردم حس کنند که بخشی از مشکل‌اند، ولی راه‌حل‌ها تنها متوجه آن‌هاست، همکاری عمومی کاهش می‌یابد. در مقابل، اگر دستگاه‌های بزرگ، صنایع پرمصرف و مجموعه‌های دولتی پیشگام در صرفه‌جویی باشند، می‌توان انتظار داشت که همراهی عمومی نیز شکل بگیرد.

مهم‌تر از همه آنکه اجازه ندهیم این چالش، به دستاویزی برای برهم‌زدن نظم اجتماعی و امنیت ملی بدل شود. خاموشی‌های بی‌برنامه و ناترازی انرژی، فقط فشار بر مردم و یک مشکل فنی نیست؛ اگر مدیریت نشود و جدی گرفته نشود، شیطنت‌ها می‌تواند آن را به تهدیدی برای امنیت ملی تبدیل کند. اگر خاموشی اجتناب‌ناپذیر است، بی‌برنامگی قطعاً قابل حذف است.

گذار از سیاست ساخت محور به حکمرانی زمین در تأمین مسکن کم درآمدها

مهسادهقانیان

پژوهشگر دکتری شهرسازی دانشگاه یزد

استان یزد، با وجود ثبت جهانی بافت تاریخی و جایگاه اقتصادی ویژه، امروز به نمونه‌ای هشداردهنده از ناکارآمدی سیاست‌های ملی مسکن تبدیل شده است. ۶۲٪ از رشد شهرنشینی یزد در دو دهه اخیر در سکونتگاه‌های غیررسمی و حاشیه‌ای رخ داده است. محله فرودگاه یزد، نماد شکست سیاست‌های تولید انبوهی است که نه تنها مشکل را حل نکرده، بلکه با جذب مهاجران بیشتر، بحران را تشدید کرده است. این در حالی است که استان یزد از ظرفیت‌های بالقوه فراوانی برای تأمین مسکن گروه‌های کم‌درآمد برخوردار است که تاکنون نادیده گرفته شده‌اند. تداوم وضع موجود، نه تنها هزینه‌های اقتصادی هنگفتی به دولت و شهرداری تحمیل می‌کند، بلکه بافت تاریخی و هویت فرهنگی این دیار را نیز با خطر نابودی مواجه ساخته است.

کم‌درآمد استان به بازآفرینی بافت فرسوده و میانی، به عنوان توصیه راهبردی، پیشنهاد می‌شود. یزد، می‌تواند پایلوت ملی گذار از سیاست برون‌زا به درون‌زا در تأمین مسکن باشد. اجرای این توصیه، نیازمند عزم جدی مجلس، دولت و مدیریت شهری است تا با اصلاح قوانین، تخصیص اعتبارات مناسب و ایجاد سازوکارهای تشویقی، مسیر بازآفرینی را هموار سازند. تجربه موفق یزد در این زمینه، می‌تواند الگویی برای سایر استان‌های دارای بافت تاریخی و محدودیت‌های اقلیمی باشد.

۱. چرا یزد بحران‌آفرین شد؟

استان یزد در دو دهه گذشته، هم‌زمان با سه موج جمعیتی مواجه بوده است: مهاجرت صنعتی به دلیل قطب صنعتی شدن استان، مهاجرت ناشی از خشکسالی و تخلیه روستاها، و رشد طبیعی جمعیت شهری. با این حال،

مشکل اصلی کمبود زمین یا مسکن نیست. ۲۸۰ هکتار بافت فرسوده مصوب در شهر یزد به تنهایی ظرفیت تولید حداقل ۴۵ هزار واحد مسکونی را بدون نیاز به الحاق یک متر زمین جدید دارد. قیمت تمام‌شده هر واحد در بازآفرینی بافت فرسوده ۳۲٪ کمتر از ساخت در اراضی حاشیه‌ای است. این ظرفیت عظیم درونی، نه تنها از نظر اقتصادی به صرفه‌تر است، بلکه از گسترش بی‌رویه شهر، تخریب اراضی کشاورزی و افزایش هزینه‌های زیرساختی جلوگیری می‌کند. غفلت از این ظرفیت، به معنای نادیده گرفتن یک دارایی ملی و استراتژیک برای استان یزد و حتی الگوسازی برای سایر استان‌های کویری کشور است. توقف فوری الحاق اراضی جدید به حریم شهرهای استان یزد و الزام وزارت راه و شهرسازی به تخصیص حداقل ۵۰٪ از سهمیه مسکن

در پنج سال اخیر، فاصله معناداری با میانگین ۲۲ درصدی کشور دارد و بیانگر شتاب بالاتر تورم مسکن در یزد است. سهم ناچیز ۲۳ درصدی تسهیلات بانکی از هزینه ساخت در یزد، در مقایسه با میانگین ۳۵ درصدی کشور، گویای دسترسی محدود تر متقاضیان به منابع مالی و وابستگی بیشتر به آورده نقدی است که خود مانعی بزرگ برای گروه‌های کم‌درآمد محسوب می‌شود. نرخ رشد ۱۱ درصدی سالانه سکونتگاه‌های غیررسمی در یزد، نسبت به میانگین ۷ درصدی کشوری، هشدار دهنده است و نشان می‌دهد سیاست‌های کنونی نه تنها از گسترش این سکونتگاه‌ها جلوگیری نکرده، بلکه به دلایلی مانند جذب مهاجران بیشتر به حاشیه شهرها، آن را تسریع نیز نموده است. در نهایت، وجود ۲۲ واحد خالی به ازای هر ۱۰۰ خانوار در یزد در برابر میانگین ۱۶ واحدی کشور، پارادوکس عجیبی را آشکار می‌سازد: هم‌زمان با کمبود مسکن برای گروه‌های کم‌درآمد، تعداد قابل توجهی واحد مسکونی خالی در استان وجود دارد که به دلیل نبود سازوکارهای

سیاست‌گذاری ملی مسکن بدون تمایزگذاری سرزمینی، عمدتاً بر یک نسخه واحد یعنی الحاق زمین و ساخت انبوه در حاشیه شهرها متمرکز شده است. این رویکرد یکسان‌نگر، نه تنها نتوانسته است نیازهای خاص استان یزد را پاسخ دهد، بلکه با تشدید مشکلات موجود، بحران مسکن را در این استان عمیق‌تر کرده است. به عبارت دیگر، تمرکز صرف بر کمیت واحدهای مسکونی و غفلت از کیفیت، مکان‌یابی و تناسب با شرایط اقلیمی و فرهنگی، به تولید انبوه مسکن‌هایی انجامیده است که نه تنها پاسخگوی نیاز واقعی گروه‌های کم‌درآمد نیست، بلکه با جذب مهاجران بیشتر، بردامنه سکونتگاه‌های غیررسمی نیز افزوده است.

داده‌ها، تصویر روشنی از پیامدهای یکسان‌نگاری در استان یزد ترسیم می‌کند. سهم ۶۸ درصدی زمین از قیمت مسکن در یزد در مقایسه با میانگین ۵۵ درصدی کشوری، نشان‌دهنده نقش پررنگ ترزمین در گرانی مسکن این استان است. رشد ۲۸۰ درصدی قیمت مسکن

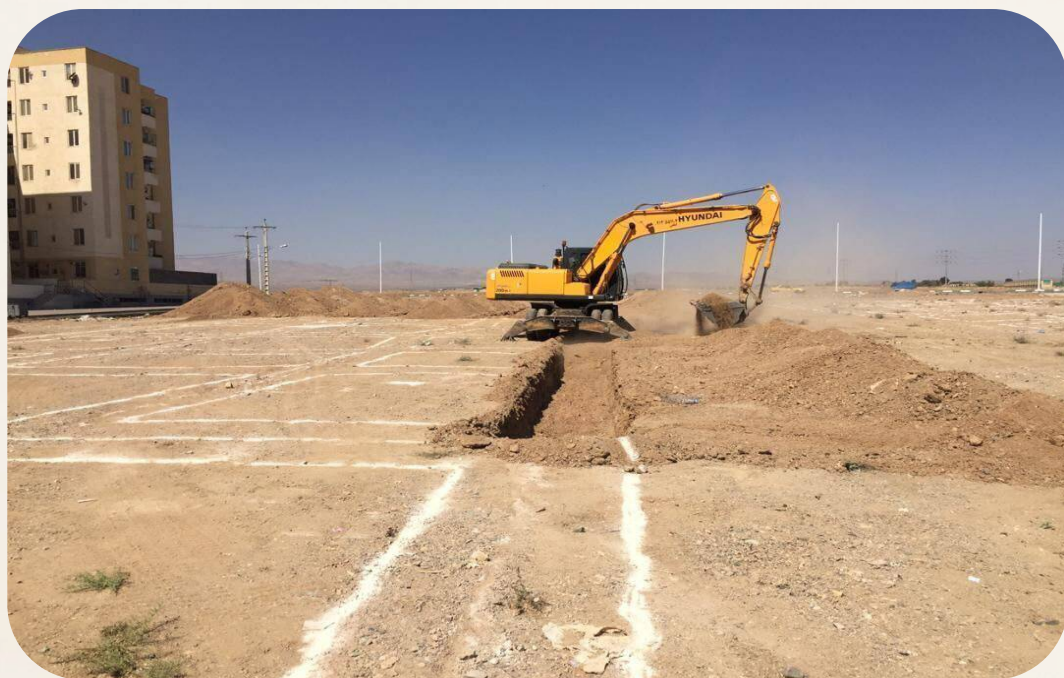
ناپایداری این سیاست کافی است. این موانع، نه صرفاً محدودیت‌های فنی یا مالی، بلکه موانعی ریشه‌دار در بستر طبیعی، تاریخی و اقتصادی استان یزد هستند که هرگونه تلاش برای توسعه افقی را با چالش‌های جدی مواجه می‌سازد. در ادامه به تشریح این سه مانع اصلی پرداخته می‌شود.

نخستین مانع، محدودیت‌های طبیعی و اقلیمی است. یزد در اقلیم فراخشک با میانگین بارش زیر ۶۰ میلیمتر در سال قرار دارد. هر هکتار توسعه افقی، مستلزم مصرف سالانه ۱۲ هزار مترمکعب آب برای فضای سبز و زیرساخت‌های شهری است. دشت یزد-اردکان با نرخ فرونشست ۱۵ سانتیمتر در سال، در زمره بحرانی‌ترین سفره‌های آب زیرزمینی کشور قرار دارد. ادامه توسعه افقی در این شرایط، به معنای تشدید تخریب منابع آبی و افزایش ناپایداری محیطی است. به عبارت دیگر، هر هکتار توسعه جدید، نه تنها فشار مضاعفی بر منابع آبی محدود استان وارد می‌کند،

مناسب، وارد چرخه مصرف نمی‌شوند. آنچه در یزد رخ داده، یک پارادوکس آشکار است: استانی با بیشترین تراکم بافت تاریخی با ارزش و بالاترین نرخ خانه‌های خالی، هم‌زمان بیشترین رشد سکونتگاه‌های غیررسمی را ثبت کرده است. به این معنا که سیاست‌های اتخاذ شده نه فقط ناکارآمد، بلکه در مواردی تضادآفرین بوده و بحران را تشدید کرده‌اند. سیاست‌هایی که به ظاهر برای حل مشکل مسکن طراحی شده‌اند، به دلیل عدم توجه به ویژگی‌های بومی و ساختارهای نهادی، خود به عاملی برای تعمیق نابرابری‌ها و تشدید مشکلات تبدیل شده‌اند. این پارادوکس، ضرورت بازنگری اساسی در سیاست‌های ملی مسکن و حرکت به سوی رویکردهای بومی و مشارکتی را بیش از پیش آشکار می‌سازد.

۱-۱. چرا الحاق زمین در یزد بن بست است؟

الحاق زمین‌های حاشیه‌ای به حریم شهر یزد، با سه مانع ساختاری و غیرقابل عبور مواجه است که هریک به تنهایی برای توجیه

بن‌بست الحاق زمین، انسان را ناگزیر به نگاه به درون شهر می‌کند. اما پرسش این است: آیا درون شهر یزد واقعاً ظرفیت جایگزینی برای اراضی حاشیه‌ای را دارد؟ پاسخ به این پرسش، نیازمند یک ظرفیت‌سنجی دقیق و همه‌جانبه است که در بخش بعدی به آن پرداخته می‌شود.

۲. ظرفیت‌سنجی: بافت فرسوده به مثابه دارایی ملی

بررسی‌های میدانی و اسناد موجود نشان می‌دهد که بافت‌های درونی شهر یزد، ظرفیتی خیره‌کننده برای تأمین مسکن دارند که سال‌هاست نادیده گرفته شده است. این ظرفیت‌ها، نه فقط در قالب بافت فرسوده، که در بافت تاریخی و حتی سکونتگاه‌های غیررسمی قابل توانمندسازی نیز وجود دارد و مجموعاً می‌تواند پاسخگوی بخش قابل توجهی از نیاز مسکن استان در افق میان‌مدت باشد. غفلت از این ظرفیت عظیم، به معنای نادیده گرفتن یک دارایی ملی و استراتژیک است که می‌تواند یزد را از توسعه افقی پرهزینه و مخرب بی‌نیاز کند.

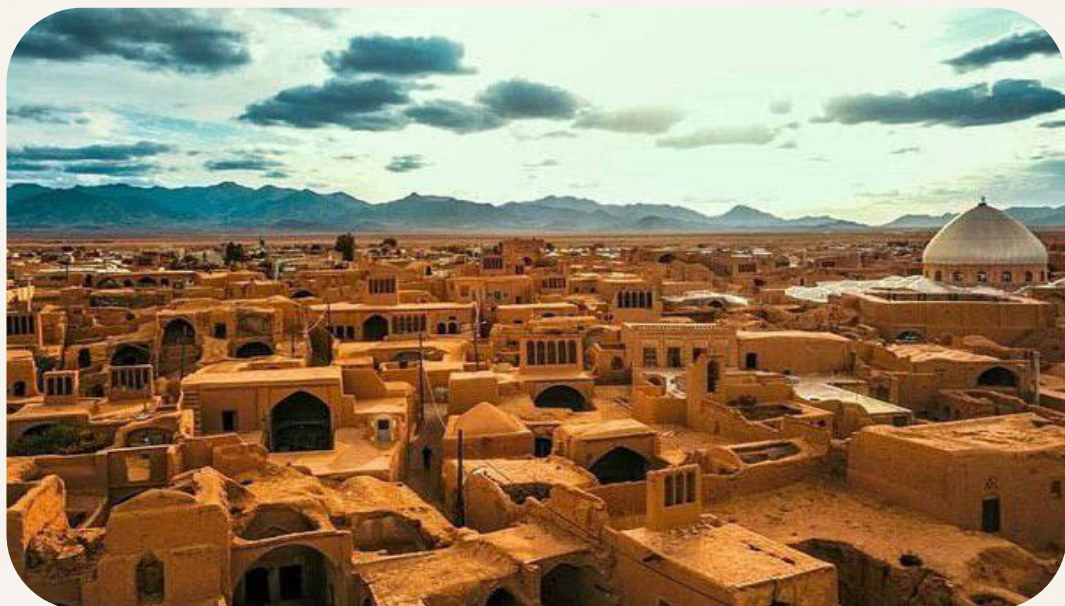
بافت تاریخی با ۵۰۸ هکتار مساحت، ظرفیت تولید ۸۵۰۰ واحد مسکونی را داراست. بافت فرسوده میانی شهر یزد با ۲۸۰ هکتار، بزرگترین ظرفیت را با پتانسیل تولید ۴۵ هزار واحد مسکونی در اختیار دارد. این ظرفیت عظیم، نزدیک به دو برابر کل واحدهای مورد نیاز برای گروه‌های کم‌درآمد استان در یک برنامه پنج ساله است. همچنین سکونتگاه‌های غیررسمی قابل توانمندسازی با ۲۱۵ هکتار، پتانسیل تولید ۱۵ هزار واحد مسکونی دیگر را دارند. مجموع این ظرفیت‌ها، یعنی ۶۸۵۰۰ واحد مسکونی بالقوه در داخل شهر، پاسخی قاطع به این پرسش است که آیا می‌توان بدون الحاق زمین، نیاز مسکن را تأمین کرد؟ پاسخ روشن است: بله، نه فقط می‌توان، بلکه باید. برای

بلکه با تشدید پدیده فرونشست زمین، زیرساخت‌های شهری و حتی بافت تاریخی را نیز در معرض خطر جدی قرار می‌دهد. در چنین شرایطی، ادامه سیاست توسعه افقی، نه تنها غیراقتصادی، بلکه به لحاظ زیست‌محیطی فاجعه‌بار خواهد بود.

دومین مانع، تعارض با میراث جهانی است. بافت تاریخی یزد در سال ۲۰۱۷ به عنوان میراث جهانی یونسکو ثبت شده است. توسعه افقی و الحاق زمین‌های حاشیه‌ای، بدون توجه به حریم منظری این میراث، به تدریج هویت تاریخی شهر را مخدوش می‌کند و با تعهدات بین‌المللی ایران در تعارض آشکار قرار دارد. بافت تاریخی یزد، نه فقط یک میراث فرهنگی، که یک هویت و یک سرمایه ملی است که حفظ آن برای نسل‌های آینده ضروری است. توسعه بی‌برنامه در حاشیه شهر، با ایجاد مناظر ناهمگون و مخدوش کردن خط آسمان تاریخی، ارزش این میراث گرانبها را تنزل می‌دهد و فرصت‌های توسعه گردشگری مبتنی بر این ظرفیت را نیز از بین می‌برد.

سومین مانع، هزینه‌سرایي بردوش نسل آینده است. هر کیلومتر توسعه شبکه معابر در اراضی جدید، ۸۰ میلیارد تومان هزینه تأسیسات زیربنایی به شهرداری تحمیل می‌کند. سرانه هزینه خدمات شهری در بافت‌های جدید ۲۰۷ برابر بافت درونی شهر است. شهرداری یزد با ساختار مالی فعلی، اساساً توان تأمین این هزینه‌ها را ندارد و بار آن به صورت کسری بودجه و کاهش کیفیت خدمات، به شهروندان و نسل‌های آینده منتقل می‌شود. به عبارت دیگر، توسعه افقی، نوعی بدهی‌سازی برای آیندگان است؛ توسعه‌ای که هزینه‌های هنگفت زیرساختی آن، نه توسط نسل حاضر، بلکه توسط نسل‌های آینده پرداخت خواهد شد، در حالی که منافع آن عمدتاً به جیب زمین‌خواران و سوداگران می‌رود.

درک بهتر کارآمدی بازآفرینی درون‌زا، مقایسه دو سناریوی سیاستی می‌تواند راهگشا باشد. این مقایسه، تفاوت‌های فاحش میان ادامه وضع موجود و حرکت به سوی بازآفرینی را از ابعاد مختلف زمانی، مکانی و کیفی نشان می‌دهد و برتری قاطع سناریوی دوم را اثبات می‌کند. مقایسه دو سناریوی «ادامه وضع موجود» و «بازآفرینی درون‌زا» در جدول شماره ۳، تفاوت‌های بنیادین این دو رویکرد را آشکار می‌سازد. در سناریوی الحاق زمین، زمان آماده‌سازی یک پروژه مسکونی به طور متوسط ۳۶ ماه به طول می‌انجامد، در حالی که در بازآفرینی درون‌زا، این زمان به ۱۸ ماه کاهش می‌یابد. فاصله پروژه‌های جدید از مرکز شهر در سناریوی اول به ۱۲ کیلومتر می‌رسد، به این معنا که ساکنان برای دسترسی به خدمات و فرصت‌های شغلی، ناگزیر به استفاده از خودروی شخصی و تحمل هزینه‌های بالای حمل‌ونقل خواهند بود. در مقابل، بازآفرینی درون‌زا، حداکثر در فاصله ۳ کیلومتری از مرکز شهر انجام می‌شود و دسترسی آسان به خدمات و زیرساخت‌های موجود را برای ساکنان فراهم می‌کند. وابستگی

به خودرو در سناریوی اول «اجباری» است، اما در سناریوی دوم «اختیاری»؛ یعنی ساکنان می‌توانند با استفاده از حمل‌ونقل عمومی، پیاده‌روی یا دوچرخه، بسیاری از نیازهای روزمره خود را تأمین کنند. این تفاوت‌ها، نه فقط بر کیفیت زندگی ساکنان، که بر هزینه‌های جاری خانوار و پایداری زیست‌محیطی شهر نیز تأثیر می‌گذارد. صرفه‌جویی قابل تحقق در این مسیر چشمگیر است: انتقال تنها ۳۰٪ از سهمیه مسکن استان از زمین‌های حاشیه‌ای به بافت فرسوده، سالانه ۴۲۰ میلیارد تومان صرفه‌جویی در هزینه‌های زیرساخت و جلوگیری از تخریب ۶۰ هکتار اراضی کشاورزی و طبیعی را به همراه خواهد داشت. این صرفه‌جویی عظیم، تنها یک برآورد حداقلی است و در صورت تخصیص سهم بیشتری از تولید مسکن به بازآفرینی، می‌تواند تا چندین برابر افزایش یابد. این منابع صرفه‌جویی‌شده، می‌تواند صرف بهسازی زیرساخت‌های موجود، ارائه تسهیلات به متقاضیان و یا توسعه فضاهای عمومی در بافت فرسوده شود. با وجود این ظرفیت عظیم ۴۵ هزار واحدی، پیرش بعدی

سرمایه‌گذار حرفه‌ای ۳۰۰ تا ۵۰۰ مترمربع است. تجمیع قطعات نیازمند مذاکره با ۵ تا ۱۵ مالک در هر پلاک است و در شرایط فعلی، هیچ نهاد رسمی مسئولیت تسهیلگری این فرآیند را بر عهده ندارد. این پراکندگی مالکیتی، همراه با نبود یک نهاد تسهیلگر که بتواند با مالکان مذاکره، آنها را قانع و فرآیند تجمیع را مدیریت کند، عملاً جذب سرمایه‌گذار در بافت فرسوده را غیرممکن ساخته است. سرمایه‌گذار ترجیح می‌دهد به جای درگیر شدن با این پیچیدگی‌ها، به سراغ زمین‌های یکپارچه حاشیه شهر برود، حتی اگر قیمت تمام‌شده نهایی بالاتر باشد.

سومین مانع، تصور غلط از «مقاومت ساکنان» است. مطالعات میدانی در محلات بافت فرسوده یزد نشان می‌دهد ۶۷٪ ساکنان تمایل به نوسازی دارند، اما توان مالی کافی برای مشارکت ندارند، فرآیندهای اداری پیچیده و زمان‌بر آنها را منصرف کرده است، و از نبود شفافیت در قوانین تجمیع و تشویق‌های شهرسازی اطمینان ندارند. این یافته میدانی، یک تصور رایج اما غلط را به چالش می‌کشد: اینکه ساکنان بافت فرسوده، به دلایل فرهنگی یا عاطفی، مخالف نوسازی هستند. واقعیت این است که تمایل به نوسازی وجود دارد، اما موانع اقتصادی و اداری، این تمایل را به فعل تبدیل نمی‌کند. ساکنان، نه تنها مخالف نوسازی نیستند، بلکه در صورت فراهم شدن شرایط، مشتاقانه از آن استقبال خواهند کرد. جمع‌بندی آنکه مسئله «نخواستن» نیست، «نتوانستن» است. رفع موانع بازآفرینی، نیازمند بسته جبرانی برای شهرداری و ایجاد نهاد تسهیلگر تجمیع است. این موانع اجرایی، ریشه در لایه‌های عمیق‌تری دارند. مسئله فقط موانع فنی یا مالی نیست؛ مسئله «حکمرانی» است.

این است: اگر این همه ظرفیت وجود دارد، چرا در سه دهه گذشته از آن استفاده نشده است؟ پاسخ به این پرسش، ما را به واکاوی موانع تاریخی و ساختاری بازآفرینی رهنمون می‌کند.

۲-۱. چرا بافت فرسوده یزد تاکنون احیا نشده است؟

با وجود ظرفیت عظیم بافت فرسوده، سه مانع اصلی مانع بهره‌برداری از این ظرفیت شده است. این موانع، نه صرفاً محدودیت‌های فنی یا مالی، که موانعی ریشه‌دار در ساختارهای اقتصادی، حقوقی و اجتماعی هستند که سال‌هاست فرآیند بازآفرینی را با بن‌بست مواجه کرده‌اند. شناسایی دقیق این موانع، اولین گام برای طراحی راهکارهای مؤثر و اجرایی است.

نخستین مانع، تله درآمدی شهرداری است. ۷۸٪ از درآمد شهرداری یزد از محل تراکم‌فروشی در اراضی حاشیه تأمین می‌شود. نوسازی در بافت فرسوده، به دلیل محدودیت‌های تراکم و لزوم حفظ ساختار تاریخی، درآمد کمتری برای شهرداری ایجاد می‌کند. به بیان ساده، شهرداری یزد «بازنده اقتصادی» بازآفرینی است، مگر آنکه دولت این ضرر را از طریق اعتبارات تشویقی جبران کند. این وابستگی شدید به درآمدهای ناپایدار و مخرب تراکم‌فروشی، مهم‌ترین مانع ساختاری در برابر بازآفرینی است. شهرداری برای بقای خود، ناگزیر به ادامه فروش تراکم در حاشیه شهر است و هیچ انگیزه‌ای برای هدایت سرمایه‌گذاران به بافت فرسوده ندارد. تا زمانی که این «تله درآمدی» شکسته نشود، هرگونه تلاش برای بازآفرینی، محکوم به شکست خواهد بود.

دومین مانع، پیچیدگی مالکیتی و فقدان نهاد تسهیلگر است. میانگین مساحت قطعات در بافت فرسوده یزد ۱۲۰ مترمربع است، در حالی که حداقل مساحت اقتصادی برای جذب

۳. ریشه‌یابی نهادی: مسئله کمبود نیست، حکمرانی است

مسئله مسکن در یزد، مسئله «کمبود عرضه» نیست؛ مسئله «جهت‌دهی غلط عرضه» است. تحلیل میدانی و مصاحبه با ۳۲ نفر از خبرگان مسکن یزد، سه لایه مشکل ساختاری را آشکار کرده است. این مشکلات، فراتر از موانع فنی و مالی، به ساختارها، فرآیندها و نهادهای تصمیم‌گیری در سطح ملی و محلی بازمی‌گردد. تا زمانی که این ریشه‌های نهادی اصلاح نشود، هرگونه تلاش برای حل مسئله مسکن، سطحی و موقتی خواهد بود.

۳-۱. یکسان‌نگاری سرزمینی

سیاست ملی مسکن برای یزد کویری و تبریز پرباران یکسان طراحی می‌شود. پروژه‌های مسکن در یزد با پلان‌های تپ مناطق مرطوب شمال کشور اجرا می‌شوند. شاخص‌های موفقیت در سطح ملی تعریف می‌شوند و استان‌ها نقشی در بومی‌سازی آن‌ها ندارند. این یکسان‌نگاری، مهم‌ترین عامل ناکارآمدی سیاست‌ها در یزد بوده است. به عبارت دیگر، سیاست‌گذار ملی، بدون توجه به تفاوت‌های بنیادین اقلیمی، فرهنگی و اقتصادی استان‌ها، نسخه‌ای واحد برای همه تجویز می‌کند که نتیجه آن در استانی مانند یزد، جز شکست و اتلاف منابع نیست. این رویکرد متمرکز و بالا به پایین، خلاقیت و ابتکار عمل محلی را نیز از بین برده و استان‌ها را به مجریانی منفعل تبدیل کرده است.

۳-۲. تصدی‌گری معیوب دولت

دولت به جای تنظیم‌گری، وارد بنگاهداری زمین و ساخت مستقیم شده است. مسکن مهر یزد، با وعده «زمین رایگان» آغاز شد، اما قیمت زمین در شهر یزد در دوره اجرای آن ۴ برابر افزایش یافت. این تجربه نشان می‌دهد

سیاست مسکن بدون اصلاح حکمرانی زمین، خود به عاملی تورم‌زا تبدیل می‌شود. ورود مستقیم دولت به عرضه تولید مسکن، نه تنها به افزایش عرضه و کاهش قیمت منجر نشد، بلکه با ایجاد انتظارات تورمی و دامن زدن به سوداگری، خود به یکی از عوامل جهش قیمت زمین تبدیل شد. تجربه تلخ مسکن مهر، درس مهمی برای سیاست‌گذاران دارد: دولت نباید بنگاهدار باشد، باید حکمران خوبی باشد؛ یعنی باید قواعد بازی را شفاف کند، بر اجرای آن نظارت کند و برای گروه‌های آسیب‌پذیر، حمایت‌های هدفمند فراهم آورد.

۳-۳. ضعف نهادهای محلی

شهرداری یزد ۷۸٪ درآمد خود را از تراکم‌فروشی تأمین می‌کند و هیچ مشوق مؤثری برای هدایت ساخت به بافت فرسوده وجود ندارد. نهاد متولی مسکن اجتماعی در استان تعریف نشده است و هماهنگی میان اداره کل راه و شهرسازی، شهرداری و اداره کل میراث فرهنگی نزدیک به صفر است. این خلأ نهادی، هرگونه تلاش برای اصلاح را بی‌اثر می‌کند. در چنین شرایطی، هر دستگاه به صورت جزیره‌ای عمل می‌کند، منابع هدر می‌رود، تصمیم‌گیری‌ها با یکدیگر هماهنگ نیست و در نهایت، گروه‌های کم‌درآمد قربانی این ناهماهنگی می‌شوند. ایجاد یک نهاد متولی مسکن اجتماعی در سطح استان، با اختیارات و منابع کافی، برای برون‌رفت از این وضعیت ضروری است.

۴. بسته‌سیاستی اجرایی ویژه استان یزد

برای برون‌رفت از بن‌بست فعلی و حرکت به سوی بازآفرینی درون‌زا، یک بسته سیاستی جامع و هماهنگ در چهار حوزه تقنینی، اجرایی-نهادی، مالی-اعتباری و اصلاح سیاست زمین طراحی شده است. این بسته، با هدف ایجاد انگیزه برای همه کنشگران، رفع موانع

۲۵۰۰ میلیارد تومانی است. این اعتبار، برای تأمین زیرساخت‌ها، ارائه تسهیلات تشویقی و پشتیبانی از پروژه‌های پایلوت در نظر گرفته شده است و نقش موتور محرکه را برای آغاز فرآیند بازآفرینی ایفا می‌کند. زمان‌بندی ۱۲ ماهه برای تخصیص این اعتبار، نشان‌دهنده اهمیت تزریق به موقع منابع مالی است. اقدام سوم، معافیت مالیاتی ۱۰ ساله برای سرمایه‌گذاران نوسازی در بافت فرسوده یزد است. این معافیت، انگیزه‌ای قوی برای بخش خصوصی ایجاد می‌کند تا با وجود پیچیدگی‌ها و هزینه‌های اولیه، وارد عرصه بازآفرینی شود. شاخص پایش «تعداد پروانه صادر شده»، اثربخشی این مشوق را در عمل نشان خواهد داد.

۲-۴. اقدامات اجرایی-نهادی

اقدامات اجرایی-نهادی برای ایجاد زیرساخت‌های نهادی و اجرایی لازم جهت تحقق بازآفرینی طراحی شده‌اند. اقدام اول، ایجاد «بانک زمین شهری یزد» است. این بانک، با شناسایی، تثبیت مالکیت و تجمیع اراضی دولتی واقع در داخل شهر، یک منبع مهم و استراتژیک از زمین ارزان‌قیمت را برای تأمین

ساختاری و تأمین منابع مالی لازم، مسیر گذار از توسعه افقی به توسعه درون‌زا را هموار می‌سازد. اجرای همزمان و هماهنگ این اقدامات، می‌تواند یزد را به الگویی موفق در سطح ملی تبدیل کند.

۱-۴. اقدامات تقنینی (قابل پیگیری در کمیسیون عمران)

سه اقدام تقنینی اولویت‌دار را مشخص شده است که برای ایجاد چارچوب قانونی لازم جهت تغییر مسیر سیاست‌های مسکن در استان یزد ضروری هستند. اقدام اول، وزارت راه و شهرسازی را موظف می‌کند تا حداقل ۵۰ درصد از سهمیه مسکن کم‌درآمد استان را به بازآفرینی بافت فرسوده اختصاص دهد. این الزام قانونی، جریان منابع و حمایت‌ها را از حاشیه به درون شهر هدایت می‌کند و پیام روشنی به همه ذی‌نفعان می‌دهد که دوران توسعه افقی به سرآمده است. زمان‌بندی ۶ ماهه برای اجرای این الزام و شاخص پایش «درصد تخصیص»، امکان پیگیری مستمر و ارزیابی عملکرد وزارتخانه را فراهم می‌کند. اقدام دوم، تصویب «طرح پایلوت بازآفرینی یکپارچه یزد» با اعتبار

تسهیلات به هزینه»، نشان می‌دهد که این تسهیلات تا چه اندازه در پوشش هزینه‌های واقعی مؤثر بوده است. اقدام دوم، اجرای سراسری مالیات بر خانه‌های خالی در شهر یزد با همکاری شهرداری است. این اقدام، با هدف وارد کردن واحدهای مسکونی خالی به چرخه عرضه و کاهش فشار تقاضا بر بازار مسکن طراحی شده است. همکاری شهرداری در شناسایی این واحدها و دریافت مالیات، اثربخشی این ابزار را افزایش می‌دهد. شاخص پایش «تعداد واحد مشمول»، گستره اجرای این قانون را نشان می‌دهد. اجرای این اقدام، مشروط به تکمیل بانک اطلاعات املاک و اسکان کشور و ایجاد دسترسی برخط برای شهرداری و سازمان امور مالیاتی به داده‌های سامانه ملی املاک و اسکان به منظور احصای دقیق واحدهای خالی و تضمین صحت اجرای قانون خواهد بود. اقدام سوم، تخصیص اعتبار تشویقی به شهرداری یزد به ازای هر پروانه صادر شده در بافت فرسوده است. این اقدام، کلیدی‌ترین راهکار برای شکستن «تله درآمدی» شهرداری است. با این اعتبار تشویقی، شهرداری به جای تراکم‌فروشی در حاشیه، از صدور پروانه در بافت فرسوده منتفع می‌شود و به تدریج انگیزه لازم برای هدایت توسعه به درون شهر را پیدا می‌کند. شاخص پایش «کاهش وابستگی به تراکم‌فروشی»، موفقیت این اقدام را در تغییر الگوی درآمدی شهرداری اندازه‌گیری می‌کند.

۴-۴. اصلاح سیاست زمین

پیشنهاد کلیدی در این حوزه، ممنوعیت موقت الحاق اراضی جدید است. پیشنهاد می‌شود شورای عالی شهرسازی و معماری ایران با استناد به بند ۵ ماده ۲ قانون تأسیس شورای عالی شهرسازی و معماری، الحاق اراضی جدید به حریم شهرهای استان یزد را به مدت سه سال ممنوع اعلام کند. این ممنوعیت

مسکن اجتماعی و اجرای پروژه‌های پایلوت فراهم می‌کند. شاخص پایش «سهم زمین یارانه‌ای» نشان می‌دهد که این بانک تا چه اندازه توانسته است زمین را با قیمت مناسب در اختیار پروژه‌های بازآفرینی قرار دهد. اقدام دوم، تأسیس «نهاد توسعه‌گر مسکن اجتماعی یزد» به صورت یک شرکت توسعه‌ای مشترک میان شهرداری و بنیاد مسکن است. این نهاد، متولی اصلی اجرای پروژه‌های بازآفرینی خواهد بود و با بهره‌گیری از اختیارات و منابع دو نهاد پایه‌ای، می‌تواند فرآیند جمع‌یج، نوسازی و ساخت را به طور یکپارچه مدیریت کند. شاخص پایش «تعداد واحد تولیدی»، عملکرد این نهاد را به صورت کمی اندازه‌گیری می‌کند. اقدام سوم، استقرار دبیرخانه دائمی سیاست‌گذاری مسکن استان با عضویت دانشگاه و نهادهای محلی است. این دبیرخانه، وظیفه پایش مستمر وضعیت مسکن، ارزیابی اثربخشی سیاست‌ها، ارائه مشاوره تخصصی به تصمیم‌گیران و بومی‌سازی سیاست‌های ملی را بر عهده خواهد داشت. شاخص پایش «تعداد مصوبات بومی»، نشان‌دهنده خروجی این دبیرخانه در زمینه تطبیق سیاست‌ها با شرایط محلی است.

۳-۴. اقدامات مالی-اعتباری

اقدامات مالی-اعتباری، برای رفع موانع اقتصادی بازآفرینی و ایجاد انگیزه برای همه کنشگران طراحی شده‌اند. اقدام اول، افزایش سقف تسهیلات نوسازی با نرخ سود ۴٪ و دوره تنفس ۳ ساله است. این تسهیلات، باید متناسب با تورم مصالح و هزینه‌های ساخت باشد تا بتواند بخش قابل توجهی از هزینه نوسازی را پوشش دهد. نرخ سود ۴٪، این تسهیلات را برای گروه‌های کم‌درآمد قابل دسترس می‌کند و دوره تنفس ۳ ساله، فرصت کافی برای تکمیل پروژه و شروع بازپرداخت را فراهم می‌آورد. شاخص پایش «نسبت

۱۸۰۰ واحد، به دلیل مجاورت با بازارچه محلی فعال، پتانسیل بالایی برای ایجاد یک محله زنده و پویا دارد. محله گودال مصلی در شرق بافت تاریخی، با ظرفیت ۲۴۰۰ واحد، به دلیل وجود زمین مازاد دولتی، امکان آغاز سریع‌تر پروژه و کاهش هزینه‌های تأمین زمین را فراهم می‌کند. محله زرتشتی‌ها در مرکز بافت تاریخی، با ظرفیت ۱۲۰۰ واحد، به دلیل قابلیت تبدیل به الگوی گردشگری-مسکونی، می‌تواند ترکیبی نوآورانه از تأمین مسکن و رونق گردشگری را ارائه دهد.

الگوی مالی هر پروژه به صورت ترکیبی طراحی شده است: ۳۰٪ منابع از محل تسهیلات نوسازی ۴٪ (بانک مسکن)، ۲۰٪ منابع به صورت کمک بلاعوض دولت (جایگزین هزینه زیرساخت در زمین جدید)، ۳۰٪ منابع از آورده متقاضی (به صورت نقدی یا مشارکت در ساخت)، و ۲۰٪ منابع از سرمایه‌گذار خصوصی در قبال دریافت تراکم تشویقی تأمین می‌شود. این الگوی مالی ترکیبی، ضمن کاهش بار مالی دولت، انگیزه لازم را برای مشارکت همه کنشگران ایجاد می‌کند. تسهیلات ارزان قیمت، کمک بلاعوض، آورده متقاضی و سرمایه خصوصی در کنار هم، یک پکیج مالی متوازن و پایدار را شکل می‌دهند.

برآورد نتایج اجرای سه پایلوت فوق، بسیار امیدوارکننده است: ۵۴۰۰ واحد مسکونی جدید در بافت فرسوده، اشتغال مستقیم ۲۲۰۰ نفر، و کاهش ۳۰٪ از تقاضای زمین حاشیه‌ای در دوره اجرا. این نتایج، نشان‌دهنده ظرفیت بالای بازآفرینی در ایجاد اشتغال، رونق اقتصادی و کاهش فشار بر زمین‌های حاشیه‌ای است. اجرای موفق این سه پایلوت، تصویر روشنی از آینده مسکن یزد ارائه می‌دهد. اما پرسش نهایی این است: این تغییر مسیر چه نتایج قابل اندازه‌گیری به همراه خواهد داشت؟

۵. پیش‌بینی نتایج و شاخص‌های موفقیت

موقت، فرصت لازم برای ظرفیت‌سنجی دقیق اراضی درونی شهر، اصلاح نظام تأمین مالی شهرداری، آماده‌سازی بسته تشویقی مؤثر برای سازندگان و جلوگیری از تخریب بیشتر اراضی کشاورزی و باغات را فراهم می‌کند. این ممنوعیت، به معنای توقف کامل توسعه نیست، بلکه به معنای تغییر جهت توسعه از بیرون به درون است. در این دوره سه ساله، باید تلاش اصلی بر فعال‌سازی ظرفیت‌های درونی شهر متمرکز شود و پس از آن، براساس ارزیابی دقیق نتایج، در مورد تمدید یا اصلاح این ممنوعیت تصمیم‌گیری شود. با رفع موانع حقوقی و نهادی، نوبت به اقدام عملی می‌رسد. اما بازآفرینی را نباید در حد شعار و بخشنامه رها کرد؛ باید از «پروژه‌های مشخص» آغاز کرد. این ممنوعیت، شامل پروژه‌های در حال ساخت نخواهد بود و صرفاً الحاق جدید را متوقف می‌کند.

۵-۴. الگوی پیشنهادی اجرا: پروژه‌های پایلوت در سه محور

برای اجرایی‌سازی راهبرد بازآفرینی، پروژه‌های پایلوت باید براساس معیارهای مشخصی انتخاب شوند: دسترسی مناسب به شبکه حمل‌ونقل عمومی، تراکم بالای جمعیت کم‌درآمد، وجود حداقل یک ملک دولتی برای آغازگری، و تمایل اولیه ساکنان (که براساس مطالعات میدانی احراز شده است). انتخاب پروژه‌های پایلوت با این معیارها، احتمال موفقیت را افزایش می‌دهد و تجربیات ارزشمندی برای تعمیم به سایر محلات فراهم می‌کند. این پروژه‌ها، باید به عنوان «آزمایشگاه‌های سیاستی» عمل کنند و امکان آزمون و خطای کنترل‌شده و یادگیری جمعی را فراهم آورند.

سه پایلوت پیشنهادی را با ویژگی‌های منحصربه‌فردشان معرفی می‌شود. محله خیرآباد در جنوب بافت تاریخی، با ظرفیت

در صورت اجرای کامل بسته سیاستی پیشنهادی، در افق ۴ ساله (۱۴۰۸)، نتایج زیر قابل تحقق خواهد بود. این نتایج، با شاخص‌های کمی و قابل اندازه‌گیری تعریف شده‌اند تا امکان پایش مستمر و ارزیابی عملکرد فراهم شود.

اگر بخواهیم تصویری روشن از آینده مطلوب مسکن در استان یزد ترسیم کنیم باید این موارد را در نظر داشت: افزایش سهم بازآفرینی از تولید مسکن استان از ۸ درصد به ۵۰ درصد، به معنای ۶۰۲ برابر شدن نقش بافت فرسوده در تأمین مسکن است. کاهش ۱۵ درصدی قیمت زمین (به قیمت ثابت) و ۲۶ درصدی سهم زمین از قیمت مسکن، نشان‌دهنده تأثیر مثبت این سیاست‌ها بر مهار تورم زمین و کاهش فشار بر خانوارهاست. کاهش ۴۴ درصدی خانوارهای فاقد دسترسی به مسکن، هدف نهایی این بسته سیاستی را محقق می‌کند. کاهش ۵۵ درصدی وابستگی شهرداری به تراکم فروشی، به معنای گذار به سوی یک نظام درآمدی پایدار و سالم است. در نهایت، افزایش ۸ برابری صدور پروانه در بافت فرسوده، نشان‌دهنده رونق ساخت و ساز در داخل شهر و جایگزینی آن با توسعه افقی پرهزینه است.

۵-۱. درخواست مشخص از مرکز پژوهش‌های مجلس

برای عملیاتی شدن بسته سیاستی پیشنهادی، سه درخواست مشخص از مرکز پژوهش‌های مجلس مطرح می‌شود: نخست، تشکیل جلسه فوری کمیسیون عمران با موضوع «بحران مسکن و ضرورت اصلاح سیاست زمین در استان یزد» با حضور وزیر راه و شهرسازی، استاندار یزد و شهردار یزد. این جلسه، فرصتی است برای طرح مسئله در بالاترین سطح تصمیم‌گیری و جلب حمایت سیاسی لازم برای اجرای اصلاحات. دوم، تهیه گزارش کارشناسی برای الحاق تبصره به لایحه بودجه ۱۴۰۵ با این محتوا: «وزارت راه و شهرسازی موظف است حداقل ۵۰ درصد از اعتبارات و سهمیه مسکن کم‌درآمد استان‌های دارای بافت فرسوده مصوب را به بازآفرینی شهری و نوسازی بافت‌های فرسوده اختصاص دهد.» این تبصره، الزام قانونی لازم برای تغییر جهت منابع از حاشیه به درون را ایجاد می‌کند. سوم، ارسال گزارش حاضر به کمیسیون اصل ۹۰ مجلس جهت بررسی علت تداوم سیاست‌های ناکارآمد الحاق زمین در استان یزد علیرغم هشدارهای مکرر پژوهشی و وجود ظرفیت‌های بالفعل در بافت فرسوده. این کمیسیون، می‌تواند با بررسی ابعاد مختلف مسئله، موانع ساختاری و نهادی را شناسایی و برای رفع آنها اقدام کند.

الگوی پیشنهادی جهش تولید با مشارکت مردم با تاکید بر ابعاد منطقه‌ای و استانی

شورای علمی اندیشکده حکمرانی و قانون گذاری استان یزد

حضرت آیت الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی) رهبر شهید انقلاب اسلامی، سال ۱۴۰۳ را تحت عنوان «جهش تولید با مشارکت مردم» نام‌گذاری نموده‌اند. آنچه در دهه ۹۰ شمسی، بر اقتصاد ایران گذشته، ضرورت حل مسائل و مشکلات اقتصاد ایران، در افق پیش‌رو را نشان می‌دهد و همچنین، اهمیت این نام‌گذاری را آشکار می‌کند. الگوی پیشنهادی تحقق «جهش تولید با مشارکت مردم» با توجه به جایگاه و نقش استانداران در سراسر کشور از ابعاد منطقه‌ای و استانی تدوین شده است. با این همه، چارچوب اصلی و الگوی مفهومی پیشنهادی قابلیت سیاست‌گذاری در سطح کلان کشور را دارا است.

ضرورت‌های جهش تولید در سال ۱۴۰۳ و افق پیش‌رو

کشور و افزایش نرخ مشارکت اقتصادی.
۴- استفاده از ظرفیت‌های بر زمین مانده بخش تعاون.
۵- افزایش سهم بازار سرمایه در تامین مالی فعالیت‌های اقتصادی.
۶- جلوگیری از گسترش مشاغل غیر رسمی و آسیب‌های پیرامون آن.

ضرورت‌های جهش تولید از ابعاد زیر قابل دفاع هستند:

۱- جبران آسیب‌های جدی به رشد اقتصادی در دهه ۹۰ شمسی.
۲- بهبود درآمد سرانه واقعی.
۳- کاهش نرخ فقر.

۴- بهبود توازن رشد ارزش افزوده بخش‌های اقتصادی.

۵- کاهش گرانی شدید برخی اقلام مصرفی خانوارها ناشی از مشکلات عرضه در بخش کشاورزی.

ضرورت‌های مشارکت مردم در جهش تولید در سال ۱۴۰۳ و افق پیش‌رو

ضرورت‌های مشارکت مردم در جهش تولید از ابعاد زیر قابل دفاع هستند.

۱- جبران آسیب‌های جدی به انباشت سرمایه فیزیکی در دهه ۱۳۹۰.

۲- جلوگیری از خروج سرمایه از کشور.

۲- بهره‌مندی بیشتر از فاز پنجره فرصت جمعیتی

مبنای عزیمت

- رهنمودهای مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی).
- بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی.
- سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی.
- سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی.
- برنامه پنج ساله هفتم توسعه پیشرفت کشور.

بیانیه مأموریت

مأموریت استان‌ها، کمک به تحقق «جهش تولید با مشارکت مردم» به عنوان راهبرد اصلی کشور، در سال ۱۴۰۳ از ابعاد منطقه‌ای و استانی است. استانداران، به عنوان عالی‌ترین مقام اجرایی دولت، در استان‌های کشور در چارچوب الگوی پیشرفت

- دادن آحاد مردم در فعالیت‌های اقتصادی.
- ۴- مسئولیت‌پذیری و پاسخگو بودن به انتظارات مردم.
 - ۵- خلاقیت و نوآوری در آموزش و پژوهش و دانایی محوری و خردورزی.
 - ۶- احترام به نخبگان و تکریم منزلت آنها.
 - ۷- بهره‌وری مستمر، مصرف بهینه منابع و پاسداشت محیط زیست.
 - ۸- توسعه کارآفرینی، پرورش نوآوری و خلاقیت.
 - ۹- وفای به عهد در فعالیت‌های اقتصادی.
 - ۱۰- مقابله و جلوگیری از هرگونه رانت و فساد در دستگاه‌های اجرایی.

الگوی مفهومی جهش تولید با مشارکت مردم

الگوی مفهومی جهش تولید با مشارکت مردم به لحاظ مبانی نظری و تئوریک بر روی سازه‌های زیر استوار شده است:

- الگوهای پایه‌ی تولید و رشد اقتصادی و نقش عوامل نیروی کار و سرمایه
- الگوهای رشد درون‌زا و مداخله مولفه‌های اندیشه‌ای و نوآوری
- مبانی رشد اقتصادی فراگیر و مولفه‌های مشارکت

و عدالت و اصل محوری مردمی کردن اقتصاد، بسترهای بهره‌مندی از بخش‌های اقتصادی کارآمد و مبتنی بر مزیت نسبی واقعی و منطبق بر نقشه پتانسیل‌ها و ظرفیت‌های بالقوه توسعه استان‌ها از منظر نقشه مطلوب آمایش برای «جهش تولید با مشارکت مردم» را فراهم می‌آورند.

بیانیه چشم‌انداز

چشم‌انداز استان‌ها تحول و تعالی اکوسیستم‌های سرمایه‌گذاری بخش خصوصی، تعاونی‌ها، بازار کار، سیستم مالی، نوآوری و نهادها جهت «جهش تولید با مشارکت مردم» در سال ۱۴۰۳ خواهد بود. استان‌ها با رشد سرمایه‌گذاری بیش از ۱۰ درصد به رشد اقتصادی ۸ درصدی در سال ۱۴۰۳ به عنوان سال اول برنامه هفتم پیشرفت، دست یافته و جهش تولید را محقق خواهند نمود.

بیانیه ارزش‌های محوری

- ۱- ترویج ارزش‌های اسلامی جهت حفظ کرامت انسانی، عدالت اجتماعی و هویت ملی.
- ۲- تعمیق مبانی اقتصاد مقاومتی در بخش‌های مختلف اقتصادی.
- ۳- مردمی‌تر کردن اقتصاد استان‌ها و مشارکت

جمعی در فرآیند و منافع رشد

بر اساس مبانی نظری سه گانه فوق، جهش تولید با مشارکت مردم در سال ۱۴۰۳ روی شش اکوسیستم هدف گذاری، برنامه و فعالیت خواهد داشت.

اکوسیستم های ۶ گانه مورد نظر به شرح زیر هستند.

- ۱- اکوسیستم سرمایه گذاری داخلی و انباشت موجودی سرمایه فیزیکی
- ۲- اکوسیستم تعاونی ها
- ۳- اکوسیستم تامین مالی فعالیت های اقتصادی
- ۴- اکوسیستم بازار کار
- ۵- اکوسیستم نوآوری
- ۶- اکوسیستم نهادی

بر اساس مدل مفهومی فوق، اکوسیستم های ۶ گانه روابط متقابل داشته و جهش تولید با مشارکت مردم در افق پیش رو در نهایت مستلزم بهبود وضعیت در هر شش اکوسیستم است. در برنامه ها و فعالیت ها برای تحقق اهداف شعار سال، محدودیت های موجود نظیر تحریم ها و وضعیت متغیرهای کلان اقتصاد ایران لحاظ شده و ارزیابی تحقق اهداف، برنامه و فعالیت های شعار سال با استفاده از شاخص های کمی و قابل ارزیابی در انتهای سال ۱۴۰۳ امکان پذیر خواهد بود.

رویکردهای تحول آفرین در الگوی جهش تولید و مشارکت مردم

جدول ۱: اهداف، برنامه ها و فعالیت های جهش تولید با مشارکت مردم در سال ۱۴۰۳

هدف	برنامه ها	فعالیت ها
۱- افزایش سرمایه گذاری بخش خصوصی	۱- بهبود اکوسیستم کسب و کار در ابعاد استانی	۱- بهبود شاخص محیط کسب و کار ۲- بهبود شاخص امنیت سرمایه گذاری ۳- حمایت از سرمایه گذاری های توسعه ای در آن دسته از بنگاه های اقتصادی فعالی که دارای سه ویژگی ضریب تولید بالا، ضریب اشتغال بالا و وابستگی ارزی کمتری هستند ۴- استفاده از ظرفیت های سازمان سرمایه گذاری و مشارکت های مردمی شهرداری های استان ها

۱- چرخش تحول آفرین از تمرکز بر رشد اقتصادی نامتوازن به رشد اقتصادی فراگیر و عادلانه جهت مشارکت دادن آحاد مردم در فرآیند رشد اقتصادی و بهره مندی از منافع آن.

۲- چرخش تحول آفرین از جهت گیری های غیر منسجم و پراکنده در زمینه افزایش فعالیت ها در اقتصاد استان ها به تمرکز بر شکل دهی نتیجه های ارزش.

۳- چرخش تحول آفرین از تمرکز بر اشتغال زایی صرف و کاهش نرخ بیکاری به افزایش نرخ مشارکت اقتصادی و نسبت اشتغال همزمان با کاهش نرخ بیکاری در استان ها.

۴- چرخش تحول آفرین از تمرکز بر اشتغال زایی برای زنان در فرصت های شغلی محدود و شرایط شغلی نامناسب به ایجاد تنوع فرصت های و شرایط مناسب شغلی بر اساس ظرفیت های بومی و حفظ و کرامت بنیان خانواده ها.

۵- چرخش تحول آفرین از سیستم مالی مبتنی بر بانک محوری به سیستم مالی متوازن مبتنی بر نقش آفرینی بازار سرمایه در استان ها.

۶- چرخش تحول آفرین از تأمین مالی صرف بنگاه های کوچک و متوسط به وقت بحران، بر توانمند سازی آنها در زمینه انعطاف پذیری، مقیاس پذیری و چابکی، با استفاده از ظرفیت های شرکت های شهرک های صنعتی در استان ها.

۷- چرخش تحول آفرین، از تمرکز بر راه اندازی تعداد

هدف	برنامه‌ها	فعالیت‌ها
۱- افزایش سرمایه گذاری بخش خصوصی	۱- بهبود اکوسیستم کسب و کار در ابعاد استانی	۱- بهبود شاخص محیط کسب و کار ۲- بهبود شاخص امنیت سرمایه گذاری ۳- حمایت از سرمایه گذاری های توسعه ای در آن دسته از بنگاه های اقتصادی فعالی که دارای سه ویژگی ضریب تولید بالا، ضریب اشتغال بالا و وابستگی ارزی کمتری هستند ۴- استفاده از ظرفیت های سازمان سرمایه گذاری و مشارکت های مردمی شهرداری های استان ها
۳- افزایش مشارکت جمعیت در سن کار در فرآیند خلق ارزش افزوده در بخش های اقتصادی	۳- بهبود اکوسیستم بازار کار در ابعاد استانی	۸- توسعه زنجیره های ارزش برای اساس مزیت های نسبی واقعی و ظرفیت های بالقوه در استان ها ۹- ارتقاء مؤلفه های سه گانه بازار کار در شاخص تحرک اجتماعی در استان ها ۱۰- مقابله با گسترش مشاغل غیر رسمی در استان ها در مناطق شهری و NEET ۱۱- مقابله جدی با گسترش نرخ روستایی استان ها ۱۲- متنوع سازی فرصت ها و شرایط مناسب شغلی برای زنان بر اساس ظرفیت های بومی و حفظ و کرامت بنیان خانواده ها
۴- تعمیق نوآوری در فرآیند خلق ارزش افزوده در بخش های اقتصادی	۴- بهبود اکوسیستم نوآوری در ابعاد استانی	۱۳- استفاده کامل از ظرفیت های قانون جهش تولید دانش بنیان مصوب سال ۱۴۰۱ ۱۴- استفاده از فضاها در اختیار دانشگاه ها یا سایر دستگاه های اجرایی به منظور ایجاد زیرساخت های لازم جهت استقرار شرکت های دانش بنیان جدید ۱۵- راه اندازی واحدهای تحقیق و توسعه صنایع بزرگ استان ها در پارک های علم و فناوری ۱۶- تفکیک بخش های اقتصادی هدف شرکت های مستقر در پارک های علم و فناوری استان ها وفق اولویت ها و آمایش سرزمینی ۱۷- ظرفیت سازی برای صادرات محصولات با فناوری پیشرفته به واسطه استفاده از پتانسیل عضویت ایران در بلوک های شانگ های، بریکس و اوراسیا ۱۸- تشویق صنایع بزرگ به سرمایه گذاری در توسعه صنایع فناور و دانش بنیان کوچک در منطقه فعالیت
۵- توسعه سیستم مالی جهت تامین مالی پویا و هدفمند فعالیت های اقتصادی	۵- بهبود اکوسیستم تامین مالی در ابعاد استانی	۱۹- رصد و پایش ماهانه نسبت مانده تسهیلات جاری به مانده سپرده ها پس از کسر سپرده قانونی سیستم بانکی استان ها ۲۰- رصد و پایش ماهانه نسبت مانده تسهیلات جاری به مانده سپرده ها پس از کسر سپرده قانونی بانک های خصوصی استان ها ۲۱- نظارت دقیق بر جهت گیری تسهیلات به سمت فعالیت های اقتصادی مولد و جلوگیری از انحراف به مسیرهای غیر مولد در استان ها

هدف	برنامه‌ها	فعالیت‌ها
۵- توسعه سیستم مالی جهت تامین مالی پویا و هدفمند فعالیت های اقتصادی	۵- بهبود اکوسیستم تامین مالی در ابعاد استانی	۲۲- نظارت دقیق بر اعطای تسهیلات به بخش های اقتصادی دارای اولویت استان ها در زمینه رشد تولید هدف گذاری شده ۲۳- نظارت بر فرآیندهای پس از اعطای تسهیلات تا نقطه اصابت به اهداف مورد نظر اولیه در ارائه تسهیلات استان ها ۲۴- رصد و پایش مستمر بخش های اقتصادی دریافت کننده تسهیلات به لحاظ عملکرد شاخص های اقتصاد کلان در استان ها ۲۵- تسهیل گری برای ورود و ماندگاری بنگاه های اقتصادی استان ها در بازار سرمایه ۲۶- آموزش صاحبان صنایع بزرگ استان ها با ساز و کارهای بازار سرمایه و ابزارهای نوین تامین مالی در آن ۲۷- پیگیری و راه اندازی صندوق های سرمایه گذاری سهام عدالت در استان ها ۲۸- بهبود تامین مالی شرکت های دانش بنیان استانها ۲۹- بهبود تامین مالی بنگاه های کوچک و متوسط استان ها ۳۰- جلوگیری از بنگاه داری بانک ها در استان ها ۳۱- کنترل میزان تسهیلات بانک های استان ها به وابستگان حقیقی و حقوقی خود ۳۲- کنترل مستمر مانده مطالبات غیر جاری سیستم بانکی در استان ها
۶- تسهیل گری دستگاه های اجرایی در فعالیت های اقتصادی مولد	۶- بهبود اکوسیستم نهادی در ابعاد استانی	۳۳- استفاده کامل از ظرفیت های شورای گفتگوی دولت و بخش خصوصی و عملیاتی کردن احکام اجرا نشده یا ناقص اجرا شده آن ۳۴- رفع موانع در فرآیندهای اداری و اخذ مجوزهای کسب و کار در دستگاه های اجرایی ۳۵- مقابله جدی با هرگونه فساد، رانت، امضاهای طلایی و انحصارات آشکار و پنهان در دستگاه های اجرایی در نقطه شروع ۳۶- مقابله جدی با عرضه کالاها و محصولات قاچاق در بازار ۳۷- کمک به اصلاح ناترازی انرژی در فرآیند تولید

ملاحظه ای در زمینه موجود بودن آمارهای رسمی در ابعاد منطقه ای و استانی از ابعاد قلمرو متغیرهای اقتصادی و بازه زمانی وجود دارد، لیکن هنوز می توان شاخص هایی را برای ارزیابی عملکرد استان ها به طور نسبی مد نظر قرار داد.

در «الگوی پیشنهادی جهش تولید با مشارکت مردم با تاکید بر ابعاد منطقه ای و استانی» فعلی تلاش شده با در نظر گرفتن محدودیت های مورد اشاره و دسترسی به آمارهای رسمی، برای اهداف، برنامه ها و فعالیت های مطرح شده به طور مجزا بسته ای از

شاخص های ارزیابی عملکرد استان ها در جهش تولید با مشارکت مردم، در پایان سال ۱۴۰۳

یکی از لوازم اساسی، برای ارزیابی عملکرد در زمینه راهبرد سال ۱۴۰۳ یعنی «جهش تولید با مشارکت مردم» از ابعاد منطقه ای و استانی، طراحی یک ساز و کار مشخص برای پایش وضعیت موجود و عملکرد پایان سال استان ها می باشد. اگرچه محدودیت های قابل

شاخص‌های اقتصادی مرتبط در ابعاد استانی جهت ارزیابی عملکردها در نظر گرفته شود.

از جمله این شاخص‌ها می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود.

- ۱- شاخص‌های منتخب ارزیابی عملکرد هدف افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی استان.
- ۲- شاخص‌های منتخب ارزیابی عملکرد هدف افزایش سهم بخش تعاون از تولید ناخالص داخلی.
- ۳- شاخص‌های منتخب ارزیابی عملکرد هدف افزایش مشارکت جمعیت در سن کار در فرآیند خلق ارزش افزوده در بخش‌های اقتصادی.
- ۴- شاخص‌های منتخب ارزیابی عملکرد هدف تعمیق نوآوری در فرآیند خلق ارزش افزوده در بخش‌های اقتصادی.
- ۵- شاخص‌های منتخب ارزیابی عملکرد هدف توسعه سیستم مالی جهت تأمین مالی پویا، پایدار و هدفمند فعالیت‌های اقتصادی.
- ۱- شاخص‌های منتخب ارزیابی عملکرد هدف تسهیل‌گری دستگاه‌های اجرایی در فعالیت‌های اقتصادی مولد.

صنعت تجهیزات پزشکی؛ پیشران گذار یزد از بحران های مزمن به توسعه پایدار

ناهید امراللهی

عضو شورای علمی اندیشکده حکمرانی و قانونگذاری استان یزد و هیأت علمی دانشگاه اردکان.

استان یزد، با وجود ثبت جهانی بافت تاریخی و جایگاه اقتصادی ویژه، امروز به نمونه‌ای هشداردهنده از ناکارآمدی سیاست‌های ملی مسکن تبدیل شده است. ۶۲٪ از رشد شهرنشینی یزد در دهه اخیر در سکونتگاه‌های غیررسمی و حاشیه‌ای رخ داده است. محله فرودگاه یزد، نماد شکست سیاست‌های تولید انبوهی است که نه تنها مشکل را حل نکرده، بلکه با جذب مهاجران بیشتر، بحران را تشدید کرده است. این در حالی است که استان یزد از ظرفیت‌های بالقوه فراوانی برای تأمین مسکن گروه‌های کم‌درآمد برخوردار است که تاکنون نادیده گرفته شده‌اند. تداوم وضع موجود، نه تنها هزینه‌های اقتصادی هنگفتی به دولت و شهرداری تحمیل می‌کند، بلکه بافت تاریخی و هویت فرهنگی این دیار را نیز با خطر نابودی مواجه ساخته است.

استان یزد، با مساحت ۱۳۱۵۷۵ کیلومتر مربع، سومین استان پهناور ایران، در قلب فلات مرکزی قرار گرفته و به واسطه اقلیم خشک، پیشینه تمدنی چند هزار ساله و استقرار صنایع بزرگ، جایگاهی ویژه در اقتصاد ملی دارد. با این حال، تشدید فرایندهای شهرنشینی و صنعتی‌شدن در دهه‌های اخیر، ناپایداری‌های قابل توجهی را در ابعاد زیست‌محیطی و اجتماعی پدید آورده است؛ افت محسوس سطح آب‌های زیرزمینی، فرونشست زمین، افزایش آلاینده‌های جوی و مهاجرت فزاینده نیروی انسانی تحصیل کرده، از مهم‌ترین نموده‌های این وضعیت به شمار می‌روند. استمرار چنین روندی نشان می‌دهد که الگوی توسعه متکی بر فعالیت‌های آب‌بر و انرژی‌بر، با ظرفیت برد اکولوژیک استان همخوانی کامل ندارد. در پاسخ به این شرایط، «سند یزد پایدار» به عنوان چارچوب راهبردی توسعه استان، افق آینده را بر مبنای عدالت بین‌نسلی، حفاظت از منابع پایه و حرکت به سمت

چالش‌های کلیدی استان یزد

بحران آب: از محدودیت کمی تا افت کیفیت منابع استان یزد در زمره خشک‌ترین مناطق ایران قرار دارد و میانگین بارندگی سالانه آن حدود ۶۰ تا ۷۵ میلی‌متر برآورد می‌شود. ساختار تأمین آب استان به شدت به منابع زیرزمینی وابسته است. بخش قابل توجهی از این منابع ماهیت تجدید ناپذیر

است. استمرار چنین روندی نشان می‌دهد که الگوی توسعه متکی بر فعالیت‌های آب‌بر و انرژی‌بر، با ظرفیت برد اکولوژیک استان همخوانی کامل ندارد. در پاسخ به این شرایط، «سند یزد پایدار» به عنوان چارچوب راهبردی توسعه استان، افق آینده را بر مبنای عدالت بین‌نسلی، حفاظت از منابع پایه و حرکت به سمت

داشته و روند برداشت کنونی، فراتر از ظرفیت تغذیه طبیعی آن‌ها است.

آلودگی هوا: برهم‌کنش عوامل طبیعی و صنعتی اگرچه شدت آلودگی هوا در یزد در مقایسه با برخی کلانشهرهای کشور پایین‌تر است، روند افزایشی روزهای ناسالم طی سال‌های اخیر نگران‌کننده ارزیابی می‌شود. ترکیب آلاینده‌ها حاصل هم‌افزایی میان گرد و غبار طبیعی ناشی از اقلیم بیابانی و انتشار ذرات و گازهای صنعتی است. فعالیت واحدهای کاشی و سرامیک، آهک، سیمان و نیز ناوگان حمل‌ونقل فرسوده، سهم قابل توجهی در تولید ذرات معلق دارند.

مهاجرت نخبگان: تضعیف ظرفیت نوآوری منطقه‌ای یزد، از نظر تراکم مراکز آموزش عالی و سرانه دانشجو در جایگاه برجسته‌ای در کشور قرار دارد. با این حال، بخش مهمی از فارغ‌التحصیلان به‌ویژه در مقاطع تحصیلات تکمیلی، طی سال‌های نخست پس از فراغت از تحصیل، استان را ترک می‌کنند. این روند، بیانگر عدم انطباق میان ساختار عرضه مهارت‌ها و تقاضای بازار کار محلی است. غلبه صنایع سنتی و محدود بودن فعالیت‌های تحقیق‌محور و فناوریانه، فرصت‌های شغلی متناسب با تخصص‌های پیش‌رفته را کاهش داده است و در نتیجه، ظرفیت شکل‌گیری چرخه‌های یادگیری و نوآوری در منطقه

چرا صنعت تجهیزات پزشکی پاسخ راهدردی به این چالش‌هاست؟

تحلیل چالش‌های پیش‌گفته، نشان می‌دهد که مسئله اصلی توسعه در یزد، کمبود مطلق منابع یا ضعف سرمایه انسانی نیست، بلکه ناهمخوانی میان ساختار تولید و ظرفیت‌های اکولوژیک و دانشی استان است. برون‌رفت از این وضعیت مستلزم حرکت به سوی فعالیت‌هایی است که بتوانند هم‌زمان سه هدف را محقق کنند: کاهش شدت مصرف منابع طبیعی، ایجاد اشتغال تخصصی و ارتقای توان نوآوری و رقابت‌پذیری. در میان گزینه‌های موجود، صنعت تجهیزات پزشکی از بیشترین سازگاری با این الزامات برخوردار است. - سازگاری با محدودیت‌های محیطی تولید تجهیزات پزشکی در مقایسه با صنایع معدنی و سرامیکی، به آب و انرژی بسیار کمتری نیاز دارد و آلایندهی مستقیم آن نیز ناچیز است. بخش عمده ارزش افزوده این صنعت از دانش فنی، طراحی، مهندسی و کنترل کیفیت ناشی می‌شود نه از مصرف مواد اولیه حجیم. از این رو توسعه آن می‌تواند بدون افزایش محسوس فشار بر آبخوان‌ها و کیفیت هوا صورت گیرد.

ظرفیت بالای جذب سرمایه انسانی متخصص این صنعت، ماهیتی میان‌رشته‌ای دارد و به تخصص‌هایی در حوزه مهندسی پزشکی، برق و الکترونیک، مکانیک دقیق، مواد پیشرفته، نرم‌افزار و علوم زیستی وابسته است. چنین ویژگی‌ای با ساختار آموزش عالی یزد، هم‌خوانی دارد و می‌تواند شکاف میان دانشگاه و بازار کار را کاهش دهد.

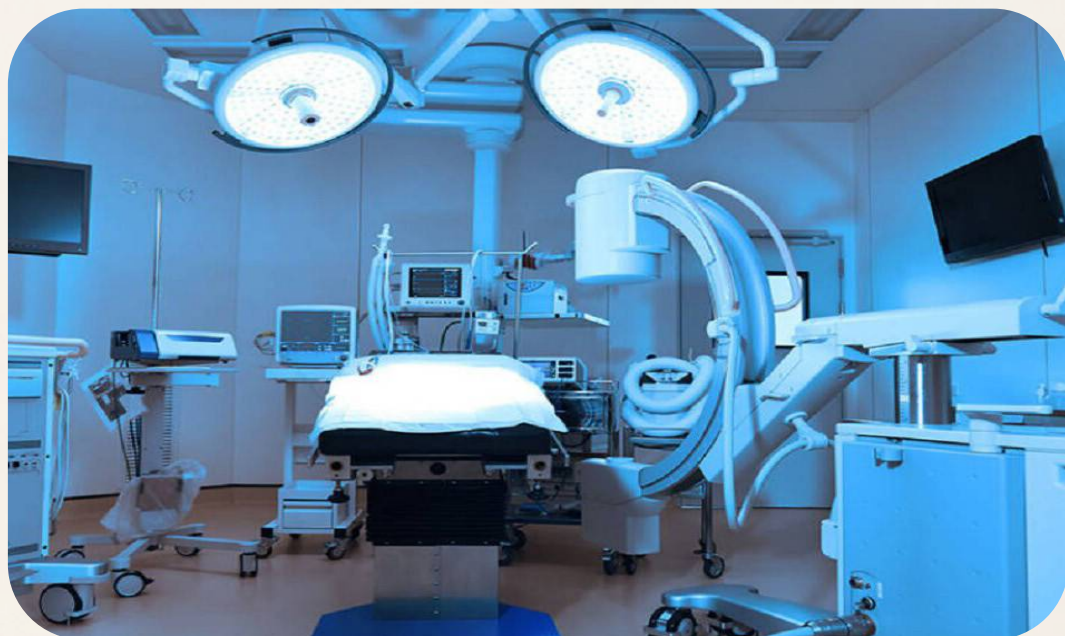
فرصت حضور در زنجیره‌های ارزش ملی و جهانی بازار رو به رشد خدمات سلامت، تقاضای فزاینده‌ای برای تجهیزات پزشکی ایجاد کرده است. توسعه ظرفیت تولید داخلی نه تنها وابستگی به واردات را کاهش می‌دهد، بلکه امکان صادرات محصولات با ارزش افزوده بالا را نیز فراهم می‌آورد. ایران در این حوزه واردکننده خالص است (بیش از ۱.۵ میلیارد دلار واردات سالانه)، بنابراین هرگونه تولید داخلی، ضمن تأمین نیاز کشور، ارزآوری قابل توجهی دارد. برای استانی مانند یزد، این امر به معنای تنوع بخشی به پایه‌های درآمدی و کاهش آسیب‌پذیری اقتصادی است.

ظرفیت بالای جذب سرمایه انسانی متخصص این صنعت، ماهیتی میان‌رشته‌ای دارد و به تخصص‌هایی در حوزه مهندسی پزشکی، برق و الکترونیک، مکانیک دقیق، مواد پیشرفته، نرم‌افزار و علوم زیستی وابسته است. چنین ویژگی‌ای با ساختار آموزش عالی یزد، هم‌خوانی دارد و می‌تواند شکاف میان دانشگاه و بازار کار را کاهش دهد.

فرصت حضور در زنجیره‌های ارزش ملی و جهانی بازار رو به رشد خدمات سلامت، تقاضای فزاینده‌ای برای تجهیزات پزشکی ایجاد کرده است. توسعه ظرفیت تولید داخلی نه تنها وابستگی به واردات را کاهش می‌دهد، بلکه امکان صادرات محصولات با ارزش افزوده بالا را نیز فراهم می‌آورد. ایران در این حوزه واردکننده خالص است (بیش از ۱.۵ میلیارد دلار واردات سالانه)، بنابراین هرگونه تولید داخلی، ضمن تأمین نیاز کشور، ارزآوری قابل توجهی دارد. برای استانی مانند یزد، این امر به معنای تنوع بخشی به پایه‌های درآمدی و کاهش آسیب‌پذیری اقتصادی است.

مزیت‌های رقابتی یزد در این صنعت

یزد، برای ورود و تثبیت جایگاه خود در صنعت

اولویت‌های سرمایه‌گذاری و تولید

الف) تجهیزات تشخیصی و تصویربرداری: تولید قطعات و زیرسیستم‌های دستگاه‌های سونوگرافی، رادیولوژی دیجیتال، سی‌تی اسکن و ام‌آرآی با مشارکت شرکت‌های دانش‌بنیان و مراکز دانشگاهی، نمونه موفق داخلی مانند تولید برخی قطعات سی‌تی اسکن توسط یک شرکت یزدی وجود دارد که قابلیت توسعه دارد.

ب) تجهیزات پزشکی هوشمند و پوشیدنی: طراحی و تولید گجت‌های پایش قند خون، فشار خون، ضربان قلب مبتنی بر اینترنت اشیا (IoT)، با توجه به شیوع بالای دیابت در استان (یزد رتبه نخست دیابت کشور را دارد)، بازار مصرفی قابل توجهی برای این محصولات وجود دارد و هم‌زمان می‌توان به صادرات نیز اندیشید.

ج) پروتز و ایمپلنت: تولید ایمپلنت‌های دندانی و ارتوپدی با استفاده از فناوری پرینت سه‌بعدی فلزات. وجود صنایع ریخته‌گری دقیق در یزد می‌تواند تکمیل‌کننده این زنجیره باشد.

د) تجهیزات آزمایشگاهی و زیست‌فناوری: تولید کیت‌های تشخیص سریع بیماری‌ها، محیط‌های کشت میکروبی و معرف‌های شیمیایی. این محصولات با سرمایه‌گذاری اندک و نیروی کار متخصص قابل تولید هستند.

ه) تجهیزات توانبخشی: تولید ویلچر هوشمند، پروتزهای الکتریکی و اسکلت‌های خارجی (اکسواسکلتون). این حوزه علاوه بر جنبه انسان‌دوستانه، از فناوری بالایی برخوردار است و با همکاری دانشکده مهندسی مکانیک دانشگاه یزد قابل توسعه است.

چگونه صنعت تجهیزات پزشکی بر چالش‌ها چیره می‌شود؟

غلبه بر بحران آب: صنعت تجهیزات پزشکی ۹۰ درصد آب کمتری نسبت به صنایع فولاد و کاشی مصرف می‌کند. جابه‌جایی تدریجی سرمایه از صنایع سنتی به این حوزه، فشار بر منابع آب را کاهش می‌دهد. غلبه بر آلودگی هوا: صنعت تجهیزات پزشکی عاری

معکوس کرده و به تثبیت سرمایه انسانی منجر شود.

– زنجیره تأمین صنعتی و قابلیت ارتقای فناوری ساختار صنعتی یزد مبتنی بر فعالیت‌های فلزی، پلیمری، سرامیکی و الکترونیکی است؛ حوزه‌هایی که هریک می‌توانند به عنوان حلقه‌ای از زنجیره ارزش تجهیزات پزشکی ارتقا یابند. برای مثال: توان موجود در صنایع پلاستیک و پلیمر می‌تواند در تولید اقلام مصرفی پزشکی مانند سرنگ، ست تزریق، تیوب‌ها و قطعات یک‌بار مصرف به کار گرفته شود. قابلیت‌های مهندسی مکانیک و فلزکاری دقیق، زمینه‌ساز تولید تخت‌های بیمارستانی، ابزار جراحی و تجهیزات توان‌بخشی است. دانش و تجربه صنایع سرامیک می‌تواند به سمت تولید بیوسرامیک‌ها، قطعات دندانی و ایمپلنت‌های پزشکی هدایت شود.

– وجود واحدهای فعال تولیدی در حوزه سلامت، در حال حاضر نیز، برخی واحدهای تولیدی در استان در زمینه محصولات مصرفی پزشکی، تجهیزات بیمارستانی و ملزومات آزمایشگاهی فعالیت دارند؛ از جمله تولیدکنندگان سرنگ و تجهیزات یک‌بار مصرف، شرکت‌های سازنده تخت و میلمان بیمارستانی و نیز مجموعه‌هایی در حوزه تجهیزات استریل و آزمایشگاهی. حضور این بنگاه‌ها نشان می‌دهد که پایه‌های اولیه شکل‌گیری خوشه صنعتی پیش‌تر ایجاد شده و سیاست‌گذاری می‌تواند به تعمیق و شبکه‌سازی آن‌ها کمک کند. – بازار درمانی منطقه‌ای یزد، به عنوان یکی از قطب‌های درمانی مرکز و جنوب شرق کشور، سالانه پذیرای بیماران فراوانی از استان‌های همجوار است. تراکم بالای مراکز درمانی، تقاضای پایداری برای تجهیزات و ملزومات پزشکی ایجاد می‌کند و فرصت مناسبی برای آزمون محصولات داخلی و شکل‌گیری بازار اولیه فراهم می‌آورد. در مجموع، مزیت اصلی یزد در این صنعت نه صرفاً یک عامل منفرد، بلکه ترکیب هم‌زمان دانشگاه، صنعت، بازار و تجربه تولید است؛ ترکیبی که در صورت هدایت صحیح می‌تواند به مزیت رقابتی پایدار تبدیل شود.

از دودکش و آلاینده‌های گازی است. استقرار آن در شهرک‌های صنعتی موجود، الگوی آلودگی را بهبود می‌بخشد.

غلبه بر مهاجرت نخبگان

الف) ایجاد بازار کار برای رشته‌های تخصصی: حوزه تجهیزات پزشکی مستقیماً به مهندسان برق، الکترونیک، مکانیک، مواد و پزشکی نیاز دارد. وجود ۱۵ شرکت دانش‌بنیان فعال در این حوزه در یزد، نشان می‌دهد که با حمایت هدفمند می‌توان این تعداد را به ۱۵۰ شرکت رساند و برای ۳۰۰۰ نخبه شغل ایجاد کرد.

ب) افزایش جذابیت اقتصادی استان: صنایع با فناوری بالا، فرهنگ سازمانی مدرن و درآمد بالاتری دارند که تمایل نخبگان به ماندگاری را افزایش می‌دهد.

ج) اکوسیستم نوآوری: توسعه پارک علم و فناوری یزد و مراکز رشد تخصصی تجهیزات پزشکی، می‌تواند چرخه جذب، آموزش و کارآفرینی نخبگان را تکمیل کند.

همسویی با سند یزد پایدار

سند یزد، پایدار در پنج محور اصلی تدوین شده است: آب، محیط زیست، اقتصاد مقاومتی، عدالت اجتماعی و میراث فرهنگی. هریک از فرصت‌های معرفی شده در این مقاله، با این محورها انطباق کامل دارند و صنعت تجهیزات پزشکی می‌تواند

نقش کلیدی در تحقق آن‌ها ایفا کند.

– **محور آب:** مدیریت پایدار منابع کاهش مصرف آب در صنایع: تولید تجهیزات پزشکی نسبت به صنایع سنتی مانند کاشی، فولاد و نساجی، نیاز به آب بسیار کمتری دارد. استفاده از پساب و فناوری‌های کم‌آب: صنایع نوپا می‌توانند از سیستم‌های تصفیه و بازچرخانی آب استفاده کنند و نمونه‌ای از مصرف پایدار منابع آبی در بخش صنعت ارائه دهند.

– **محور محیط زیست:** کاهش آلودگی و بهره‌وری انرژی صنایع کم‌آلاینده و کم‌مصرف انرژی: تجهیزات پزشکی و صنایع مرتبط با اقتصاد پاک، آلاینده مستقیم کمی دارند و با بهره‌گیری از انرژی خورشیدی و تکنولوژی‌های بهینه، اثر کربنی را کاهش می‌دهند. مدیریت پسماند پزشکی و صنعتی: ایجاد زنجیره بازیافت پلاستیک و قطعات یک‌بار مصرف، مدیریت پسماند صنعتی و کاهش اثرات زیست محیطی.

– **محور اقتصاد مقاومتی:** افزایش توان داخلی و صادرات غیرنفتی تولید داخلی تجهیزات پزشکی: کاهش وابستگی به واردات، افزایش صادرات به کشورهای همسایه و تقویت توان رقابت صنعتی استان. ایجاد خوشه‌های فناورانه: توسعه شبکه شرکت‌های دانش‌بنیان و مراکز تحقیقاتی، موجب پایداری اقتصادی و افزایش ارزش افزوده محلی می‌شود.

– **محور عدالت اجتماعی:** فرصت‌های شغلی پایدار و توسعه انسانی ایجاد اشتغال تخصصی: توسعه صنعت تجهیزات پزشکی برای مهندسان، پزشکان، تکنسین‌ها و متخصصان حوزه سلامت فرصت‌های شغلی با درآمد بالا ایجاد می‌کند. جلوگیری از مهاجرت نخبگان: فراهم شدن فرصت‌های فناورانه، امکان ماندگاری نخبگان در استان را افزایش می‌دهد و نابرابری منطقه‌ای را کاهش می‌دهد.

– **محور میراث فرهنگی:** حفظ و احیای محیط شهری و تاریخی حفظ بافت تاریخی با صنایع پاک: استفاده از انرژی خورشیدی و کاهش آلاینده‌های صنعتی، محیط شهر و بافت تاریخی یزد را حفظ

تست بالینی و مشاوره فنی را در اختیار شرکت‌های نوپا قرار دهد.

ج. اعطای نشان و برند «ساخت یزد»: تعریف نشان کیفیت برای محصولات تولیدی استان و تضمین رعایت استانداردهای ملی و بین‌المللی. این اقدام ضمن افزایش اعتماد مصرف‌کننده، به توسعه بازار داخلی و خارجی کمک می‌کند و مزیت رقابتی برند استان را تقویت می‌نماید.

د. نمایشگاه و جشنواره فناوری‌های پزشکی: برگزاری نمایشگاه بین‌المللی و رویدادهای تخصصی در یزد با تمرکز بر تجهیزات پزشکی و نوآوری‌های فناورانه، برای معرفی محصولات، جذب سرمایه‌گذار و تقویت شبکه تأمین و فروش.

د. مشوق‌های مالیاتی و حمایت از نیروی بومی: ارائه معافیت مالیاتی پنج‌ساله برای شرکت‌هایی که بیش از ۵۰ درصد نیروی انسانی خود را از فارغ‌التحصیلان بومی استخدام کنند. همچنین ارائه وام کم‌بهره و تضمین خرید محصولات، به ویژه برای شرکت‌های نوپا، به افزایش جذابیت سرمایه‌گذاری کمک می‌کند.

ه. توسعه خوشه تأمین قطعات و مواد اولیه: حمایت از صنایع فلزی، پلاستیک و سرامیک استان برای تولید قطعات و مواد اولیه تجهیزات پزشکی، به منظور کاهش وابستگی به واردات و ایجاد زنجیره ارزش داخلی پایدار. ۹. اصلاحات نهادی و حقوقی: برای تقویت صنعت تجهیزات پزشکی پایداری و توسعه این صنعت نیازمند اصلاحات نهادی و چارچوب قانونی مناسب است. اقدامات پیشنهادی عبارت‌اند از:

الف. تشکیل کارگروه ویژه توسعه این صنعت: این کارگروه در استانداری با مسئولیت مستقیم معاون اقتصادی و مشارکت بخش خصوصی و دانشگاه‌ها، وظیفه هماهنگی سیاست‌های صنعتی، نوآوری و توسعه خوشه تجهیزات پزشکی را تشکیل شود.

ب. بازنگری طرح‌های جامع شهرهای صنعتی: اختصاص اراضی و زیرساخت‌های صنعتی به صنایع مرتبط با تجهیزات پزشکی، و الزام به رعایت استانداردهای زیست‌محیطی و مصرف بهینه منابع آب و انرژی.

می‌کند. صنعت هم‌افزا با جامعه: صنایع کم‌آب و کم‌آلاینده، ضمن ایجاد اشتغال، مزاحمتی برای گردشگری و ارزش‌های فرهنگی استان ایجاد نمی‌کنند.

راهکارهای توسعه صنعت تجهیزات پزشکی

در یزد، توسعه پایدار صنعت تجهیزات پزشکی نیازمند مجموعه‌ای از سیاست‌های هماهنگ در حوزه‌های نوآوری، سرمایه انسانی، بازاریابی و صادرات است. راهکارهای پیشنهادی عبارت‌اند از: الف. ایجاد کنسرسیوم صادراتی استان: تشکیل یک کنسرسیوم متشکل از شرکت‌های دانش‌بنیان، دانشگاه‌ها و معاونت علمی ریاست جمهوری برای هماهنگی صادرات تجهیزات پزشکی به بازارهای منطقه‌ای مانند عراق، افغانستان و کشورهای حاشیه خلیج فارس. این کنسرسیوم می‌تواند استانداردهای مشترک، بسته‌بندی و برندینگ را یکپارچه کند و نقش شتاب‌دهنده ورود به بازارهای بین‌المللی را ایفا نماید.

ب. تأسیس مرکز نوآوری و آزمایشگاه مشترک: راه‌اندازی مرکز نوآوری مشترک دانشگاه علوم پزشکی شهید صدوقی و دانشگاه یزد با محوریت تجهیزات دیجیتال پزشکی، پروتزهای هوشمند، تجهیزات توان‌بخشی و ابزارهای پایش سلامت. این مرکز می‌تواند خدمات طراحی، نمونه‌سازی سریع،

ج. تدوین دستورالعمل ارزیابی پیامدهای توسعه: ایجاد چارچوب ارزیابی پروژه‌های صنعتی و فناورانه براساس شاخص‌های کمی و کیفی مانند مصرف آب، انتشار آلاینده، ایجاد اشتغال متخصص و ارزش افزوده فناورانه. این ابزار به سیاست‌گذاران امکان می‌دهد منابع محدود را به پروژه‌های با بیشترین بازده و هم‌افزایی اختصاص دهند.

د. تقویت حمایت‌های قانونی و مقرراتی: شفاف‌سازی فرایند صدور مجوزها، استانداردها و تضمین مالکیت فکری محصولات، به ویژه برای شرکت‌های نوپا و دانش‌بنیان، تا مانع رشد و نوآوری نشود.

ه. ایجاد صندوق‌های مالی تخصصی: تأسیس صندوق‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر و حمایتی ویژه صنعت تجهیزات پزشکی، با همکاری دولت و بخش خصوصی، برای تأمین مالی مراحل تحقیق و توسعه، نمونه‌سازی و مقیاس‌پذیری تولید.

۱۰. نتیجه‌گیری

استان یزد، در نقطه‌ای حساس قرار دارد: ادامه مسیر صنایع سنتی و کم‌آبر، نه تنها منابع انسانی متخصص را از استان فراری می‌دهد، بلکه فرصت‌های توسعه پایدار را نیز محدود می‌کند؛ در مقابل، توسعه صنعت تجهیزات پزشکی می‌تواند مسیر تحول اقتصادی و اجتماعی استان را رقم بزند. این یادداشت، نشان می‌دهد که یزد از زیرساخت‌های پژوهشی و دانشگاهی قوی، نیروی انسانی متخصص و تجربه صنعتی موجود برخوردار است که شرایط لازم برای شکل‌گیری یک خوشه صنعتی تجهیزات پزشکی با ارزش افزوده بالا و قابلیت اشتغال‌زایی را فراهم کرده است. این صنعت، می‌تواند با ایجاد فرصت‌های شغلی تخصصی، کاهش مهاجرت نخبگان، افزایش صادرات و کاهش وابستگی به واردات، نقش موتور محرکه اقتصاد دانش‌بنیان استان را ایفا کند. تحقق این چشم‌انداز مستلزم اراده سیاسی، حمایت هدفمند بخش خصوصی، سیاست‌های تشویقی و مشارکت فعال دانشگاه‌ها در تحقیق و توسعه است. تدوین یک برنامه عملیاتی مشخص، زمان‌بندی شده و قابل پایش، همراه با تعیین منابع مالی، نهادهای مسئول و شاخص‌های پیشرفت، مسیر توسعه صنعت تجهیزات پزشکی در یزد را هموار می‌کند. اگر این برنامه به اجرا برسد، یزد می‌تواند به الگویی از توسعه پایدار مبتنی بر صنایع دانش‌بنیان و تجهیزات پزشکی تبدیل شود؛ جایی که صنعت و جامعه در هم‌افزایی با یکدیگر، مسیر پیشرفت تاب‌آور و امیدبخش را رقم می‌زنند.

مکان‌یابی طرح جهش تولید مسکن با تأکید بر تعارضات با اسناد توسعه

محمدعلی اکبری

پژوهشگر دانشگاه یزد

شهری، استفاده غیر بهینه از منابع، و تضادهای اجتماعی و اقتصادی شوند. هدف این گزارش، پاسخ به این سوال است که اراضی منتخب تا چه حد با معیارهای پایداری و اسناد مصوب هماهنگی دارند؟ مکان‌یابی؛ یعنی دخالت آگاهانه و ارادی سازمند کردن رابطه انسان، فعالیت‌ها و فضا به منظور انتظام بخشیدن به آن‌ها. مکان‌یابی فعالیت است که قابلیت و توانایی‌هایی که منطقه یا ناحیه شهری را از لحاظ وجود زمین مناسب و کافی برای کاربردهای خاص مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد. معیارهای اولیه در مکان‌یابی سکونتگاه‌ها، به شاخص‌هایی مثل نیازهای اجتماعی، مسائل طبیعی و حقوق مالکیت زمین توجه دارد.

برنامه‌ریزی پهنه‌های مسکونی در اسناد توسعه ایران برنامه‌ریزی فرایند تفکر، درباره مسائل اجتماعی اقتصادی فرهنگی و کالبدی است؛ جهت‌گیری و آینده‌نگری دارای اهداف و خط‌مشی‌های مشخص است. تاریخ برنامه‌ریزی‌ها تاریخ کشمکش‌ها، شکست‌ها و پیروزی‌ها است. بر این اساس، برنامه‌ریزی برای توسعه، امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است. توسعه

مسکن، به‌عنوان یکی از اساسی‌ترین نیازهای انسانی، نقشی کلیدی در بهبود کیفیت زندگی و دستیابی به توسعه پایدار شهری ایفا می‌کند. مکان‌یابی صحیح پهنه‌های مسکونی علاوه بر این که با کیفیت سکونتگاه‌ها و تامین مسکن مناسب ارتباط تنگاتنگی دارد عدم توجه به آن می‌تواند پیامدهای ناگواری از جمله تخریب محیط‌زیست، افزایش هزینه‌های زیرساختی، کاهش دسترسی به خدمات شهری و در نهایت تضعیف کیفیت زندگی شهروندان را به همراه داشته باشد. اسناد توسعه به عنوان مهمترین ابزارهای برنامه‌ریزی در حوضه سکونت و استقرار جمعیت با در نظر گرفتن ابعاد گوناگون مسکن به مکان‌یابی پهنه‌های مسکونی در سطوح مختلف ملی، منطقه‌ای و محلی می‌پردازند. پروژه جهش تولید مسکن پاسخ دولت برای تامین نیاز به مسکن در مقیاس ملی است که با اهداف بلندپروازانه در دولت سیزدهم مطرح شد، اما در مواردی، تعارض میان این اسناد و مکان‌یابی‌های انجام‌شده در طرح جهش تولید مسکن، نشان‌دهنده عدم توجه کافی به اصول علمی، نیازهای محلی و ظرفیت‌های منطقه‌ای است. این تعارضات می‌توانند منجر به مشکلاتی نظیر خزش

که پیامدهای بحرانی به همراه داشته است. افزون بر این، هیچ‌گاه برنامه‌های توسعه از ویژگی بومی‌شدن برخوردار نبوده‌اند، باوجود سابقه نسبتاً طولانی برنامه‌ریزی در کشور، هنوز نظام مناسب برنامه‌ریزی به وجود نیامده است. در همین خصوص، می‌توان گفت که نامناسب بودن نظام برنامه‌ریزی، نقش مهمی در کاهش یا عدم موفقیت برنامه‌های در چند دهه گذشته داشته است.

بررسی ویژگی‌های مکانی ۱۳ سایت بالای ۱۰۰ هکتار در سطح استان یزد نشان‌دهنده تعارضات زیر با استانداردهای فنی و اسناد توسعه است:

الف) مخاطرات طبیعی و ایمنی کالبدی:

سایت‌های بزرگ مقیاس نظیر سایت ۶۰۰ هکتاری میبد و ۸۱۲ هکتاری اردکان در فاصله کمتر از ۵۰۰ متری مسیر قطعی سیل قرار دارند. سایت ۱۳۸ هکتاری مهریز در فاصله

مجموعه‌ای از تحولات، فکری، فرهنگی، سیاسی اقتصادی و اجتماعی است که به گسترش توانایی‌ها و ظرفیت‌های کلی یک جامعه در همه ابعاد منجر می‌شود؛ لذا، توسعه فرایندی پیچیده و چندبعدی است که به دست انسان و برای انسان صورت می‌گیرد و همه جنبه‌های زندگی فردی و اجتماعی وی را شامل می‌شود و ناظر بر بهبود همه‌جانبه زندگی بشر است. بدون شک تحولات اقتصاد جهانی و دولت‌ها، به‌ویژه سیاست‌های نئولیبرالی شهری در ۴ دهه اخیر بر نحوه سیاست‌گذاری شهری ایران موثر بوده است؛ اما برخلاف کشورهای صنعتی که شهری‌شدن با صنعتی‌شدن همراه بوده، ایران با «شهری‌شدن بدون صنعتی‌شدن» یا «شهری‌شدن نفتی» مواجه است. اتکای اقتصاد به نفت و نبود اقتصاد تولیدی قدرتمند، سرمایه‌ها را به سمت مستغلات و اقتصاد بورس‌بازانه سوق داده

اردکان مکان‌یابی شده‌اند که بیش از ۷۰ درصد آن فقط در ۳ شهرستان یزد، اردکان و میناب واقع شده است.

نتیجه‌گیری

در حالی که اسناد توسعه ملی، استان یزد را مناسب توسعه مسکونی نمی‌داند و پهنه‌هایی که به منابع پایدار آب دسترسی دارند را برای سکونت تعیین کرده، سایت‌های متعددی در استان یزد، بدون توجه به سیاست‌های تمرکززدایی و الگوهای استقرار جمعیت مطرح شده در اسناد منطقه‌ای مکان‌یابی شده است. این سایت‌ها، عمدتاً در خارج از محدوده‌های مصوب شهری قرار دارند و فرآیند انتخاب آن‌ها به جای اینکه بر اساس ارزیابی‌های اولیه و جامع صورت گیرد، بیشتر تحت تأثیر محدودیت‌های مربوط به تملک اراضی بوده است. ابتدا سایت‌ها انتخاب شده و سپس برای رفع مشکلات آن‌ها، مطالعاتی مانند تحلیل‌های هیدرولوژی صورت گرفته است. نتایج تحلیل‌های مکانی انجام شده، نشان می‌دهد مکان‌یابی سایت‌های مسکن ملی در استان یزد در بخش‌های با معیارهای مکانی مندرج در اسناد فرادست و اصول مکان‌یابی صحیح مطابقت ندارند.

نایمن (کمتر از ۲۰۰ متر) از گسل فعال کوآترنر قرار گرفته و سایت ۱۱۰ هکتاری بافق در پهنه با خطر زلزله زیاد است. سایت‌های زارچ، اکرم‌آباد و اشکذر در اراضی با فرسایش بسیار شدید (کلاس ۷ و ۸) جانمایی شده‌اند که دوام سازه و زیرساخت را کاهش می‌دهد.

ب) تعارض با منابع زیستی و میراثی:

سایت‌های ۱۲۵ هکتاری اردکان و ۳۵۷ هکتاری اکرم‌آباد بر روی اراضی با قابلیت کشاورزی آبی (در منطقه خشک یزد) بنا شده‌اند که با سیاست‌های حفظ امنیت غذایی مغایر است. سایت ۱۲۵ هکتاری اردکان علاوه بر استقرار در مسیر قنات، در حریم اثر ملی «دخمه‌های شریف‌آباد» قرار دارد که تخریب تدریجی میراث فرهنگی را در پی خواهد داشت.

ج) ساختار سکونتگاهی و دسترسی:

اکثر سایت‌ها خارج از محدوده مصوب شهری و در فواصل بیش از ۵ کیلومتر از بافت اصلی (نظیر پردیس ملامبازی) قرار دارند. این امر، هزینه خدمات‌رسانی را به شدت افزایش داده و منجر به توسعه ناپیوسته شده است. علاوه بر آن در مجموع بیش از ۹۰ درصد مساحت اختصاص یافته به سایت‌های نهضت ملی استان یزد، در دشت یزد

چالش‌ها و راهکارهای زیرساخت و انرژی استان یزد

شورای علمی اندیشکده حکمرانی و قانون گذاری استان یزد

در مفهوم توسعه پایدار، زیرساخت‌ها و منابع انرژی به عنوان دو مؤلفه اصلی در تضمین رشد اقتصادی و بهبود کیفیت زندگی شناخته می‌شوند. زیرساخت‌ها به مجموعه‌ای از سامانه‌ها، تجهیزات و خدمات اشاره دارند که به صورت مستقیم یا غیرمستقیم در فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی نقش دارند، از جمله راه‌ها و شبکه حمل و نقل (هوایی، ریلی، جاده‌ای)، تأسیسات انرژی، آب و فاضلاب. انرژی به عنوان یکی از اساسی‌ترین منابع برای فعالیت‌های صنعتی، کشاورزی و خدماتی، نقشی حیاتی در تأمین نیازهای روزمره افراد و همچنین توسعه اقتصادی دارد.

چهاردهم و اجرای برنامه هفتم توسعه، بررسی و احصای مسائل زیرساختی و انرژی استان‌ها یکی از مهم‌ترین اهداف این برنامه و دولت چهاردهم است. استان یزد به عنوان یکی از استان‌های صنعتی و اقتصادی کشور، با چالش‌های متعددی در حوزه زیرساخت‌ها و انرژی مواجه است که رفع این چالش‌ها برای تحقق اهداف برنامه توسعه و رشد پایدار ضرورت دارد. اهمیت موضوع از آنجا ناشی می‌شود که زیرساخت‌های ناکارآمد و ناترازی انرژی، مستقیماً بر بخش‌های تولیدی، اجتماعی، و فرهنگی استان تأثیرگذار است. ضعف در زیرساخت‌های انرژی و آب، مشکلات زیست‌محیطی و مسائل حکمرانی محلی، استان یزد را در مسیر توسعه با موانع جدی مواجه کرده است. همچنین، عدم هماهنگی در اجرای پروژه‌های زیرساختی و

منابع انرژی به دو دسته تجدیدپذیر و غیرتجدیدپذیر تقسیم می‌شوند. در این میان، استان یزد به عنوان یکی از قطب‌های صنعتی کشور با چالش‌های زیرساختی و انرژی روبه‌رو است. این چالش‌ها شامل ناترازی انرژی، ضعف در گازرسانی به مناطق شهری و روستایی، و ناکارآمدی در توزیع و مصرف بهینه انرژی هستند. ناترازی انرژی به وضعیتی اطلاق می‌شود که در آن تعادل میان تولید و مصرف انرژی برهم می‌خورد و این موضوع به محدودیت در دسترسی و تأمین پایدار انرژی منجر می‌شود. در این گزارش، چالش‌های زیرساختی و انرژی استان یزد مورد بررسی قرار گرفته و با توجه به اصول مدیریت انرژی و استفاده از فناوری‌های نوین، راه‌حل‌هایی برای بهبود وضعیت موجود ارائه خواهد شد. با توجه به شروع دولت

توسعه‌ای، همراه با عدم پیشرفت محسوس در طرح‌های گازی و انرژی، از مشکلاتی است که نیازمند اقدامات عملیاتی و اصلاحات ساختاری در سطح استان است. به عنوان یکی از محورهای اصلی بررسی مسائل استان، توجه به زیرساخت‌ها و انرژی، از اهمیت بالایی برخوردار است، زیرا عملکرد ضعیف در این حوزه‌ها می‌تواند منجر به کندی رشد اقتصادی، کاهش بهره‌وری صنایع، و آسیب به کیفیت زندگی مردم شود. بنابراین، احصای چالش‌های زیرساختی و انرژی استان یزد و ارائه راه‌حل‌های عملیاتی و کاربردی، یکی از مهم‌ترین موضوعات پیش‌روی تصمیم‌گیران و سیاست‌گذاران است.

بررسی و تحلیل اسناد فرادست

در این بخش، به تحلیل و استخراج قوانین، برنامه‌ها و سیاست‌های مرتبط با عنوان پرداخته شده است. این قوانین و برنامه‌ها از اسنادی همچون سیاست‌های کلی نظام، قانون برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی، سند آمایش استان یزد و سایر

اسناد ملی و منطقه‌ای مستخرج گردیده‌اند. در این اسناد، چارچوب‌های قانونی و سیاست‌گذاری‌های کلان در حوزه زیرساخت‌ها و انرژی تعیین شده است که به عنوان مبنای اصلی برای تدوین راهبردهای پیشنهادی مورد استفاده قرار می‌گیرند. هدف از این فرآیند آن است که تمامی راهبردها و راهکارهای ارائه شده در پایان گزارش سیاستی با تطابق کامل با قوانین و سیاست‌های جاری کشور و استان همراه باشد و از هرگونه مغایرت با برنامه‌های ملی و منطقه‌ای پرهیز شود. در واقع، این رویکرد، به سیاست‌گذاری اطمینان می‌دهد که پیشنهادات عملیاتی ارائه شده در این گزارش در راستای تحقق اهداف کلان کشور و بهینه‌سازی روند اجرای سیاست‌های استانی است. به منظور شفاف‌سازی و سهولت در پیگیری، قوانین و برنامه‌های مورد بررسی در جدول ۱ به تفصیل ارائه شده‌اند تا جایگاه هر یک از آنها در چارچوب پژوهش روشن گردد.

جدول ۱. قوانین و برنامه‌های مرتبط با عنوان گزارش در اسناد فرادست

آمایش سرزمینی مبتنی بر اصول: ملاحظات امنیتی و دفاعی، کارایی و بازدهی اقتصادی، وحدت و یکپارچگی سرزمین، گسترش عدالت اجتماعی و تعادل‌های منطقه‌ای، حفاظت محیط زیست و احیاء منابع طبیعی، حفظ هویت اسلامی، ایرانی و حراست از میراث فرهنگی، تسهیل و تنظیم روابط درونی و بیرونی اقتصاد کشور و رفع محرومیت‌ها خصوصاً در مناطق روستایی کشور.	بند ۱۹	سیاست های کلی نظام
ایجاد سازوکار مناسب برای رشد بهره‌وری عوامل تولید (انرژی، سرمایه، نیروی کار، آب، خاک و...) .	بند ۳۸	

سیاست‌های کلی نظام درخصوص انرژی: (بخش الف) بند ۳	افزایش ظرفیت تولید گاز، متناسب با حجم ذخایر کشور به منظور تأمین مصرف داخلی و حداکثر جایگزینی با فرآورده‌های نفتی.
سیاست‌های کلی نظام درخصوص انرژی: (بخش الف) بند ۷	بهینه‌سازی مصرف و کاهش شدت انرژی.
سیاست‌های کلی نظام درخصوص انرژی: (بخش ب) بند ۱	ایجاد تنوع در منابع انرژی کشور و استفاده از آن با رعایت مسائل محیط‌زیستی و تلاش برای افزایش سهم انرژی‌های تجدیدپذیر با اولویت انرژی‌های آبی.
سیاست‌های کلی نظام درخصوص انرژی: (بخش ب) بند ۴	تلاش برای کسب فن‌آوری و دانش فنی انرژی‌های نو و ایجاد نیروگاه‌ها از قبیل بادی و خورشیدی و پیل‌های سوختی و زمین گرمایی در کشور.
فصل (۱) رشد اقتصادی	اهداف کمی سنجه‌های عملکردی رشد اقتصادی: رشد ۸ درصدی در بخش آب، برق و گاز، همچنین رشد ۱۰ درصدی در بخش حمل و نقل و انبارداری.
فصل (۳) اصلاح ساختار بودجه	بخش (ت) ماده ۲۲ این فصل: توسعه اقتصاد سبز و صنعت کم کربن و تقویت سازگاری و کاهش آسیب‌های ناشی از تغییر اقلیم.
فصل (۹) انرژی	ماده ۴۲) تحقق اهداف کمی از قرار زیر: • ۲۱۰۰۰ میلیون کیلووات ساعت برق تجدیدپذیر؛ • تولید برق ۴۸۹/۲۹۰ میلیون کیلووات ساعت؛ • تراز برق در اوج بار ۱/۶۳۲ مگاوات؛ • ظرفیت منصوبه تجدیدپذیر ۱۲۰۰۰ مگاوات؛ * در پایان برنامه ۴۰ درصد از ظرفیت تولید برق بایستی از منابع تجدیدپذیر باشد.
	ماده ۴۶) افزایش سهم تجدیدپذیر به منظور وضع ناترازی انرژی و ایجاد نیروگاه‌های خود تأمین در بخش‌های صنایع کوچک و متوسط، کشاورزی، تجاری، عمومی، اداری و خانگی.

قانون برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی	فصل ۱۲) گذر (ترانزیت) و اقتصاد دریامحور	ماده ۵۶) تحقق اهداف کمی از قرار زیر: • احداث زیرساخت‌های راه‌آه‌نی ترانزیتی شامل خطوط اصلی، دو خطه سازی، برقی سازی و خطوط فرعی.
	فصل ۱۲) گذر (ترانزیت) و اقتصاد دریامحور	• کل خطوط ۳۲۰۰ کیلومتر، سهم مجموع طول خطوط دو خطه یا بیشتر و خطوط برقی از طول خطوط آهن سراسری: حداقل ۱۰۰۰ کیلومتر، میانگین طول خطوط فرعی به مبادی بار و مراکز معدنی، صنعتی و تجاری: حداقل ۴۰۰ کیلومتر. • نوسازی و تامین ناوگان راه‌آه‌نی جدید با مشارکت بخش غیردولتی: ۵۰۰ لوکوموتیو • نوسازی ناوگان جاده‌ای: ۱۱۰۰۰۰ دستگاه
سند آمایش استان یزد	ماده ۲) سند راهبردی آمایش استان یزد	نقش استان در تقسیم کار ملی و منطقه‌ای: • حمل و نقل جاده‌ای، ریلی و هوایی در کریدور شمال-جنوب و شرق-غرب در منطقه ۱ (بافق)، منطقه ۲ (اردکان و میبد)، منطقه ۳ (یزد، اشکذر، مهریز و تفت) و منطقه ۴ (ابرقوه). • تولید برق با تاکید بر انرژی خورشیدی در منطقه ۱ (بافق)، منطقه ۲ (اردکان و میبد)، منطقه ۳ (یزد، اشکذر، مهریز و تفت) و منطقه ۴ (ابرقوه و خاتم). • تولید تجهیزات نیروگاه‌های خورشیدی در منطقه ۲ (اردکان) و منطقه ۳ (یزد).
	انرژی	برنامه تامین انرژی برنامه افزایش بهره‌وری در تولید، انتقال و توزیع برنامه ارتقای فرهنگ عمومی با هدف مدیریت مصرف انرژی برنامه توسعه انرژی‌های نوین و تجدیدپذیر
	ماده ۴) برنامه‌های اجرایی آمایش استان	برنامه بهسازی، نوسازی و نظارت بر شبکه‌های انتقال و توزیع انرژی هوشمندسازی و ارتقای کیفیت و ایمنی محورهای ارتباطی و ترانزیتی استان. توسعه خدمات لجستیکی حمل و نقل توسعه و تجهیز حمل و نقل جاده‌ای توسعه و تجهیز حمل و نقل ریلی توسعه و تجهیز حمل و نقل هوایی هوشمند سازی حمل و نقل کالا و مسافر

ماخذ: (دبیرخانه شورای عالی آمایش سرزمین ۱۳۹۹)، (برنامه هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران ۱۴۰۳)، (سیاست‌های کلی نظام ۱۳۸۵)

* فقط برنامه‌های اجرایی آمایش استان که به موضوع این گزارش مرتبط است در جدول ذکر شده.

بخش‌های مختلف، به ویژه در حوزه صنعت و تولید، شده است. به علاوه، استان یزد از نظر گازرسانی با چالش‌های ساختاری نیز مواجه است. براساس آمار سال ۱۳۹۵، این استان از نظر تعداد شهرها و روستاهای گازرسانی شده به ترتیب در رتبه‌های ۲۰ و ۲۳ کشور قرار دارد، که نشان‌دهنده عقب‌ماندگی نسبی در این حوزه نسبت به دیگر استان‌ها است. همچنین، یزد از نظر تعداد مصرف‌کنندگان گاز طبیعی در جایگاه ۱۹ قرار دارد که این رتبه‌ها بیانگر محدودیت‌های جدی در زیرساخت‌های گازرسانی و بهره‌مندی از این منبع انرژی است (اداره کل حوزه ریاست، روابط عمومی و امور بین‌الملل ۱۴۰۰).

زیرساخت

استان یزد با وجود پیشرفت‌های متعدد در زمینه‌های مختلف، همچنان با چالش‌های زیرساختی متعددی مواجه است. این مسائل به‌طور مستقیم بر توسعه اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی استان تأثیر می‌گذارند. این استان دارای شبکه راه‌های گسترده‌ای به طول ۴۶۰۰ کیلومتر است که

استان یزد، به واسطه تمرکز صنایع پرمصرف (انرژی‌بر)، با چالش‌های متعددی در حوزه تأمین و مصرف انرژی مواجه است. افزایش تقاضای انرژی، محدودیت منابع تجدیدناپذیر (۲۰۰۰ مگاوات برق خورشیدی نیاز استان است که ۵۰۰ مگاوات آن عملیاتی شده است) و توسعه نامتوازن صنعت از جمله مهم‌ترین مسائلی است که نیازمند برنامه‌ریزی‌های دقیق و راهکارهای عملیاتی است. همچنین، توسعه نامتوازن زیرساخت‌های شهری می‌تواند باعث افزایش مصرف انرژی در بخش‌های مختلف شهری شود که فشار بیشتری بر شبکه‌های تأمین انرژی وارد می‌کند. علاوه بر این، مهاجرت به داخل استان که ناشی از موقعیت صنعتی و فرصت‌های شغلی موجود در یزد است، بر زیرساخت‌ها و انرژی تأثیرگذار بوده و می‌تواند مشکلاتی در این حوزه ایجاد کند. افزایش جمعیت و نیاز به تأمین انرژی بیشتر برای جمعیت جدید، تقاضای انرژی را به میزان قابل توجهی بالا برده و چالش‌های پیش‌روی مدیریت منابع انرژی را پیچیده‌تر می‌کند. (مسائل آمایشی). ناترازی انرژی نیز به عنوان یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های پیش‌روی صنعت و تولید استان یزد است. این مشکل، نه تنها مانعی برای پیشرفت صنعتی و اقتصادی استان به شمار می‌آید، بلکه موجب افزایش فشار بر شبکه‌های تأمین انرژی و کاهش توان استان در پاسخگویی به نیازهای روزافزون

از این میزان، ۳۱۳ کیلومتر به جاده‌های روستایی اختصاص دارد. یکی از چالش‌های عمده‌ای که ناوگان حمل و نقل استان با آن مواجه است، فرسودگی ناوگان است. بسیاری از دستگاه‌های مورد استفاده در این ناوگان بیش از ۱۳ سال عمر دارند و نیاز به نوسازی دارند. ناوگان اتوبوس‌رانی شهر یزد به دلیل قدیمی بودن نیاز به نوسازی دارد. در صورت ارتقای این ناوگان، انتظار می‌رود که مردم تمایل بیشتری به استفاده از حمل و نقل عمومی داشته و کمتر از وسایل نقلیه شخصی استفاده کنند.

استان یزد با توجه به موقعیت جغرافیایی مهمی که داراست، پتانسیل بالایی برای بهره‌برداری از حمل و نقل ریلی دارد. اما کمبود سرمایه‌گذاری در این بخش باعث شده که بخش عمده‌ای از جابجایی کالا و مسافر به جاده‌ها متکی باشد، که هم‌زمان

فشار مضاعفی بر زیرساخت‌های جاده‌ای وارد می‌کند. همچنین زیرساخت‌های انرژی استان یزد، به‌ویژه شبکه‌های انتقال برق و گاز، نیازمند به‌روزرسانی و نوسازی هستند. به دلیل رشد جمعیت و توسعه صنایع، فشار بر شبکه‌های برق و گاز افزایش یافته و نیاز به سرمایه‌گذاری برای بهبود این زیرساخت‌ها احساس می‌شود. همچنین، بهره‌گیری از انرژی‌های تجدیدپذیر مانند خورشید و باد می‌تواند بخشی از مشکلات تامین انرژی را کاهش دهد (اداره کل حوزه ریاست، روابط عمومی و امور بین‌الملل ۱۴۰۰).

احصاء مسائل و چالش‌ها

با توجه به قسمت‌های ۴-۱ و ۴-۲، مسائل و چالش‌های استان یزد در دو بخش انرژی و زیرساخت در جدول ۲ آمده‌اند که از قرار زیراند.

جدول ۲. مسائل و چالش‌های استان یزد در بخش‌های زیرساخت و انرژی

بخش	مسائل و چالش‌ها
انرژی	• ناترازی • توسعه نامتوازن صنعت و تمرکز صنایع پر مصرف به لحاظ انرژی • کمبود و محدودیت منابع انرژی تجدیدپذیر • افزایش تقاضای انرژی در پی مهاجرت به داخل استان یزد
زیرساخت	• فرسودگی ناوگان حمل و نقل استان یزد • فرسودگی زیرساخت‌های انرژی • فرسودگی تجهیزات صنایع قطب (نساجی و...) استان

راهبردها و راهکارها

برای مواجهه با چالش‌های زیرساختی و انرژی استان یزد، نیاز به تدوین راهبردها و راهکارهایی جامع و عملیاتی است که براساس تحلیل دقیق وضعیت موجود و آینده‌نگری نسبت به تغییرات اقلیمی و توسعه صنعتی شکل گرفته باشد. این راهبردها باید ضمن تأمین امنیت انرژی و افزایش بهره‌وری، با رویکردهای نوین در زمینه انرژی‌های تجدیدپذیر و کاهش مصرف سوخت‌های فسیلی، به توسعه پایدار استان کمک کنند. در ادامه، مجموعه‌ای از راهبردها و راهکارهای پیشنهادی با هدف بهینه‌سازی مصرف انرژی، توسعه زیرساخت‌های انرژی پاک، و آمایش مجدد پهنه‌های صنعتی در جدول ۳ ارائه شده است:

جدول ۳. راهبردها و راهکارها

ردیف	راهبرد	راهکار
۱	افزایش سهم انرژی‌های تجدیدپذیر، به‌ویژه انرژی خورشیدی و بادی، به‌عنوان یکی از مزیت‌های طبیعی استان یزد در شهرستان‌های یزد، اردکان، بافق، میبد، اشکذر، تفت، ابرکوه و خاتم در راستای اهداف ماده ۲ سند راهبردی آمایش استان یزد.	- توسعه مزارع خورشیدی در مناطق بیابانی استان. - حمایت از پروژه‌های بادی در مناطق بادخیز استان. - جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی و داخلی برای توسعه زیرساخت‌های انرژی تجدیدپذیر. - اجرای سیاست‌های تشویقی برای مشارکت بخش خصوصی در تولید انرژی‌های تجدیدپذیر.
۲	بهینه‌سازی توزیع پهنه‌های صنعتی براساس دسترسی به منابع انرژی و ظرفیت‌های زیست‌محیطی برای کاهش مصرف انرژی و افزایش کارایی به خصوص در شهرستان‌های اردکان و یزد.	- انتقال صنایع انرژی‌بر به مناطقی با دسترسی بهتر به انرژی‌های تجدیدپذیر (مانند پهنه‌های نزدیک به مزارع خورشیدی یا بادی). - طراحی مناطق ویژه صنعتی با تمرکز بر انرژی پاک و زیرساخت‌های کارآمدتر برای مصرف انرژی. - استفاده از ابزارهای برنامه‌ریزی فضایی برای توزیع بهینه صنایع بر اساس توازن بین مصرف انرژی و ظرفیت‌های زیرساختی. - بازنگری در جانمایی صنایع آلاینده و انرژی‌بر با توجه به محدودیت‌های زیست‌محیطی و منابع آبی استان.

۲	بهینه‌سازی توزیع پهنه‌های صنعتی بر اساس دسترسی به منابع انرژی و ظرفیت‌های زیست‌محیطی برای کاهش مصرف انرژی و افزایش کارایی به خصوص در شهرستان‌های اردکان و یزد.	• تشویق به احداث صنایع کوچک و متوسط (SMEs) در نزدیکی شهرهای بزرگ با سیستم‌های تولید انرژی محلی مانند سیستم‌های CHP برای کاهش اتلاف انرژی در انتقال. • استفاده از فناوری‌های نوین برای بهره‌وری انرژی در صنایع موجود و ایجاد یک چارچوب تشویقی برای ارتقاء این فناوری‌ها.
۳	توسعه سیستم حمل‌ونقل عمومی و استفاده از انرژی‌های پاک در وسایل نقلیه برای کاهش مصرف سوخت‌های فسیلی در شهرستان‌های پرمجمعیت‌تر استان.	• توسعه ناوگان حمل‌ونقل عمومی برقی یا هیبریدی. • ارائه مشوق‌های مالیاتی و تسهیلاتی برای خرید خودروهای برقی. • افزایش خطوط مترو و اتوبوس‌های برقی در سطح استان.
۴	مقاوم‌سازی زیرساخت‌های انرژی استان در برابر پدیده‌های جوی شدید و تغییرات اقلیمی.	• اجرای طرح‌های مقاوم‌سازی نیروگاه‌ها و شبکه‌های توزیع انرژی در برابر طوفان‌ها و گرمای شدید. • استفاده از فناوری‌های جدید برای کاهش آسیب‌پذیری تأسیسات انرژی.
۵	ترویج و توسعه محلات و ساختمان‌هایی که توانایی تولید انرژی بیش از نیاز مصرفی خود را دارند و به شبکه سراسری انرژی باز می‌گردانند (محلات انرژی مثبت) علی‌الخصوص در شهرستان‌های یزد، اردکان، بافق، میبد، اشکذر، تفت، ابرکوه و خاتم در راستای اهداف ماده ۲ سند راهبردی آمایش استان یزد.	• طراحی و اجرای ساختمان‌های انرژی مثبت با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین مانند پنل‌های خورشیدی، توربین‌های بادی کوچک مقیاس، و سیستم‌های ذخیره‌سازی انرژی. • بهینه‌سازی طراحی شهری و معماری محلات برای استفاده حداکثری از انرژی‌های تجدیدپذیر، از جمله جهت‌گیری مناسب ساختمان‌ها برای جذب نور خورشید و تهویه طبیعی. • استفاده از مصالح ساختمانی عایق‌بندی شده و فناوری‌های هوشمند در ساختمان‌ها برای کاهش مصرف انرژی و افزایش بهره‌وری. • ترویج سیاست‌های تشویقی برای سازندگان و سرمایه‌گذاران جهت احداث ساختمان‌های انرژی مثبت، از جمله معافیت‌های مالیاتی و تسهیلات اعتباری. • نصب سیستم‌های مدیریت انرژی هوشمند در محلات انرژی مثبت برای رصد و کنترل بهینه مصرف و تولید انرژی. • توسعه زیرساخت‌های ذخیره‌سازی انرژی به منظور استفاده از انرژی تولید شده در زمان‌های اوج تقاضا و کاهش فشار بر شبکه برق. • آموزش و ترویج عمومی در میان ساکنین محلات برای تشویق به استفاده از فناوری‌های نوین و بهره‌وری انرژی در سطح فردی و جمعی.

۶	ایجاد پهنه‌های صنعتی سبز با تأکید بر تولید صنعتی کم‌کربن، استفاده از فناوری‌های پاک و کاهش آلاینده‌های زیست‌محیطی در شهرستان‌های کمتر صنعتی در راستای توازن توزیع پهنه‌های صنعتی.	• تعیین مناطق ویژه برای صنایع سبز با دسترسی به زیرساخت‌های انرژی تجدیدپذیر. • تدوین و اجرای استانداردهای سبز برای صنایع جدید و الزام به رعایت آن‌ها. • ایجاد شهرک‌های صنعتی با محوریت اقتصاد دایره‌ای که از پسماندهای صنعتی به عنوان منابع تولید انرژی یا مواد اولیه استفاده می‌کنند. • حمایت از توسعه فناوری‌های کربن‌زدایی و تبدیل پسماندهای صنعتی به انرژی تجدیدپذیر.
۷	ایجاد نواحی حفاظت‌شده که در آن‌ها تولید انرژی تجدیدپذیر به‌طور همزمان با حفاظت از محیط زیست و منابع طبیعی انجام می‌شود.	• تعیین نواحی حساس از نظر زیست‌محیطی و ادغام آن‌ها با برنامه‌های تولید انرژی تجدیدپذیر مانند پروژه‌های انرژی خورشیدی و بادی بدون آسیب به محیط زیست. • توسعه فناوری‌های سازگار با محیط زیست برای کاهش اثرات تولید انرژی بر نواحی حفاظت‌شده. • تدوین سیاست‌های حمایت از صنایع نوآور که به تولید انرژی در مناطق حفاظت‌شده بدون تخریب منابع طبیعی کمک می‌کنند.

توسعه پایدار یزد در پرتو توسعه فرهنگی

دکتر علی اکبر جعفری ندوشن
عضو هیأت علمی دانشگاه یزد

شهر تاریخی یزد، پس از موافقت کمیته میراث جهانی یونسکو، عنوان بیست و دومین میراث جهانی کشور را به خود اختصاص داده است. این شهر، هم‌اکنون تنها شهر مسکونی ایران است که توانسته این عنوان را به خود اختصاص دهد. در عین حال، نباید فراموش کرد که یزد، بزرگترین شهر خشتی مسکونی در دنیا نیز هست. ایران در این برهه که ۲۲ میراث جهانی دنیا را به نام خود ثبت کرده، از نظر رده‌بندی در منطقه خاورمیانه رتبه نخست و در دنیا رتبه یازدهم را به خود اختصاص می‌دهد. در این یادداشت، با مطالعه معماری و قنات به عنوان مظاهر پایدار همزیستی مسالمت آمیز با طبیعت و رواداری مذهبی که از تجلیات زیست مدنی پایای شهر یزد است، در صدد هستیم تا جوهری از این تمدن دیرپا را که براساس سازگاری با طبیعت و انسان است آشکار کرده، سپس مبانی تمدن ساز آن را برای دست یافتن به سرشته‌ای از فرهنگ رواداری و سازگاری به کار گیریم که همچنان که در طول تاریخ پویایی و پایداری این شهر کهنسال را رقم زده، در این زمانه تلاشها نیز مبنای توسعه پایدار این زیست بوم قرار گیرد تا شاید بتوانیم از دل این سنت ماندگار به توسعه پایدار دست یابیم.

۱) مظاهر توسعه پایدار یزد

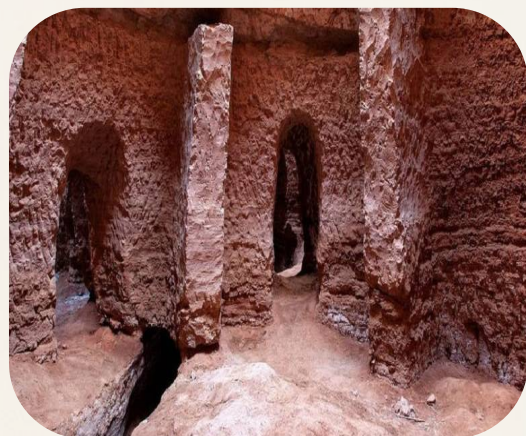
سازواره آبی قنات، مساجد، حمام‌ها، بازارها، خانه‌های سنتی، معابد زرتشتیان، باغ‌های قدیمی و بافت سنتی این شهر نمایانگر زیستگاه‌های باغلبه بر منابع محدود است. شهر یزد، دارای ۷۰۰ هکتار بافت تاریخی است.

از ویژگی‌های بافت یزد، حفاظت تمامی معابر، حیاط‌ها و ساختمان‌ها در برابر عوامل جوی و به خصوص باد است. همچنین از باد و آفتاب با روش‌هایی چون بادگیر و هورنورها به بهترین شکل ممکن استفاده می‌شود. بافت در این فضاها، به هم فشرده و متصل است و کوچه‌ها باریک و نسبتاً

یزد در طول تاریخ چند هزارساله خود مبتنی بر دانش و تجربه بومی ساکنانش راه حل‌های مسالمت جویانه‌ای در تعامل و سازگاری با طبیعت خشک و کم‌آب این ناحیه کویری یافته است که تجلی این راه حل‌ها در مواردی نظیر معماری و شهرسازی و نظام کاریزی بهره‌برداری از منابع آب و همزیستی مسالمت آمیز مردم به عنوان عوامل مورد استناد کمیته میراث جهانی یونسکو در ثبت بافت تاریخی این شهر، می‌توان جست.

۱-۱) معماری و شهرسازی سازگار با اقلیم

ایجاد تمدن کاریزی و قنات در این سرزمین که حفر و راه اندازی آن دهها سال به طول می انجامد و نظام حقوقی بهره برداری آن مبتنی بر نوعی مشارکت عمومی منسجم و پایدار بوده است که سبب گردیده تا عمر برخی از این قنات به بیش از ۱۰۰۰ سال بالغ شود. این تمدن کاریزی و نظام حقوقی همگرایانه اش که متکی بر فرهنگ مشارکت و یاریگری است در ادبیات عامه این سرزمین نیز مشحون از واژگان مشارکت جویانه ای نظیر همیاری، آبیاری، حی یاری و... است. گذشتگان ما، قنات را با قناعت سرشته اند، چون برای نیاور بودند که آب را باید به اندازه کرم زمین و قدر مقدور سفره های آب زیر زمین برداشت. دکتر پاپلی یزدی، مبدع نظریه تمدن کاریزی، در این باره می گوید: یکی از عمده ترین ویژگی های تمدن کاریزی صلح جویی و رسیدن به اهداف از راه گفتگو و مذاکره است. در منطقه ای که قنات منشاء اصلی آب و فعالیت است؛ هیچ گاه خاستگاه حکومت های جنگجوی بزرگ و عالمگیر نبوده است؛ این به این دلیل است که پتانسیل های طبیعی اجازه این کار را نمی داده است. محدودیت پوشش گیاهی و بخصوص منابع مرتعی و محدودیت شدید آب اجازه رشد و تکامل حکومت های صحرانشین (استپی) و یا فئودالی را نداده است. در این پهنه وسیع که جز به مدد آب قنات، آب شرب و زراعت به دست نمی آید، زمینها در قطعات کوچک و به صورت خرده مالکی، با تولید محصول زراعی کم و مازاد تولیدی کمتر است. از قدیم الایام مردمان

طولانی و در مسیر یک خط شکسته اند، گاه مسقف و یا دارای سباط هستند. تمامی فضاهای شهری در این بافت ها محفوظ اند تا بتوانند انسان را از گزند باد و آفتاب برهانند. همچنین به دلیل پیچ در پیچ بودن این کوچه ها، باد در آنها شکسته می شود و عابران از گزند بادهای موسمی آزار کمتری می بینند. در شهر یزد، تمامی بناها به جز حمام دارای حیاط مرکزی اند، حیاط در وسط ساختمان به همراه حوض و باغچه است و این دو عامل باعث افزایش رطوبت نسبی در آن ناحیه و در نتیجه خنک شدن محیط می شود. همچنین به منظور خنک شدن اتاق ها در های تمامی اتاق ها نیز به سمت حیاط باز می شود. وجود حیاط مرکزی، یک راه مقابله با طوفان شن و سرمای زمستان نیز هست. از دیگر خصوصیات بناهای بومی یزد، استفاده از مصالح با ظرفیت حرارتی بالا و به کارگیری دیوارهای ضخیم است. سطوح خارجی بناها نیز اغلب با سفیدکاری پوشانده می شوند تا اثر تابش آفتاب بر آنها کاهش یابد. بخشی از ساختمان در داخل زمین قرار می گیرد تا تبادل حرارت بین داخل و خارج بنا کاهش یابد و نوسان درجه حرارت کمتر شود. کف خانه کمی از حیاط پایین تر است و سقف ها کمی بلندتر شده اند.

۱-۲) قنات و سازه های آبی پایدار

آب، به عنوان مهمترین عنصر حیات در پیدایش تمدن های بشری و ساخت شهرها، در جهان به ویژه در ایران نقش اساسی داشته است. حیات اجتماعی و بقاء و رونق شهرها و آبادی ها، بیش از هر چیز وابسته به وجود آب بوده است. با توجه به شرایط اقلیمی ایران که میانگین بارندگی در اکثر مناطق آن کمتر از بارش جهانی است. در این میان بسیاری از شهرهای کویری ایران موجودیت و مدنیت خود را در طول تاریخ دراز و دیرینه خویش، مدیون سازه های به ظاهر ساده، اما بسیار ارزشمند و کامل بومی هستند. آن سازه چیزی نیست جز قنات. به گفته باستانی پاریزی، حفر قنات یک حماسه است، حماسه ای بزرگ برای جایگزین کردن مرگ با زندگی و ممات با حیات.

آبخواه در دهه‌های اخیر عملاً منابع طبیعی‌اش را به محاق برده است. در سایت رسمی یونسکو آمده است که شهر یزد به تصدیق کارشناسان، تجلی بهره‌وری از منابع محدود برای بقا در دل کویر است. ادامه روش‌های توسعه نامناسب و ناپایدار دهه‌های گذشته میسر نیست و بازنگری رویکردهای توسعه‌ای یزد در این زمان، ضرورت حیاتی است. ثبت بافت تاریخی شهر در یونسکو تلاش در برنندسازی فرهنگی نظیر کتاب محور کردن فعالیت‌های فرهنگی، کسب عنوان «پایتخت کتاب»، برگزاری جشنواره‌ها و نمایشگاه‌های گوناگون فرهنگی و توجه ویژه بر توسعه صنعت گردشگری، اهم اقداماتی است که تاکنون یزد را در آستانه تجربه جدیدی متکی بر صنایع فرهنگی قرار داده است.

۲-۱) توسعه اقتصاد دانش و فرهنگ بنیان

تردید نیست که یزد، به جهت برخورداری از تاریخ و فرهنگ دیرپا و مراکز علمی و دانشگاهی متعدد و توانمندی علمی دانش‌آموختگان خود، زمینه بهره‌وری از این دافعه فرهنگی عظیم را دارد. سیستم کارای نوآوری و ابداع که شبکه‌ای از نهادها، قوانین و رویه‌ها برای تحصیل و خلق و انتشار و استفاده از فرهنگ و دانش است به اضافه هنرمندان و تشکلات فرهنگی و اجتماعی و دانشگاه‌ها و مراکز عمومی و خصوصی دانش‌محور نظیر پارک‌ها و کریدورهای علم و فناوری و مجموعه ضوابط تسهیل‌گرو پشتیبان آنها در یزد از موقعیت مناسبی

این مناطق برای جبران کسری نیازهای خود، به صنایع دستی و تجارت روی آورده‌اند. محدودیت منابع طبیعی و منابع آب در مناطقی که قنات منبع اصلی آب آن است در طول هزاران سال، خود موجب بروز رفتاری صلح جویانه، تاجر مسلک و مذاکره گر شده است.

۳-۱) همزیستی مسالمت آمیز ساکنان

یزد، که با عنوان دارالعباده، شناخته می‌شود، از کانون‌های مهم مذهبی ایران در قبل و بعد اسلام بوده و جمعیت قابل توجه زرتشتیان و بناهای کهن این آیین توحیدی و همچنین پیروان دیگر ادیان توحیدی در این استان، مبین همزیستی مسالمت آمیز ادیان محسوب می‌شود. در یکی از محلات این شهر تاریخی، مسجد و کنیسه و آتشکده در جوار هم جای گرفته‌اند و بسیاری از آثار ملموس و غیرملموسی که امروز آن را به عنوان میراث فرهنگی یزد می‌شناسیم همچون دخمه‌ها، آتشکده‌ها و... همچنان در اختیار هموطنان زرتشتی است و از سوی اکثریت مسلمان نیز مورد احترام و صیانت است. در آیین اجلاس یونسکو در کنار معماری و شهرسازی ممتاز، نظر همگان را به این زندگی صلح آمیز پیروان ادیان مختلف در کنار یکدیگر جلب می‌کند. فرهنگ غنی و دیرپای شکل گرفته بر محور همزیستی مسالمت آمیز ادیان و اقوام مختلف در استان یزد، در قالب پیشنهاد دیدگاه گفت و گوی تمدن‌ها به عنوان یک ضرورت، برای جهانی‌سازی از خشونت از مرزهای ایران اسلامی فراتر رفت. این در شرایطی است که نزاع‌های سیاسی، مذهبی، قومی و... برخی از مناطق جهان را دستخوش نزاع و حوادث مرگبار کرده است.

۲) توسعه بر مدار فرهنگ

اقتصاد یزد، هرچند از گذشته‌های دور با توجه به شرایط اقلیمی و محدودیت‌های طبیعی بیشتر متکی به بازرگانی بوده است و به جهت مرکزیت جغرافیایی و امنیت و امانتداری ساکنانش یکی مراکز عمده تجاری کشور شناخته می‌شده است، اما ولع توسعه یافتگی صنعتی مبتنی بر صنایع آلاینده و

برخوردار است و وقتی در کنار زیرساخت‌های توسعه یافته یزد در فناوری اطلاعات و ارتباطات به عنوان ستون فقرات اقتصاد دانش و فرهنگ بنیان قرار می‌گیرد، می‌تواند به یکی از محورهای اصلی توسعه اقتصادی این شهر فرهنگی ایران، تبدیل گردد.

۲-۲) توسعه صنایع فرهنگی

ظرفیت فرهنگی جامعه و بستر رشد آن نقش انکارناپذیری در توسعه آن جامعه دارد. در این باره، تولید و توزیع فرآورده‌های فرهنگی و هنری که نیازهای فرهنگی و آموزشی همه اقشار جامعه از کودکان مهد کودک تا سالمندان و بازنشستگان را در برگیرد علاوه بر کارکردهای فرهنگی و اجتماعی موجب می‌گردد، با تولید فیلم و انیمیشن و کتاب و صنایع دستی و لوازم التحریر، اسباب بازی و نرم افزارهای گوناگون آموزشی و سرگرمی و... مجموعاً به تأسیس صنایع فرهنگی بی‌انجامد.

که ذیل نام‌های پرآوازه فرهنگی همچون آذر یزدی به عنوان پدران بیت کودک و نوجوان بتوان به طور مثال صنایع بزرگ فراورده‌های فرهنگی کودک و نوجوان را در تمام زمینه‌های آموزشی و کمک آموزشی و امور سرگرمی و تفریحی تولید کرد. بدیهی است رشد و توسعه اقتصاد فرهنگی منوط به فرهنگی‌سازی عرصه عمومی شهر است که با ارتقاء سرنانه مطالعه و پرورش ظرفیت فکری، تحرک ذهنی و آگاهی بخشی عمومی میسر است. در این باره یکی از طرح‌های که اخیراً در سیاست‌گذاری‌های فرهنگی کشور در حال اجرا است؛ طرح پایتخت کتاب است که با اقتباس از الگوی آن در سازمان یونسکو برنامه ریزی گردید و شهر یزد از این فرصت نیز برای بستر سازی توسعه فرهنگ محور خود نیز از آن سود جسته است.

۲-۳) توسعه گردشگری فرهنگی

به طور کلی شهر یزد، به دلیل برخورداری از

سرمایه‌های لازم و اولیّه گردشگری از قبیل منابع طبیعی زیبا و جذاب و همچنین سرمایه‌های مصنوع و واجد ارزش تاریخی و فرهنگی، استعداد زیادی برای جذب گردشگر و قابلیت زیادی در جذب سرمایه برای ایجاد صنعت گردشگری و خدمات وابسته به آن، چون هتلداری و رستوران دارد که هر چه توجه بیشتری به این سرمایه‌ها و فرصت‌ها شود، زمینه حضور فعال در عرصه منطقه‌ای و جهانی صنعت گردشگری بیشتر فراهم خواهد شد. مطالعات، نشان می‌دهد که این صنعت از وضعیت روبه رشدی برخوردار است و با توجه به این که گردشگری، ضمن ایجاد سلسله‌ای از فعالیت‌های جدید در جامعه، موجب فعال شدن سایر بخش‌های اقتصادی شده و می‌تواند در موازنه ارزی نیز اثرات سازنده‌ای داشته باشد.

نتیجه

رویکرد توسعه مبتنی بر اقتصاد فرهنگ، به عنوان اقتصاد مبتنی بر ظرفیت‌های فرهنگی و اجتماعی، با مصادیقی چون اقتصاد دانش بنیان و سرمایه‌گذاری اقتصادی بر روی ظرفیت‌های دارایی‌ها و میراث فرهنگی به معنای ورود یک سیاست راهبردی جدید به ادبیات توسعه یزد است که بر اساس محدودیت‌های اقلیمی و با اتکا به الگوی اقتصادی انسان‌گرا و مبتنی بر سرمایه‌های انسانی و در بردارنده طیف گسترده‌ای از موضوعات فرهنگی است که شامل تولید، تقاضا و داد و ستد کالاها و خدمات هنری و توسعه بازار کار هنرمندان، صنایع خلاق، سرگرمی‌ها، خدمات ورزشی، صنایع و فعالیت‌های دانش بنیان علمی و فناوری است. این محصولات فرهنگی نیز با بهره‌مندی از میراث انباشته مادی و معنوی فرهنگی این شهر تاریخی قابلیت تولید و تجاری‌سازی ملی و بین‌المللی دارد.

چالش‌ها و مسائل فرهنگی و اجتماعی یزد

شورای علمی اندیشکده حکمرانی و قانون گذاری استان یزد

شهر یزد، با تاریخی بیش از سه هزار سال و به عنوان یکی از کهن‌ترین شهرهای ایران، نه تنها به عنوان یک مرکز فرهنگی و تاریخی بافت خاص خود، بلکه به عنوان یک الگوی منحصر به فرد از سازگاری انسان با محیط زیست در ایران شناخته می‌شود. این شهر با معماری خشتی، بادگیرها و آثاری نظیر آتشکده‌ها و مسجدها، جلوه‌گاه غنی از فرهنگ و هویت ایرانی-اسلامی است. با این حال، در عصر حاضر، یزد با چالش‌های فرهنگی و اجتماعی متعددی روبروست که تحت تأثیر عوامل متنوع داخلی و خارجی قرار دارند.

گذاشته و می‌تواند به احساس نارضایتی و بی‌اعتمادی اجتماعی منجر شود. از این رو، شناسایی و تجزیه و تحلیل این چالش‌ها و عوامل مرتبط با آن‌ها، امری ضروری به نظر می‌رسد.

یادآوری این نکته ضروری است که برای مدیریت مؤثر این چالش‌ها، نیاز است تا ضمن حفظ هویت فرهنگی و میراث اجتماعی یزد، مشارکت فعال تمامی ذینفعان شامل دولت، نهادهای اجتماعی و خود شهروندان فراهم شود. در این زمینه، تحقیق در حوزه چالش‌های فرهنگی و اجتماعی یزد می‌تواند به عنوان یک گام اساسی در راستای شناخت بهتر و ارائه راهکارهای مؤثر به منظور ارتقاء وضعیت اجتماعی و فرهنگی این شهر ارزشمند عمل کند. شهر یزد، با تاریخچه غنی و فرهنگی منحصر

تحولات سریع اجتماعی، اقتصادی، و فناوری در دنیای معاصر، فشارهای جدیدی به زندگی اجتماعی و فرهنگی یزد وارد کرده است. جهانی‌سازی و نفوذ فرهنگ‌های بیگانه به ویژه در میان نسل جوان، منجر به تغییر در الگوهای رفتاری، ارزش‌ها، و هنجارهای اجتماعی شده است. به همین ترتیب، فرآیندهای شهرنشینی، افزایش مهاجرت و تغییرات ساختاری در خانواده‌ها، تنش‌ها و ناهنجاری‌های جدیدی را ایجاد کرده است که ظرفیتی خطرناک برای هویت فرهنگی و انسجام اجتماعی این شهر به شمار می‌روند. در این راستا، چالش‌ها و مسائل اجتماعی مانند اعتیاد، فقر، ناهنجاری‌های رفتاری، و بحران‌های خانوادگی، بر دوش جامعه یزد سنگینی می‌کند. این چالش‌ها به شدت بر کیفیت زندگی شهروندان تأثیر

شود. از جنبه اجتماعی، آسیب‌های اجتماعی مانند اعتیاد، فقر و ناهنجاری‌های رفتاری در میان گروه‌های مختلف اجتماعی در یزد قابل مشاهده است. این موضوعات، می‌توانند به تنش‌های اجتماعی و افزایش نارضایتی عمومی منجر شده و بر کیفیت زندگی شهروندان تأثیر منفی بگذارند. همچنین، افزایش طلاق و کاهش وفاداری به نهاد خانواده به عنوان یک نهاد اجتماعی از دیگر چالش‌هاست که نیازمند تحلیل و بررسی جدی می‌باشد.

هدف اصلی این یادداشت، شناسایی و بررسی چالش‌های فرهنگی و اجتماعی یزد و تحلیل عواملی است که به بروز این چالش‌ها منجر شده‌اند. همچنین، در نظر دارد تا با ارائه راهکارهایی بنیادین، به مسئولین و نهادهای مربوطه کمک کند تا بتوانند با برنامه‌ریزی‌های مناسب به تقویت هویت فرهنگی و بهبود وضعیت اجتماعی در یزد بپردازند.

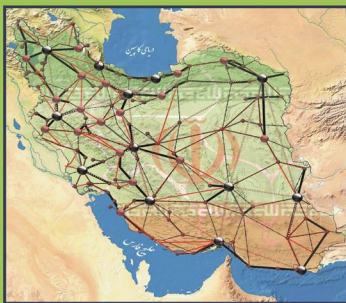
بررسی و تحلیل اسناد فرادست و سیاست‌های کلی نظام سیاست‌های کلی نظام جمهوری اسلامی ایران در خصوص چالش‌های فرهنگی و اجتماعی شامل رویکردها و برنامه‌هایی است که به منظور مدیریت، تقویت و توسعه فرهنگ و هویت ملی و پاسخ به چالش‌های اجتماعی طراحی شده‌اند. این سیاست‌ها می‌توانند شامل موارد زیر باشند:

- تقویت هویت ملی و دینی: توجه به فرهنگ اسلامی و ایرانی و ترویج ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی متناسب با این هویت.

به فرد خود، به عنوان یکی از قدیمی‌ترین شهرهای ایران شناخته می‌شود که در فهرست میراث جهانی یونسکو ثبت شده است. این شهر، نه تنها به خاطر معماری خاص و بافت تاریخی‌اش، بلکه به دلیل برخورداری از فرهنگی غنی و تنوع اجتماعی، جایگاه ویژه‌ای در ایران دارد. با این حال، یزد نیز با چالش‌های فرهنگی و اجتماعی متعددی روبرو است که در صورت عدم مدیریت و توجه صحیح می‌تواند به تخریب هویت فرهنگی و کاهش کیفیت زندگی اجتماعی شهروندان منجر شود. چالش‌های فرهنگی و اجتماعی در یزد، ناشی از ترکیبی از عوامل داخلی و خارجی است. از یک سو، تغییرات سریع اجتماعی و اقتصادی، شهرنشینی و تحولات جهانی به ایجاد ناهماهنگی در ارزش‌ها و الگوهای رفتاری منجر شده است. از سوی دیگر، عدم توجه کافی به حفظ هویت فرهنگی و رودررویی با فرهنگ‌های بیگانه، چالش‌های جدیدی را ایجاد کرده است. این وضعیتی است که نیازمند بررسی جدی و راهکارهای مناسب است. یکی از مهمترین چالش‌های فرهنگی در یزد، نگرانی در مورد حفظ هویت فرهنگی و آثار تاریخی این شهر است.

روند جهانی شدن و نفوذ فرهنگ‌های بیگانه به ویژه در میان جوانان، تهدیدی جدی برای فرهنگ بومی و محلی یزد محسوب می‌شود. همچنین، کاهش علاقه‌مندی به سنت‌های فرهنگی و هنری مانند موسیقی، رقص، و آئین‌های محلی، نکته‌ای است که لازم است به آن پرداخته

سند ملی آمایش سرزمین

تاریخ تصویب ۱۱ اسفند ماه ۱۳۹۹

گرفتن شرایط جغرافیایی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است. در خصوص چالش‌های فرهنگی و اجتماعی شهر یزد، برخی اسناد ملی و استانی مرتبط شامل موارد زیر است. سند آمایش سرزمین کشور: این سند به مشخص کردن اصول کلی و الزامات تخصیص قلمروها و فعالیت‌ها در سطح ملی می‌پردازد و شامل سیاست‌هایی در زمینه تقویت هویت فرهنگی و اجتماعی می‌باشد.

برنامه جامع توسعه یزد: این برنامه با هدف توسعه پایدار و متوازن استان یزد در تمام حوزه‌ها و به ویژه در بخش فرهنگی و اجتماعی تهیه شده است. این سند، به برخی چالش‌ها مانند حفظ هویت فرهنگی، توسعه گردشگری و رونق فعالیت‌های فرهنگی پرداخته است.

سند توسعه اجتماعی استان یزد: این سند به تحلیل و شناخت چالش‌ها و مسائل اجتماعی استان از جمله آسیب‌های اجتماعی و نیاز به تقویت نهاد خانواده و جوانان می‌پردازد.

برنامه‌های محلی و استانی: این برنامه‌ها

- ارتقاء دانش عمومی: توسعه آموزش و پرورش و همچنین ارتقاء سطح آگاهی عمومی در مورد مسائل اجتماعی و فرهنگی. - مبارزه با آسیب‌های اجتماعی: برنامه‌ریزی و اقدامات موثر برای کاهش آسیب‌های اجتماعی نظیر اعتیاد، فقر و بی‌کاری. - توسعه فرهنگی: حمایت از هنر و ادبیات، ترویج فرهنگ‌های بومی و محلی و حمایت از نهادهای فرهنگی.

- تقویت خانواده: توجه به اهمیت نهاد خانواده و حمایت از برنامه‌های مرتبط با تقویت بنیان خانواده.

- مشارکت فعال جوانان: ایجاد فضاهای مشارکت برای جوانان و تشویق آنها به فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی.

- توجه به رسانه‌ها: مدیریت و هدایت رسانه‌ها برای ترویج فرهنگ مناسب و مقابله با تهدیدات فرهنگی.

- گفت‌وگوهای فرهنگی: ایجاد فرصت‌های گفت‌وگو و تبادل نظر در زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی به منظور فهم بهتر و کاهش تنش‌ها.

این سیاست‌ها معمولاً در راستای مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی و برنامه‌های وزارتخانه‌های مربوطه نظیر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و دیگر نهادهای اجتماعی کشور تدوین و اجرایی می‌شوند.

اسناد ملی و استانی آمایش سرزمین

آمایش سرزمین به معنای برنامه‌ریزی و مدیریت بهینه منابع و سرزمین‌ها با در نظر

و محلی مورد تأکید قرار گرفته است. ارتقاء سطح آموزش و پژوهش: بهبود سیستم آموزشی، افزایش کیفیت آموزش و حمایت از پژوهش‌های فرهنگی و اجتماعی برای شناسایی چالش‌ها و ارائه راهکارهای مؤثر هدف‌گذاری شده است.

مقابله با آسیب‌های اجتماعی: شناسایی و کاهش آسیب‌های اجتماعی مانند اعتیاد، فقر و ناهنجاری‌های اجتماعی از جمله اهداف محوری برنامه است. این امر شامل طراحی و اجرای برنامه‌های پیشگیرانه و حمایتی می‌باشد.

توسعه اجتماعات محلی: ترغیب به مشارکت فعال شهروندان در فرآیندهای اجتماعی و فرهنگی و تشویق به ایجاد نهادهای مدنی محلی.

توجه به جوانان: برنامه هفتم بر لزوم حمایت از جوانان و ایجاد فرصت‌های شغلی و فرهنگی برای آنان تأکید دارد. ارتقاء مشارکت جوانان در تصمیم‌گیری‌های اجتماعی و فرهنگی از دیگر اهداف این برنامه است.

گسترش زیرساخت‌های فرهنگی:

سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های فرهنگی، از جمله کتابخانه‌ها، مراکز هنری و فضاهای عمومی برای ارتقای سطح فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی.

تعاملات فرهنگی بین‌المللی: تقویت تعاملات فرهنگی با سایر کشورها و استفاده از ظرفیت‌های بین‌المللی برای معرفی فرهنگ و هنر ایرانی.

توجه به خانواده: اهمیت نهاد خانواده

که توسط شهرداری و سایر نهادهای محلی تدوین می‌شوند، به‌طور خاص به مسائلی چون فضاهای عمومی، فعالیت‌های فرهنگی، هنری و اجتماعی و بهبود ارتباطات اجتماعی در شهر یزد توجه دارند.

سند ملی حقوق شهروندی: این سند که بر بهبود وضعیت اجتماعی و فرهنگی تأکید دارد، می‌تواند به چالش‌های موجود در یزد کمک کند.

سیاست‌های فرهنگی شورای عالی انقلاب فرهنگی: این سیاست‌ها، می‌تواند در شناسایی چالش‌ها و ارائه راهکارهای لازم برای تقویت فرهنگ و اجتماع در یزد، کمک کننده باشد.

با توجه به جغرافیا، تاریخ و ویژگی‌های خاص فرهنگی یزد، برخی چالش‌های خاص مانند حفظ گردشگری فرهنگی، مقابله با ارزش‌های وارداتی، و توجه به حفظ هویت محلی در برابر تغییرات اجتماعی و اقتصادی در این اسناد به خوبی بازتاب یافته است.

قانون برنامه هفتم

قانون برنامه هفتم توسعه جمهوری اسلامی ایران، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین اسناد توسعه‌ای در کشور، شامل اهداف و سیاست‌هایی در زمینه‌های مختلف از جمله چالش‌های فرهنگی و اجتماعی می‌باشد. این برنامه به‌طور خاص به نکات زیر در حوزه فرهنگی و اجتماعی اشاره دارد:

* توسعه فرهنگی: توسعه و ترویج فرهنگ ایرانی-اسلامی، تقویت هویت ملی و حمایت از فعالیت‌های فرهنگی و هنری در سطح ملی

و حمایت از برنامه‌های تقویت روابط خانوادگی و اجتماعی در سیاست‌ها و برنامه‌های فرهنگی مورد توجه قرار گرفته است.

در کل، برنامه هفتم توسعه به دنبال ایجاد بستر مناسب برای تقویت فرهنگ و هویت اجتماعی است و به چالش‌هایی مانند آسیب‌های اجتماعی و نیازهای فرهنگی جوامع مختلف توجه ویژه‌ای دارد. این برنامه سعی دارد تا با رویکردی جامع به چالش‌های موجود پاسخ دهد و بهبود کیفیت زندگی اجتماعی را هدف قرار دهد.

تحلیل وضعیت موجود استان

در تمامی ادوار تاریخی بوده است. حفظ و نگهداری فرهنگ و سنن قدیمی به همراه پایبندی به ارزش‌های دینی، از خصوصیات بارز و قابل تمجید مردم این سرزمین به شمار می‌رفته و می‌رود.

استان یزد، همواره با فرهنگی ویژه و پایدار شناخته شده و از دیرباز، دارای انسجام فرهنگی بوده است، اما همانند سایر استان‌ها و مناطق ایران، به دلیل تحولات اجتماعی، جمعیتی و اقتصادی در سال‌های اخیر همگونی و یکپارچگی فرهنگی آن، دستخوش تغییر قرار گرفته است. بدون شک، تعیین کننده‌ترین عامل برای کارآمدی استراتژی‌های فرهنگی درک تصویری مناسب از آینده است که این امر تنها از طریق آینده پژوهی میسر خواهد بود. به عبارتی این استان در زمره مناطقی است که از لحاظ صنعتی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی در تکاپو برای دستیابی به یک سری اهداف و شاخصه‌های

فرهنگ نظام مشترکی از باورها، ارزش‌ها، هنجارها، نمادها و مصنوعات است که اعضای یک جامعه در تطبیق با دنیای واقعی و در ارتباط با یکدیگر به کار می‌برند. در یک عبارت کوتاه، فرهنگ جنبه‌های گوناگون اندیشه و رفتار اکتسابی و غیرغریزی آدمی را در بر می‌گیرد. فرهنگ به عنوان مجموعه‌ای هماهنگ، پدیده‌ای آموختنی، انتقال پذیر، پویا و پایدار و وسیله‌ای برای پیش‌بینی رفتار و کنترل اجتماعی با هدف نهایی توسعه یعنی رفاه و خوشبختی اعضای یک جامعه ارتباط متقابل دارد. به بیان دیگر توسعه نیازمند فرهنگ مناسب و سازگار با آن است. توسعه پایدار هر استان مفهومی پیچیده و چند بعدی است، و شناخت زوایای مختلف اجتماعی، فرهنگی، جمعیتی، و اقتصادی آن اهمیت قابل توجهی در سیاستگذاری و برنامه ریزی هدفمند آینده دارد. یزد، جلوه‌گاه فرهنگ و تمدنی اصیل با پیشینه درخشان

در برداشت ذهنی متداول در فرهنگ عمومی جامعه ایران، ساکنان یزد از دیرباز به عنوان مردمانی دارای صفات قناعت پیشگی، صرفه جو و اهل پس انداز قلمداد می شوند. یافته ها نشان می دهد که میزان پس انداز مردم استان یزد نسبت به درآمدشان بالا بوده و رتبه سوم کشوری را در این زمینه دارند که نشان دهنده وجود فرهنگ قناعت در مردم استان و مصرف گرایی پایین مردم یزد در مقایسه با سایر استان های کشور است.

یکی از معضلاتی که جامعه امروز ما گریبان گیر آن شده است، اعتیاد و سوء مصرف مواد مخدر است که نه تنها سلامت فرد را به خطر می اندازد، بلکه اثرات نامطلوب اقتصادی-اجتماعی در سطح خرد و کلان دارد. بررسی ها نشان می دهد سن اعتیاد در استان یزد در حال کاهش و میزان شیوع اعتیاد در زنان در حال افزایش است. همچنین گرایش به انواع مواد مخدر نوین و الکل در حال افزایش است.

طبق بررسی ها، جامعه یزد و خانواده های یزدی به نوعی در مرحله گذار قرار دارند. تحلیل آیتم های رصد ملی ارزش ها و نگرش ها نشان می دهد که در ابعاد اعتقادی و عاطفی یزدی ها نمرات مطلوب و بالاتر از میانگین کشوری کسب کردند، به طور مشابه در انجام مناسک فردی در وضعیت مطلوب و بالاتر از متوسط کشوری قرار داشتند، با این وجود در انجام مناسک جمعی وضعیتی نامناسب و پایین تر از متوسط و میانگین کشوری داشتند.

توسعه ای است و همانند سایر جوامع در مسیر توسعه، با تغییر و تحولات مختلفی روبرو است که قابل تحلیل و بررسی است. شهر یزد با این مختصات، انسجام و یکپارچگی و ویژگی های هویتی که داشته، وارد حوزه صنعتی شدن شده است و دلیل آن نیز کمبود منابع آب و زمین های حاصلخیز برای توسعه در بخش کشاورزی برای ایجاد تجارت مبتنی بر کشاورزی بوده است. این خودش در کنار مزایایی از جمله تولید ثروت و کالا و ایجاد سطحی از رفاه اجتماعی، آسیب هایی به دنبال داشته است. حدود ۸۵٪ جمعیت استان یزد در مناطق شهری زندگی می کنند. نرخ رشد بالای جمعیتی استان یزد، به ویژه مناطق شهری آن ناشی از فرایند مهاجرت است. چالش مهم جمعیتی استان یزد، مسئله بالا بودن میزان مهاجریزری، بیشتر از مناطق و استان های توسعه نیافته کشور و حتی خارج از کشور (از کشور افغانستان) می باشد. در بحث خانواده، طبق آمار میزان طلاق در استان یزد پایین تر از سطح کشور است، اما سرعت افزایش طلاق در استان یزد، از میانگین کشوری، بیشتر است.

بسیاری از آسیب‌های امروز یزد ناشی از برخی فرآیندهای صنعتی‌شدن در این منطقه است. رشد صنعتی یزد در چند دهه اخیر تأثیرات زیادی روی فرهنگ و جامعه یزد گذاشته است و سرعت شهرنشینی و میل به انتخاب سبک زندگی شهری در اکثر شهرستان‌های استان بسیار رشد یافته است. در بعضی از حوزه‌های صنعت نیز به شکل تک عاملی عمل شده است و به عبارتی فقط به فکر گسترش صنعت بوده و به ضرورت‌های دیگری چون توجه به محیط زیست، منابع طبیعی و بافت جمعیتی، توجه آن‌چنانی نشده است که در اینجا بررسی می‌شود:

۱- مهاجرت: حدود ۸۵٪ جمعیت استان یزد در مناطق شهری زندگی می‌کنند. نرخ رشد بالای جمعیتی استان یزد به ویژه مناطق شهری آن ناشی از فرایند مهاجرت است. چالش مهم جمعیتی استان یزد، مسئله بالا بودن میزان مهاجریزی، بیشتر از مناطق و استان‌های توسعه نیافته کشور و حتی خارج از کشور (از کشور افغانستان) می‌باشد. بدلیل تاخیرهای زمانی در درک وضعیت اشتغال نابسامان تا چند سال همچنان استان مهاجریزیر بوده و تمرکز جمعیت در مرکز استان و چند شهرستان طبق الگوی سال‌های گذشته ادامه می‌یابد و عدم تعادل در توزیع جمعیت بیشتر می‌شود.

۲- فردگرایی: طبق بررسی‌ها، جامعه یزد و خانواده‌های یزدی به نوعی در مرحله گذار قرار دارند. تحلیل آیت‌های رصد ملی ارزش‌ها و نگرش‌ها نشان می‌دهد که در ابعاد

اعتقادی و عاطفی یزدی‌ها نمرات مطلوب و بالاتر از میانگین کشوری کسب کردند، به طور مشابه در انجام مناسک فردی در وضعیت مطلوب و بالاتر از متوسط کشوری قرار داشتند، با این وجود در انجام مناسک جمعی وضعیتی نامناسب و پایین تر از متوسط و میانگین کشوری داشتند.

۳- رشد مصرف گرایی: در برداشت ذهنی متداول در فرهنگ عمومی جامعه ایران، ساکنان یزد از دیرباز به عنوان مردمانی دارای صفات قناعت‌پیشگی، صرفه‌جو و اهل پس انداز قلمداد می‌شوند. یافته‌ها نشان می‌دهد که میزان پس‌انداز مردم استان یزد نسبت به درآمدشان بالا بوده و رتبه سوم کشوری را در این زمینه دارند که نشان دهنده وجود فرهنگ قناعت در مردم استان و مصرف‌گرایی پایین مردم یزد در مقایسه با سایر استان‌های کشور است، اما این فرهنگ در نسل جوان در حال تغییر است. نسل جدید به زمان حال توجه دارد و لذا نگرش سنتی یزد برای آنان معنا ندارد.

۴- اعتیاد: یکی از معضلاتی که جامعه امروز ما گریبانگیر آن شده است، اعتیاد و سوء مصرف مواد مخدر است که نه تنها سلامت فرد را به خطر می‌اندازد، بلکه اثرات نامطلوب اقتصادی-اجتماعی در سطح خرد و کلان دارد. بررسی‌ها نشان می‌دهد سن اعتیاد در استان یزد در حال کاهش و میزان شیوع اعتیاد در زنان در حال افزایش است. همچنین گرایش به انواع مواد مخدر نوین و الکل در حال افزایش است. سن اعتیاد پایین آمده و مصرف مواد مخدر نوین و

فرهنگی در این حوزه اقدامات مناسبی انجام داده و در تلاشند تا از این فضا به خوبی استفاده کنند و سبک زندگی ملی و محلی را تقویت و ترویج کنند.

۷- بهره‌وری پایین دستگاه‌های اجرایی

به‌خاطر محافظه‌کاری مدیران: بهره‌وری دستگاه‌های اجرایی در حد متوسط اما با شیب ملایمی در حال رشد است، مدیریت‌ها محافظه‌کارانه و نسبتاً ضعیف است. مدیران در تصمیم‌گیری‌ها نسبتاً منفعلانه عمل می‌کنند و بیشتر واکنش نشان می‌دهند تا کنش‌گرفعال باشند. مشارکت بین‌بخش‌ها پایین است و شفافیت در حد متوسط است. به‌طور کلی وضعیت در این سناریو میانه است، در بعضی از متغیرها حرکت به سمت وضع مطلوب است و در بعضی دیگر در جهت نامطلوب پیش می‌رود.

۸- شکاف طبقاتی: ساختار اقتصادی به گونه‌ای است که شکاف طبقاتی و فقر را زیاد می‌کند و پدیده حاشیه‌نشینی به معضلی برای شهرهای بزرگ استان تبدیل خواهد شد. کاهش فاصله طبقاتی یکی از نقاط قوت اقتصادی استان یزد در دهه گذشته

الکل افزایش می‌یابد. وضعیت استان در این حالت قرمز و نامطلوب خواهد بود و در بسیاری از متغیرها حرکت در جهت نامطلوب بوده و در نتیجه در شاخص‌های مختلف وضعیت از متوسط کشوری نامطلوب‌تر خواهد بود. مدیریت توانمند بخش فرهنگی و نهادهای متولی امور جوانان برنامه‌ریزی‌های سازنده و نشاط‌آوری برای اوقات فراغت مردم استان به خصوص جوانان انجام خواهند داد، به‌طوریکه در کنار اشتغال بالا و اقتصاد پویا منجر به کاهش قابل توجه تمایل جوانان به مواد مخدر و نوشیدنی‌های الکلی و سایر آسیب‌های اجتماعی می‌گردد.

۵- پایین آمدن سن ارتباط با جنس مخالف

وبالافتن سن ازدواج: سن ارتباط با جنس مخالف پایین آمده ولی استان نسبت به متوسط کشوری جایگاه بهتری دارد. روند سن ازدواج برعکس بالا رفته است و این خود آسیب‌پذیری نسل جوان یزد را زیاد کرده است. بدلیل جو حاکم و افزایش ریسک ازدواج و مشکلات موجود، به همراه ضعف در دینداری و تبعیت از هنجارهای رسمی، سن ازدواج بالا رفته و ازدواج رسمی کاهش یافته و تمایل به سبک‌های دیگر زندگی مشترک افزایش پیدا می‌کند، بطوریکه تدریجاً به صورت معضلی اجتماعی که توجه و سیاستگذاری در این حوزه را می‌طلبد در می‌آید.

۶- تاثیرگذاری فضای مجازی بر سبک زندگی

محلی یزد: روند کلی تاثیرگذاری فضای مجازی صعودی خواهد بود، اما مدیران

متأسفانه در حال حاضر، جنبه آموزشی، بر جنبه تربیتی تـ دم پیدا کرده و به مباحث آموزشی بیشتر پرداخته می‌شود. همچنین مسئله کنکور و حواشی مربوط به آن نیز موجب شده در بسیاری از موارد کار مدارس به سمت و سوی آموزش و تست‌زنی سوق پیدا کند و تربیت دانش‌آموزان از سوی خانواده‌ها و برخی مدارس در رتبه بعدی قرار گرفته است که این مسئله همیشه موجب نگرانی مسئولان دلسوز شده است.

محور دوم در حیطه مشکلات مربوط به تأمین نیروی انسانی است. یکی از چالش‌های آموزش و پرورش، کمبود معلم است. شرایط امروز جامعه نیز به گونه‌ای است که تحقق اهداف تربیتی آموزش و پرورش، نیازمند بهره‌گیری از معلمانی است که علاوه بر توانایی‌های علمی، در مراتب بالایی از شایستگی‌های اخلاقی و مهارت‌های اجتماعی باشند. از این رو تربیت معلمان شایسته نظام تعلیم و تربیت و افزایش سطح کارایی نیروهای انسانی فعلی یک ضرورت است. علاوه بر این، وجود مشکلات و برخی نابسامانی‌های معیشتی برای معلمان نیز انگیزه اثرگذارانه متصدیان آموزشی و تربیتی را تنزل داده است.

براساس سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، از جمله اهداف نظام آموزشی تربیت انسانی موحد، مؤمن و معتقد به معاد، آشنا و متعهد به مسئولیت‌ها و وظایف در برابر خدا، خود، دیگران، خودباور و دارای عزت نفس، امانت دار، دانا و توانا، پاکدامن

محسوب می‌شد؛ این در حالی است که استان نتوانست این نقطه قوت اقتصادی را آن گونه که شایسته است حفظ و به برندی برای خود تبدیل کند. افزایش کم‌سابقه فاصله طبقاتی در استان یزد، یک هشدار جدی است که اقتصاددانان استان نیز از سال ۹۶ تاکنون به طور مداوم این مسئله را به مسئولان اجرایی استان هشدار می‌دهند؛ چراکه استان بهترین عملکرد کاهش فاصله طبقاتی را در میان استان‌های همسایه داشته و فاصله طبقاتی آن همواره کمتر از سه استان اصفهان، فارس و کرمان بوده است.

۹- تعلیم و تربیت: مهمترین چالش‌های تربیتی آموزش و پرورش استان یزد را می‌توان در دو محور بیان کرد؛ محور نخست تقدم بعد آموزشی بر تربیت است که گریبانگیر کل نظام آموزش و پرورش ماست. همه می‌دانیم که طبق نص صریح قرآن، تزکیه بر تعلیم مقدم است. مرحوم امام خمینی (ره) در رابطه با اهمیت تربیت و تزکیه نفس نسبت به آموزش می‌فرماید: «اگر بخواهد کسی تهذیب شود، با علم تهذیب نمی‌شود؛ علم انسان را تهذیب نمی‌کند. گاهی علم انسان را به جهنم می‌فرستد، گاهی علم عرفان انسان را به جهنم می‌فرستد، گاهی علم فقه انسان را به جهنم می‌فرستد، گاهی علم اخلاق انسان را به جهنم می‌فرستد. انسان با علم درست نمی‌شود، تزکیه می‌خواهد (یزکبهم). این بیان قرآن است که تزکیه مقدم است بر همه چیز».

لازم و حمایت‌های مالی برای ایجاد کسب و کارهای کوچک و کارآفرینی در جوانان. - برگزاری دوره‌های مهارتی: ایجاد دوره‌های آموزش مهارت‌های فنی و حرفه‌ای به منظور افزایش اشتغال‌زایی.

۴. کاهش آسیب‌های اجتماعی

- برنامه‌های پیشگیرانه: توسعه برنامه‌های پیشگیری از اعتیاد و سایر آسیب‌های اجتماعی با محوریت آموزش و آگاهی‌رسانی. - حمایت روانی: ایجاد مراکز مشاوره و حمایت روانی برای افراد آسیب‌دیده و خانواده‌ها.

۵. تقویت مشارکت اجتماعی

• تشکیل نهادهای مدنی: تقویت و حمایت از NGOها و نهادهای محلی که به فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی پرداخته و توانمندسازی جوامع محلی را انجام می‌دهند.

- برگزاری رویدادهای اجتماعی: برگزاری مراسم و رویدادهای فرهنگی و اجتماعی که افراد را در کنار هم و در مشارکت با یکدیگر قرار دهد.

۶. استفاده از فناوری‌های نوین

- پلتفرم‌های آنلاین: ایجاد پلتفرم‌های دیجیتال برای ترویج و حفظ فرهنگ و تاریخ یزد و همچنین آموزش‌های آنلاین. - رسانه‌های جامعه‌محور: استفاده از رسانه‌های محلی برای ترویج فعالیت‌های فرهنگی و اجتماعی و جلب توجه عمومی به مسائل فرهنگی

۷. همکاری بین‌سازمانی

- هماهنگی نهادهای دولتی و غیردولتی: تعامل و همکاری بین نهادهای دولتی،

و باحیاء، انتخاب‌گر و آزادمنش، متخلق به اخلاق اسلامی و... است. تحقق چنین اهدافی در ذیل این سند مستلزم بهره‌گیری از ابزار و شیوه‌های خاصی است که لازم است مورد توجه و مرور قرار گیرند. از جمله این ابزار و روش‌ها، تربیت معلمان شایسته است که باید مورد همت جدی قرار گیرد.

۱۰- راهبردها و راهکارها

به منظور مقابله با چالش‌های فرهنگی و اجتماعی در شهر یزد، نیاز به راهبردها و راهکارهای متنوعی احساس می‌شود. در ادامه، به برخی از این راهبردها و راهکارها اشاره می‌شود:

۱. تقویت هویت فرهنگی

آموزش فرهنگ و هنر محلی: ایجاد برنامه‌های آموزشی در مدارس و مراکز فرهنگی برای آموزش تاریخ، فرهنگ و هنر محلی یزد.

ترویج آثار تاریخی: برگزاری نمایشگاه‌ها و کارگاه‌های هنری برای معرفی و حفظ آثار تاریخی و فرهنگی یزد.

۲. حمایت از نهاد خانواده

برگزاری کارگاه‌های آموزشی: برگزاری برنامه‌های آموزشی برای زوج‌ها و خانواده‌ها در زمینه مهارت‌های ارتباطی و حل مشکلات خانواده.

پشتیبانی از مؤسسات اجتماعی: ایجاد حمایت از مؤسسات غیردولتی که به تقویت نهاد خانواده و بازیابی روابط خانوادگی کمک می‌کنند.

۳. ایجاد فرصت‌های شغلی برای جوانان

- تشویق به کارآفرینی: ارائه آموزش‌های

دانشگاه‌ها و سازمان‌های غیردولتی برای پیشبرد برنامه‌ها و پروژه‌های فرهنگی-اجتماعی.

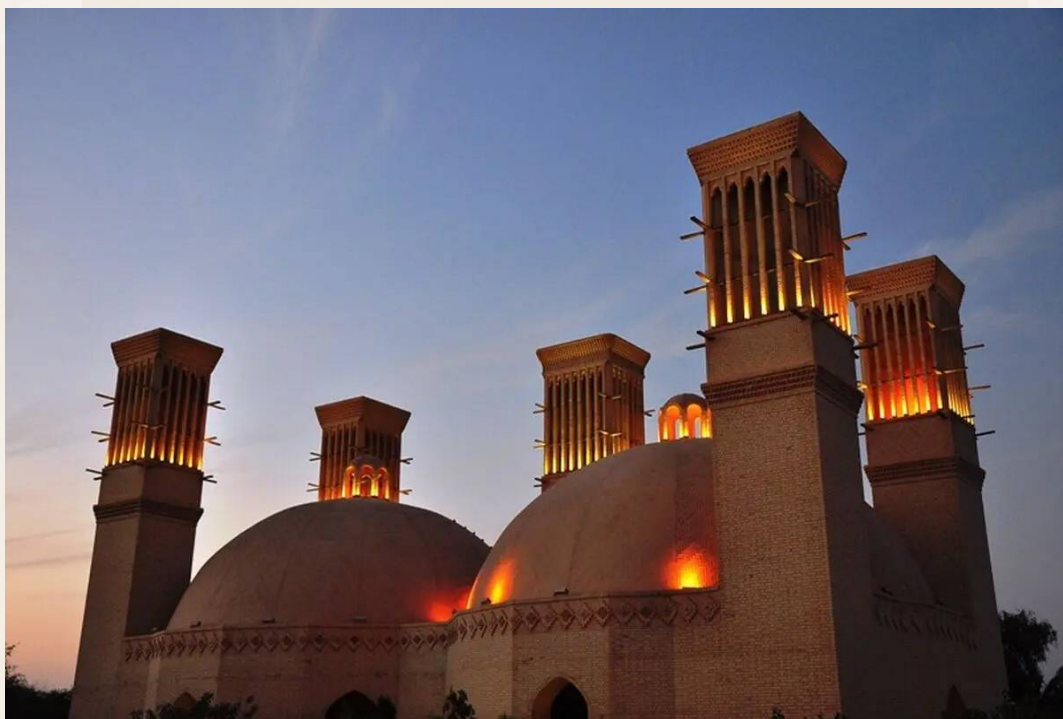
۸. توسعه فضاهای عمومی

- ایجاد فضاهای فرهنگی: طراحی و ساخت فضاهای عمومی نظیر پارک‌ها، کتابخانه‌ها و مراکز اجتماعی که به فعالیت‌های فرهنگی و هنری اختصاص یابند.

- برگزاری جشنواره‌ها: برگزاری جشنواره‌های فرهنگی و هنری برای ترویج فرهنگ و هنر یزد و جذب گردشگران.

- برنامه ریزی برای توسعه سایر شهرستان‌ها و حرکت به سمت اقتصاد دانش بنیان.

با توجه به شرایط خاص شهر یزد، اجرای این راهبردها و راهکارها می‌تواند به حفظ و تقویت فرهنگ و هویت اجتماعی و همچنین بهبود کیفیت زندگی شهروندان کمک کند.

چالش های زنجیره ارزش استان یزد و ارائه راهکارهای عملیاتی متناظر

شورای علمی اندیشکده حکمرانی و قانون گذاری استان یزد

توسعه، یکی از موضوعات اصلی در علوم اجتماعی و اقتصادی است که از نیمه دوم قرن بیستم تاکنون مطرح بوده و مورد بحث و گفتگو قرار گرفته است. با وجود اینکه از این مفهوم، استنباط های متعددی صورت گرفته است، اما همچنان از عدم شفافیت معنایی و مصداقی برخوردار است. در واقع، می توان گفت که توسعه همچون یک وضعیت که تصویری کلی از شرایط به ما می دهد که فکر می کنیم کشورها در پایان برنامه های پیشرفت خود به توسعه دست می یابند و مرزهایی ناشناخته دارد. به رغم تنوع تعاریف، دیدگاه ها و سطوح توسعه، نگاهی به تجربه توسعه در کشورهای در حال گذار از جمله ایران، نقش دولت را در آغاز و هدایت فرایند توسعه برجسته می سازد؛ چراکه توسعه به دلیل ذات فنی و صنعتی بودن آن در اختیار نیروی مرکزی دولت است. این روند به خصوص با پیروزی انقلاب اسلامی و استقرار جمهوری اسلامی ایران به مثابه نظام ارزشی با الگویی خاص توسعه، قابل دریافت است.

یکی از الگوهای توسعه توجه و تمرکز ویژه به مزیت های موجود و مراکز ارزش آفرین و تقویت و ارتقاء آنها است. گزارش پیشرو، در صدد مطالعه توسعه منطقه ای به ویژه محلی استان یزد، از طریق رویکرد منطق زنجیره های ارزش راهبردی است. دنیای امروز دنیای شبکه ها، ائتلافات، همبستگی ها، اتحادها و همکاری هاست و موفقیت صنایع و بنگاه ها حاصل ایجاد، عضویت و تقویت «زنجیره های گوناگون» داخلی، خارجی، ملی و بین المللی است. بنگاه های سراسر دنیا تفکر عمودی را که به معنای کنترل همه جنبه های عملیات از تولید گرفته تا توزیع، کنار نهاده اند و به ایده زنجیره ی تأمین و زنجیره ارزش روی آوردند که در آنها بخش های

کلیدی به طرف های ثالث، و اگذار می شود. زنجیره ارزش مجموعه ای از فعالیت های به هم وابسته است که از مواد خام شروع شده و به مصرف کننده ختم می شود. طی این زنجیره، کالا تکمیل شده و به ارزش افزوده ی آن اضافه می شود. فعالیت های این زنجیره به دو گروه فعالیت های اصلی و فعالیت های پشتیبان تقسیم می شود.

امروزه، که به عصر اطلاعات مرسوم است، روند جدیدی در تبادل اطلاعات و ارتباطات شکل گرفته است و این روند پس از ورود به دنیای تجارت و به کارگیری در عرصه رقابت، حوزه رقابت را از مرزهای ملی و منطقه ای خارج و به شکل امروزی و جهانی گسترده کرده است. هم راستا با این شرایط،

است. زنجیره ارزش شامل سازماندهی فعالیت‌هایی است که هر بخش استراتژیک سازمان برای طراحی، تولید، توزیع، بازاریابی، ارائه و حمایت از محصول یا خدماتی که می‌فروشد آغاز می‌کند. شکل شماره یک، شمایی از این ارزش در غالب زنجیره کسب و کارها را نشان می‌دهد.

علی‌الرغم تصور عامه، کمترین ارزش در غالب کسب و کارها در تولید است، در حالی که توجه به ارزش حلقه‌های پسین و پیشین بیشتر از سایر حلقه‌ها است. منابع دولت‌ها، برای حمایت بخش‌های اقتصادی غالباً محدود است. سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان دولتی همواره به دنبال سمت سود دادن حمایت‌ها و پشتیبانی خود از رسته کسب و کارهایی هستند که زنجیره آن بیشترین ارزش را خلق کند از سوی دیگر برای سرمایه‌گذاران بسیار مهم است در رسته فعالیتی سرمایه‌گذاری کنند که بیشترین منافع را داشته باشد. راهکار این دغدغه توجه به زنجیره‌های ارزش راهبردی و تکمیل و ارتقاء آن است. همچنین ماده ۴۸ قانون برنامه ۵ ساله هفتم پیشرفت جمهوری اسلامی ایران، ابلاغ شده در تیر ماه ۱۴۰۳ به صراحت اعلام کرده است، که جهت تحقق سیاست‌های کلی از جمله رشد اقتصادی، اجرای طرح‌های عظیم اقتصادی ملی، پیشران، روزآمد و مبتنی بر آینده‌نگری و جهت تکمیل زنجیره ارزش و جهش اقتصادی اقداماتی مفصل باید صورت گیرد؛ لذا توجه و پرداختن به مقوله زنجیره ارزش به عنوان یک تکلیف در این برنامه مشخص شده است.

پیشرفت‌های علمی و فناوریانه، تولید بیشتر، باکیفیت بالاتر، متنوع‌تر و بسیار فراتر از حد نیاز بازار و مشتریان، سبب شده است بر شدت رقابت روز به روز افزوده و شرکت‌ها برای حفظ بقا و حیات خود ناچار به تکاپوی بیشتر و با بازارها و خواسته‌های به روز مشتریان همگام شوند. اهمیت مشتریان و رضایت آنان در دنیای کسب و کار به حدی بالا رفته که منجر به چرخش نگاه و توجه تولیدکنندگان از محصول بر مشتریان شده است و رضایت مشتری و پایبندی و در نهایت وفاداری او به شرکت به عنوان هدف تعیین شده است. متخصصان بازاریابی راه رسیدن شرکت‌ها و سازمان‌ها به اهداف خود را کسب مزیت رقابتی می‌دانند. کسب مزیت رقابتی خود با کمک ابزاری چون استفاده از مدل‌های زنجیره ارزش امکان پذیر است.

از سوی دیگر دولت‌ها در رویکرد توسعه‌ای خود به ویژه توسعه اقتصادی، از طریق حمایت‌های خود به توسعه و رشد بنگاه‌های اقتصادی می‌پردازند، این حمایت‌ها معمولاً به شکل ایجاد زیرساخت‌ها، وام‌ها و مجوزها محقق می‌شود. علی‌رغم این حمایت‌ها در سطح مطلوب توسط دولت‌ها، اما همچنان بنگاه‌ها در کسب و کار خود (همچون حوزه‌های مهارتی، بازار، طراحی محصول، تامین مالی و ...) دچار مشکل هستند. جهت مقابله با ضعف بنگاه‌ها، نیاز به اجرای برنامه‌ای منسجم و کارآمد است. این برنامه باید ارتباط حلقه‌های پسین و پیشین در هر کسب و کار را با نگاه زنجیره‌ای ایجاد کند این رویکرد در توسعه اقتصادی شبکه‌ای در سطح بنگاه‌ها در قالب زنجیره ارزش ممکن

اسناد فرادست

بند ۳۵ سیاست‌های کلی نظام که به فراهم نمودن زمینه‌های لازم برای تحقق رقابت‌پذیری کالاها و خدمات کشور در سطح بازارهای داخلی و خارجی و ایجاد ساز و کارهای مناسب برای رفع موانع توسعه صادرات غیرنفتی اشاره دارد. همچنین در بند ۴۴ به هم‌افزایی و گسترش فعالیت‌های اقتصادی در زمینه‌هایی که دارای مزیت نسبی هستند از جمله صنعت، معدن، تجارت، مخابرات، حمل و نقل و گردشگری، به ویژه صنایع نفت، گاز و پتروشیمی و خدمات مهندسی پشتیبان آن، صنایع انرژی‌بر و زنجیره پائین‌دستی آنها، با اولویت سرمایه‌گذاری در ایجاد زیربناها و زیرساخت‌های مورد نیاز و ساماندهی سواحل و جزایر ایرانی خلیج فارس در چارچوب سیاست‌های آمایش سرزمین پرداخته شده و در ادامه در بند ۴۵ آن به تثبیت فضای اطمینان بخش برای فعالان اقتصادی و سرمایه‌گذاران با اتکاء به مزیت‌های نسبی و رقابتی و خلق مزیت‌های جدید و حمایت از مالکیت و کلیه حقوق ناشی از آن پرداخته شده است که در ادامه در قالب به اهم مسائل مطرح شده در این زمینه در سیاست‌های کلی نظام و سند آمایش استان یزد اشاره شده است. همچنین بیانات رهبر معظم انقلاب به مسئولین دولتی که اشاره به شناسایی فعالیت‌ها و زنجیره‌های اقتصادی مزیت‌دار کشور و تمرکز بر آنها دارند.

جدول ۱- بررسی و تحلیل اسناد فرادست

اسناد فرادست	ماده و تبصره	اهم مباحث مطرح شده
سیاست‌های کلی نظام	بند ۳۵	- که به فراهم نمودن زمینه‌های لازم برای تحقق رقابت‌پذیری کالاها و خدمات کشور در سطح بازارهای داخلی و خارجی ایجاد ساز و کارهای مناسب برای رفع موانع توسعه صادرات غیرنفتی اشاره دارد.
	بند ۴۴	- به هم‌افزایی و گسترش فعالیت‌های اقتصادی در زمینه‌هایی که دارای مزیت نسبی هستند از جمله صنعت، معدن، تجارت، مخابرات، حمل و نقل و گردشگری، به ویژه صنایع نفت، گاز و پتروشیمی و خدمات مهندسی پشتیبان آن، صنایع انرژی‌بر و زنجیره پائین‌دستی آن‌ها، با اولویت سرمایه‌گذاری در ایجاد زیربنای و زیرساخت‌های مورد نیاز و ساماندهی سواحل و جزایر ایرانی خلیج فارس در چارچوب سیاست‌های آمایش سرزمین پرداخته شده است.
	بند ۴۵	- به تثبیت فضای اطمینان بخش برای فعالان اقتصادی و سرمایه‌گذاران با اتکاء به مزیت‌های نسبی و رقابتی و خلق مزیت‌های جدید و حمایت از مالکیت و کلیه حقوق ناشی از آن پرداخته شده است.
سند آمایش استان یزد	ماده ۲	- توسعه پایدار صنعتی و معدنی و تکمیل زنجیره‌های ارزش صنایع مزیت دار و رقابتی با اتکا بر فناوری‌های پیشرفته و دانش بنیان. - توسعه پایدار صنعتی و معدنی و تکمیل زنجیره ارزش و خوشه‌های صنعتی مبتنی بر صنایع مزیت دار، رقابتی و کم‌آب بر با اتکا بر فناوری‌های پیشرفته و دانش بنیان
	ماده ۲ (بند ۲)	- حفظ و ارتقای فعالیت‌های اقتصادی مزیت دار (دارای کارکرد اقتصادی بهتر و هزینه‌های محیطی کمتر) در شهرستان‌های استان.
	ماده ۳ (بند ۲)	- توسعه و تکمیل زنجیره زیرساخت‌های ترانزیتی با اولویت خطوط ریلی و مسیرهای شریانی واقع در کریدورهای ترانزیتی بین‌المللی. - برنامه توسعه و تکمیل ساختارها، خوشه‌ها، زنجیره‌ها و شبکه‌های بازرگانی. - برنامه توسعه، تکمیل و تجهیز زنجیره‌ها، خوشه‌ها، تعاونی‌ها و واحدهای فعال و نیمه فعال صنعتی.
	ماده ۴	- برنامه برندسازی محصولات صنعتی مزیت دار استان و بسنر سازی برای افزایش توانمندی‌های صادراتی صنایع استان. - برنامه تکمیل و توسعه زنجیره‌های ارزش محصولات کشاورزی. - برنامه توسعه و انطباق فعالیت‌های دانش بنیان با مزیت سنجی منطقه‌ای

تحلیل وضعیت موجود استان یزد

یکی از دغدغه‌هایی که وجود دارد این است که، روی کدام زنجیره ارزش تمرکز شود؛ بنابراین انتخاب زنجیره‌های ارزش قادر است که تا حد زیادی تأثیرگذاری زنجیره‌های ارزش را تعیین کند؛ زیرا بسته به پتانسیل رشد و تأثیر مثبت، برخی از زنجیره‌های ارزش پتانسیل بیشتری برای بازگشت سرمایه و منافع اقتصادی نسبت به سایرین دارند. از آنجا که استان یزد، به لحاظ ساختار اقتصادی و شرایط اقلیمی در زمره استان‌های صنعتی معدنی کشور قرار گرفته است و این توسعه یافتگی فرصت‌ها و تهدیداتی را برای استان به همراه داشته است. موضوع زنجیره ارزش و زنجیره تأمین کالا و خدمات در استان حائز اهمیت است تا مشخص شود زنجیره‌های شکل گرفته در استان از حیث وضعیت موجود و آسیب شناسی در چه وضعیتی قرار دارند و به منظور ارتقاء فرصت‌ها و کاهش تهدیدات چه مسیری را می‌بایست طی نمایند. موضوعاتی نظیر؛ دسترسی استان به مسیر ترانزیت، افزایش فناوری‌ها و نوآوری‌ها، کاهش وابستگی به خارج به دلیل تحریم‌ها، جهش در ارزش افزوده و کاهش تبعات اجتماعی فعالیت‌ها در مسیر بهبود از اهمیت بسزایی برخوردار هستند.

برای این منظور، بیش از ۲۰ زنجیره ارزش محلی در استان یزد، به عنوان گزینه‌های تصمیم‌گیری و بر اساس ۸ معیار مورد بررسی قرار گرفت. بر اساس وزندهی آنتروپی شانون معیارهای اشتغال‌زایی بالا و تأثیرگذاری مثبت در تولید ناخالص داخلی بیشترین وزن را داشتند. نتایج اجرای تکنیک تاپسیس فازی در رتبه‌بندی

زنجیره‌های ارزش شناسایی شده در استان یزد نشان می‌دهد که زنجیره‌های ارزش؛ صنعت گردشگری و صنایع دستی، صنعت نساجی و پوشاک، لجستیک تجاری و حمل و نقل، صنایع کانی‌های غیرفلزی و صنایع معدنی و فلزی بالاترین رتبه و زنجیره‌های ارزش؛ پرورش دام سبک و سنگین و پرورش شترپایین‌ترین رتبه را در توسعه اقتصادی و اجتماعی با توجه به معیارهای ارزیابی دارند که در میان این زنجیره‌ها با توجه به تحلیل وضع موجود؛ وجود تعداد واحدهای فعال در آن رسته در استان یزد سه زنجیره ارزش راهبردی؛ نساجی و پوشاک، کاشی و سرامیک و گردشگری و صنایع دستی شناسایی و مورد تحلیل قرار گرفت که در ادامه به سه زنجیره به طور مختصر پرداخته می‌شود:

زنجیره ارزش صنعت نساجی و پوشاک

استان یزد، با جمعیت ۱/۲۵ میلیون نفری و برخورداری از زیرساخت‌های لازم و قدمت صنعت نساجی یکی از قطب‌های تولیدی در این صنعت بشمار می‌رود علی‌رغم اینکه مواد اولیه این صنعت از جمله پنبه و چپس پلی‌استر که با توجه به شرایط اقلیمی در یزد تولید نمی‌شود، اما سایر زنجیره در استان، به صورت کامل شکل گرفته است و بازارهای صادراتی در برخی از محصولات همچون روفرشی، رومبلی و ترمه در انحصار یزد است. با توجه به شکل‌گیری زنجیره صنعت نساجی و پوشاک در یزد، هنوز فرصت‌های بسیاری برای سرمایه‌گذاری و ارتقای این صنعت وجود دارد که از جمله می‌توان مواردی همچون: ریسندگی پنبه‌ای، الیاف پلی‌استر، نخ فیلامنت پلی‌استر، فرش ماشینی، پوشاک، پارچه جین، پارچه

چادر مشکی و منسوج نبافته را نام برد. زیست بوم فناوری و نوآوری در زمینه توسعه صنعت نساجی و پوشاک در استان یزد، شامل ۵ شرکت دانش بنیان، ۱۷ شرکت فناوری و ۳ مراکز نوآوری است. دانشگاه‌های استان، بیش از ۱۰ رشته مرتبط برای آموزش و توانمندسازی نیروهای این صنعت دایر است.

به طور کلی، زنجیره ارزش نساجی و پوشاک، دارای چهار بخش؛ تولید و تأمین، طراحی، تولید و فروش است که به فراخور این بخش‌ها، بازیگران متنوعی دخیل هستند، به صورت شماتیک این بازیگران در شکل شماره دو نمایش داده شده است.

شکل ۲. تحلیل زنجیره ارزش نساجی و پوشاک از منظر بازیگران

زنجیره ارزش صنعت نساجی و پوشاک استان یزد، با تأکید بر حلقه‌های فعال و حلقه‌های ناکارآمد و مفقودی در هر بخش در شکل شماره ۳ نشان داده شده است.

شکل ۳. تحلیل زنجیره ارزش نساجی و پوشاک

به منظور توسعه بازار بین المللی، توسعه برندینگ و توسعه محصولات مشترک.

زنجیره ارزش گردشگری و صنایع دستی

بر اساس آمار و اطلاعات مقایسه ای بین ۳ شهر اصفهان، شیراز و یزد به عنوان مثلث طلائی گردشگری و سه مقصد اصلی محور کلاسیک گردشگری میراثی-تاریخی کشور، در زمینه گردشگران خارجی ورودی، نشان می دهد که استان یزد با استان های اصفهان و فارس در رقابت تنگاتنگ، قرار دارد. استفاده از پتانسیل ها و ظرفیت های خالی در استان، در زمینه جذب گردشگر، قابلیت پیشی گرفتن از استان های دیگر را دارد که پتانسیل های سرمایه گذاری زنجیره ارزش گردشگری و صنایع دستی استان یزد عبارتند از: سرمایه گذاری در بخش زیرساخت ها و مراکز گردشگری. توسعه دهندگان خدمات گردشگری و صنایع دستی در توسعه خدمات گردشگری استان یزد، نهادهای بسیاری نقش مؤثر دارند. برخی از این نهادها دولتی و برخی دیگر خصوصی هستند. این نهادها عبارتند از: اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان یزد، بانک ها، شورای توسعه گردشگری استان، انجمن صنفی راهنمایان تور استان یزد، جامعه هتل داران استان یزد، انجمن صنفی دفاتر خدمات مسافرتی، کانون تفکر گردشگری استان یزد، کمیسیون گردشگری شورای شهر یزد، کمیسیون گردشگری اتاق بازرگانی استان، کمیته های ۲۲ گانه گردشگری استان یزد، ستاد تسهیلات سفر استان یزد، کمیته امداد امام خمینی استان، شرکت تعاونی خدمات گردشگری استان یزد، فعالان حوزه آموزش علمی و عملی در حوزه گردشگری استان یزد.

مسائل و چالش های زنجیره ارزش نساجی و پوشاک

- مشارکت ضعیف در زنجیره توزیع به همراه خود، نیاز به بخش طراحی را کاهش می دهد.

- کاستی و ضعف در طراحی محصولات و ایجاد محتوای فرهنگی و مد مبتنی بر تقاضای بازار در منسوجات و پوشاک.

- اصلاح قوانین و مقررات در حوزه واردات مواد اولیه با کیفیت (کاهش تعرفه واردات نساجی).

- ارتقای واحدهای کوچک و متوسط به واحدهای بزرگ و برندهای ملی.

راهکارهای توسعه زنجیره ارزش نساجی و پوشاک

- اتصال واحدهای تولیدی بزرگ و پیشرو به برندهای بین المللی، حمایت از توسعه برندهای موجود و ایجاد برندهای ملی.

- استفاده از ظرفیت واحدهای خرد و خانگی در تعامل با بنگاه های متوسط و بزرگ و شکل گیری تولید انبوه و صنعتی در واحدهای تولیدی خرد و متوسط و تسهیل مسیر دسترسی بنگاه های خرد و متوسط به نهادهای تامین مالی

- استانداردسازی کیفی محصولات، کاهش هزینه ها از طریق ارتقا بهره وری، توسعه مهارت های مورد نیاز صنعت، افزایش دسترسی به مواد اولیه با کیفیت و ارزان، ایجاد و تقویت واحدهای تخصصی طراحی و فروش

- ایجاد مرکز تخصصی عرضه مستقیم تولیدات محصولات نساجی استان یزد، با اجرای پروژه دهکده نساجی.

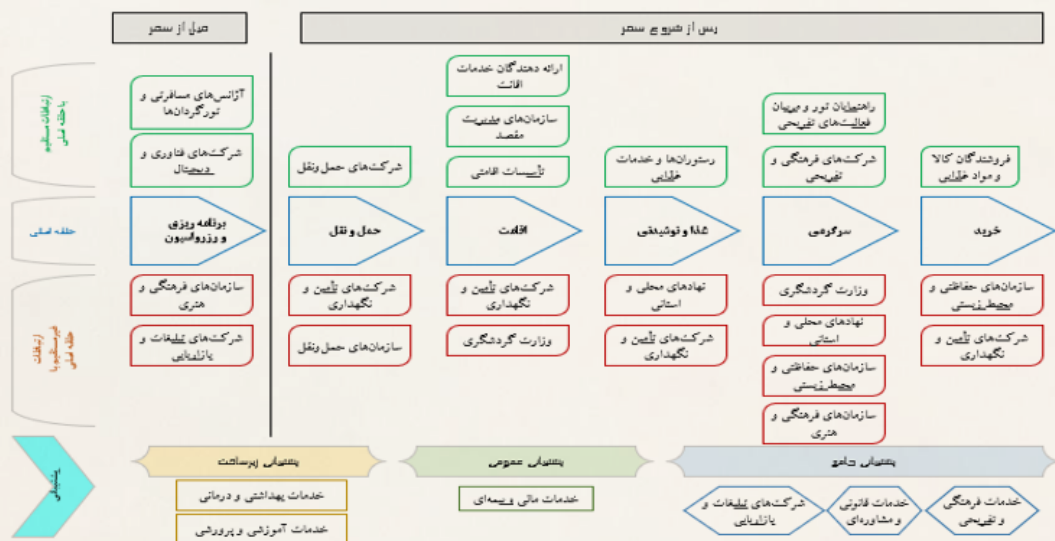
- تأسیس مؤسسه سرمایه گذاری مشترک،

بر اساس بررسی های جامع صورت گرفته بازیگران صنعت گردشگری و همچنین طبقه بندی آنها در شکل شماره ۴ نمایش داده شده است.

شکل ۴. بازیگران زنجیره ارزش گردشگری

زنجیره ارزش صنعت گردشگری و صنایع دستی استان یزد، با تاکید بر حلقه ها در شکل شماره ۵ نشان داده شده است.

شکل ۵. زنجیره ارزش گردشگری و صنایع دستی استان یزد

مسائل و چالش های زنجیره ارزش گردشگری و صنایع دستی

– سهم سه برابری شهرهای اصفهان و شیراز از گردشگران ورودی خارجی به یزد، به عنوان مقصدهای گردشگری رقیب و همپایان.

– متوسط رشد سه برابری تعداد گردشگران ورودی، نسبت به تعداد تخت اقامتی در طول برنامه ششم توسعه و کمبود فضای اقامتی اسکان گردشگران.

– عدم وجود هماهنگی کافی بین نهادهای و بخشی سازمان ها، ارگان ها و نهادهای مرتبط با گردشگری.

- عدم توجه به صنایع دستی روستایی و عشایری.

- نبود حمایت کافی دولت و عدم انگیزه مسئولان محلی.

راهکارهای توسعه زنجیره ارزش گردشگری و صنایع دستی

- مدیریت یکپارچه بافت‌های تاریخی و بهینه‌سازی تشکیلات و توسعه تعاملات - برنامه محور نمودن فعالیت‌ها و ارزیابی عملکردها و بازآفرینی، پویایی و نشاط در بافت‌های تاریخی

- توسعه منابع مالی و سرمایه ای بخش گردشگری و توسعه وتنوع بخشی تأسیسات و خدمات گردشگری.

- مدیریت برونسپاری و خصوصی‌سازی در بخش گردشگری و مدیریت وتنوع بخشی تورهای گردشگری.

- ارتقا و متنوع‌سازی بازاریابی در بخش گردشگری و توسعه، ترویج و حمایت از صنایع دستی اصیل استان.

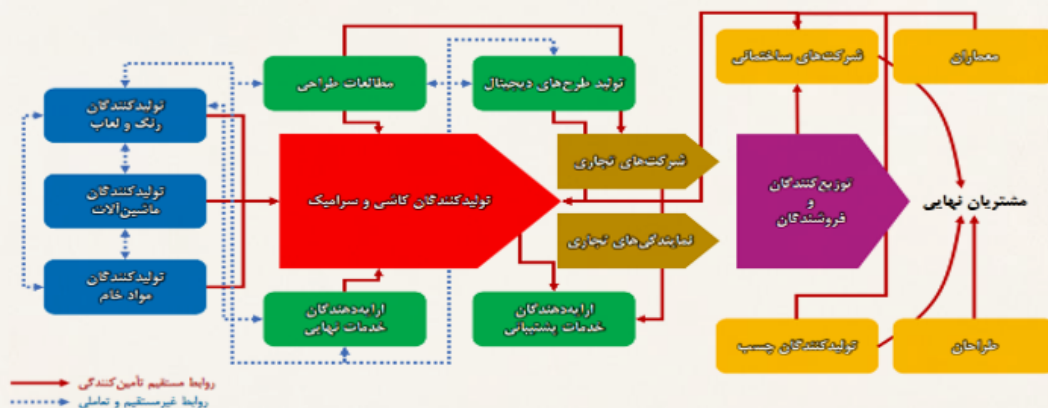
- زنجیره ارزش صنعت کاشی و سرامیک

صنعت کاشی و سرامیک، یکی از جذاب‌ترین و پرسودترین صنایع و تجارت جهان است؛ چرا که ارزش افزوده بسیاری را عاید فعالان خود می‌کند. با این حال، شرایط صنعت کاشی و سرامیک در ایران، وضعیت متفاوتی با جایگاه مورد انتظار دارد. سرانه تولید کاشی و سرامیک در ایران ۱۰ هزار مترمربع است، اما در ایتالیا و اسپانیا ۲۰ هزار مترمربع به ازای هر نفر کارگرتبث شده که قابل توجه است. (گزارش سازمان آکامیک- میکس، ۲۰۱۹) استان یزد، با تعداد بیش از ۱۰۰ واحد تولیدی، بالاترین آمار جمعیتی تولید این محصول را در کشور دارد. در سال ۲۰۱۹ م. تولید و مصرف کاشی و سرامیک جهان به ترتیب با ۳/۷٪ و ۴٪ کاهش به ۱۲/۷ و ۱۲/۴ میلیارد مترمربع

رسیده است؛ که همین عدد بسیار قابل توجه است. در سال ۲۰۱۹، صادرات کاشی و سرامیک جهان فقط ۳۱ میلیون مترمربع در مقایسه با ۲۰۱۸ م. رشد کرده است. صنعت کاشی و سرامیک، به عنوان یک غول خفته می‌تواند، در صورت بهره‌گیری از شیوه‌های جدید مدل بازاریابی به جایگاه واقعی خود دست یابد و به عنوان یکی از صنایع برتر کشور در سطح جهانی تبدیل شود و ایران، در صنعت کاشی و سرامیک به مزیت رقابتی دست یابد. آمار و ارقام نشان دهنده این است که ایران به طور کلی و استان یزد به طور اخص، در صنعت کاشی و سرامیک می‌تواند به مزیت رقابتی دست پیدا کند. وجود منابع کافی انرژی و مواد اولیه در داخل کشور و بازارهای مناسب در کشورهای مجاور، نیازهای اولیه برای رشد و پویایی صنعت کاشی و سرامیک در ایران را فراهم می‌کند. استان یزد، با بیش از ۶۰ درصد، صادرات کشور را به خود اختصاص داده و قطب صنعت کاشی و سرامیک در کشور است. وجود منابع انسانی با انگیزه و خوش فکر و نیز معادن بکر و آماده بهره‌برداری، انگیزه و امنیت سرمایه‌گذاری، مرکزیت جغرافیایی در کشور، دسترسی به راه‌های مواصلاتی وسیع در کریدور شمال - جنوب و شمال شرقی - جنوب غربی و همچنین امکان استفاده از وسایل حمل و نقل ریلی و ...، سبب شده تا این استان در بخش‌های مختلف صنعت، از جمله در تولید کاشی و سرامیک به قطب کشور تبدیل شود. از این رو توسعه زنجیره ارزش در این صنعت قطعاً فرصت مغتنمی برای توسعه کشور است. زنجیره تأمین صنعت کاشی و سرامیک دارای چهار سطح است که از تأمین مواد اولیه شروع و تا مشتریان نهایی و مصرف کنندگان ختم

می‌شود. این زنجیره به صورت شماتیک در شکل شماره ۶ نمایش داده شده است.

شکل ۶. نمای زنجیره تأمین صنعت کاشی و سرامیک در ایران

زنجیره ارزش صنعت کاشی و سرامیک به طور کلی دارای ۶ سطح است که از مواد اولیه شروع و به مصرف ختم می‌شود زنجیره ارزش این صنعت در استان یزد، به صورت شماتیک همراه با حلقه‌های هر سطح در شکل شماره ۷ نشان داده شده است.

شکل ۷. نمای زنجیره ارزش صنعت کاشی و سرامیک در استان یزد

مسائل و چالش‌های زنجیره ارزش کاشی و سرامیک

- محدودیت‌ها و مشکلات ایجاد شده توسط دولت عراق در خصوص تأمین ارزتجار عراقی برای تجارت با ایران.
- ضعف دیپلماسی اقتصادی، در حفظ بازارهای صادراتی و ایجاد بازارهای صادراتی جدید از جمله کشور پاکستان و عدم مشورت وزارت صمت و سازمان های مربوطه با انجمن‌های تخصصی.
- مشکل مالیات شرکت‌ها، به دلیل محاسبه مالیات عملکرد آنها، براساس ظرفیت ماشین آلات بدون توجه به توقفات تولید و افزایش شدید کرایه حمل و نقل و نبود ناوگان کافی

زمینی، ریلی و دریایی.

بهره‌وری پایین، مصرف انرژی بالا و آب زیاد، تأمین مواد اولیه با کیفیت بالا، رقابت با تولید کنندگان داخلی و خارجی و رعایت استانداردهای زیست محیطی.

مشکل عدم تأمین پایدار انرژی و افزایش قیمت انرژی گاز، برق و شناور بودن قیمت گاز و همچنین قطعی مکرر گاز و برق مصرفی واحدها و تحمیل هزینه به شرکت‌ها.

عدم بهره‌مندی شرکت‌ها از واردات بدون انتقال ارز و خریدهای اعتباری برای تأمین اقلام مورد نیاز و ایجاد محدودیت و سخت‌گیری در واردات مواد اولیه ضروری و مورد نیاز کارخانجات از منابع خارجی.

راهکارهای توسعه زنجیره ارزش صنعت کاشی و سرامیک:

- تهیه مدل نهایی سیاست‌گذاری بر مبنای مشارکت کامل بخش خصوصی.

- واگذاری تصدی‌گری اجرای سیاست‌ها و اقدامات تسهیل‌گری مورد توافق به بخش خصوصی.

- توانمندسازی بنگاه‌ها در زمینه مدیریت صادرات با رسوخ در بازار در جهت دستیابی به سهم بازار بیشتر.

- تقویت رؤیت‌پذیری صنعت کاشی و سرامیک در سطح منطقه و جهان.

- هم‌گام نمودن حمایت‌های دولت، جهت مقابله با فشار فناوری در جهت بهره‌وری و توسعه بازار.

- استفاده از فناوری‌های سبز و مواد سازگار با محیط زیست و ایجاد روابط مستحکم با تأمین‌کنندگان و انجام آزمایش‌های مستمر، بر روی مواد اولیه و جذب نیروی کار جوان و

ارائه آموزش‌های تخصصی.

نتیجه‌گیری

با توجه به بررسی‌های صورت گرفته، سه زنجیره کاشی و سرامیک، نساجی و پوشاک و گردشگری در استان یزد جزء زنجیره‌های ارزش راهبردی محسوب می‌شوند و تحلیل آنها در توسعه استان حائز اهمیت است و از میان آنها صنعت کاشی و سرامیک و نساجی و پوشاک، دارای زنجیره کامل هستند و زنجیره گردشگری با وجود ظرفیت‌ها و قابلیت‌های متعدد توسعه و برخورداری از زیرساخت‌های لازم زنجیره کامل آن شکل نگرفته است. برای استان یزد که قطب سرامیک در کشور است و از طرفی رشد نیروهای متخصص و کاهش نیروی کارگری و هجوم نیروی کارگری به همراه آسیب‌های اجتماعی؛ حرکت به سمت ابعاد هایتک و سرمایه‌بر صنعت سرامیک که هم‌گون با بوم آمایشی یزد نیز است، قطعاً فرصت مغتنمی برای توسعه زنجیره تأمین در این صنعت است. همچنین، در زمینه گردشگری به طور کلی گردشگران به دنبال بازدید از مقصدهایی هستند که از کیفیت محیطی بالایی برخوردار بوده و عاری از آلودگی باشند. توسعه زنجیره ارزش گردشگری در استان یزد، در صورتی که مبتنی بر مفهوم پایداری باشد، از طریق تأمین بخشی از منابع مالی و دانش تخصصی مورد نیاز، قادر به یاری رساندن به حفظ منابع محیطی، فیزیکی و نرم‌افزاری استان خواهد بود. در مجموع صنعت نساجی و پوشاک نه تنها در استان یزد، بلکه در ایران سهم اندکی از آلودگی محیط زیست را نسبت به سایر صنایع فعال کشور دارد.

ارزیابی و آسیب شناسی روابط بازیگران عرصه شهرسازی، در روند تدوین و تصویب طرح های توسعه شهری استان یزد

پریسا عالی پور

پژوهشگر دانشگاه یزد

بررسی فرآیندهای موجود نشان می‌دهد که بخش مهمی از این ناکارآمدی‌ها ناشی از ضعف کیفی مطالعات فنی یا کمبود دانش تخصصی نیست، بلکه ریشه در ساختار نهادی و سازوکارهای تصمیم‌گیری دارد. تعدد مراجع سیاست‌گذار و تصویب‌کننده، تداخل اختیارات بین دستگاه‌ها، نبود مرجع واحد پاسخگو، عدم هماهنگی میان سطوح ملی و محلی، و فاصله میان بدنه کارشناسی و سطوح تصمیم‌گیری، فرآیند تدوین و تصویب طرح‌ها را به چرخه‌ای پیچیده، زمان‌بر و کم‌اثر تبدیل کرده است. در چنین شرایطی، حتی طرح‌های برخوردار از پشتوانه کارشناسی نیز در مرحله اجرا با تعارضات سازمانی و مداخلات غیرکارشناسی مواجه می‌شوند. از سوی دیگر، محدود بودن مشارکت ذی‌نفعان محلی، ضعف شفافیت در تصمیم‌گیری‌ها، و نبود سازوکارهای مؤثر نظارت و ارزیابی، موجب شده است که بسیاری از تصمیمات کلیدی خارج از یک چارچوب تعاملی و پاسخگو اتخاذ شوند. نتیجه این وضعیت، شکل‌گیری نوعی «حکمرانی جزیره‌ای» در مدیریت شهری است که در آن هر نهاد در محدوده وظایف خود عمل می‌کند، اما مسئولیت پیامدهای کلی تصمیمات به‌طور مشخص متوجه هیچ‌یک نیست. این خلأ نهادی، یکی از مهم‌ترین موانع تحقق مدیریت یکپارچه شهری و اجرای مؤثر طرح‌های توسعه به شمار می‌آید. براین اساس، مسئله اصلی نظام

طی دهه‌های اخیر، طرح‌های توسعه شهری به‌عنوان مهم‌ترین ابزار رسمی هدایت رشد کالبدی، ساماندهی کاربری زمین و تنظیم مداخلات عمرانی در شهرهای کشور مورد استفاده قرار گرفته‌اند. سالانه منابع مالی و انسانی قابل توجهی صرف تهیه، بازنگری و تصویب این طرح‌ها می‌شود و بخش عمده‌ای از تصمیمات اجرایی شهرداری‌ها و دستگاه‌های خدمات‌رسان نیز مبتنی بر آن‌هاست. با این حال، شواهد اجرایی در بسیاری از شهرهای کشور نشان می‌دهد که فاصله معناداری میان «طرح مصوب» و «عملکرد واقعی شهر» وجود دارد؛ به‌گونه‌ای که بخش قابل توجهی از طرح‌ها یا به‌طور کامل اجرا نمی‌شوند، یا در فرآیند اجرا دچار تغییرات گسترده، استثنائات مکرر و تصمیمات موردی می‌گردند. این وضعیت، طرح‌های توسعه شهری را از جایگاه «سند راهبردی و الزام‌آور» به «چارچوبی انعطاف‌پذیر و تشریفاتی» تنزل داده و موجب کاهش اعتبار و کارآمدی نظام برنامه‌ریزی شهری شده است. پیامدهای این مسئله تنها به حوزه تخصصی شهرسازی محدود نمی‌شود، بلکه آثار مستقیم مدیریتی، اقتصادی و اجتماعی به همراه دارد؛ از جمله طولانی شدن فرآیندهای اداری، افزایش هزینه پروژه‌ها، دوباره‌کاری مطالعات، بلا تکلیفی سرمایه‌گذاران، تشدید تعارضات محلی، و کاهش اعتماد عمومی به تصمیمات دستگاه‌های متولی توسعه شهری.

فرآیندهای تصمیم‌گیری دارد. ساختار موجود به‌جای آنکه بستر هماهنگی و اجرای مؤثر طرح‌ها را فراهم آورد، خود به یکی از عوامل بازدارنده تحقق اهداف برنامه‌ریزی تبدیل شده است.

شواهد به‌دست‌آمده از تجربه اجرایی استان یزد، به‌عنوان نمونه‌ای شاخص از شهرهای دارای حساسیت‌های کالبدی، تاریخی و مدیریتی، این مسئله را به‌صورت ملموس نشان می‌دهد که بخش عمده‌ای از تأخیرها، اصلاحات مکرر و انحراف از طرح‌های مصوب، نه حاصل کمبود مطالعات، بلکه نتیجه پیچیدگی روابط بین‌سازمانی، تعدد مراکز تصمیم‌گیری و ضعف هماهنگی نهادی است. براین اساس، مسائل شناسایی‌شده در چهار حوزه اصلی شامل «معماری نهادی و تقسیم کار»، «چرخه‌های تصمیم‌سازی و تصویب»، «حکمرانی، شفافیت و مشارکت» و «ظرفیت دانشی و یادگیری نهادی» قابل تبیین است.

معماری نهادی و تقسیم کار سازمانی

ساختار تصمیم‌گیری شهرسازی بر حضور هم‌زمان مجموعه‌ای از نهادهای

شهرسازی کشور را نمی‌توان صرفاً به اصلاح محتوای طرح‌ها یا افزایش دقت مطالعات تقلیل داد. چالش اساسی، نیازمند بازنگری در سازوکارهای نهادی، روابط بین‌سازمانی و فرآیندهای تصمیم‌گیری است؛ به‌گونه‌ای که طرح‌های توسعه شهری از یک سند اداری، به ابزاری واقعی و قابل اتکا برای هدایت توسعه و مدیریت منسجم شهرها تبدیل شوند. از این رو، شناخت دقیق گلوگاه‌های نهادی و آسیب‌های ساختاری موجود، پیش‌نیاز هرگونه اصلاح سیاستی و قانونی در این حوزه محسوب می‌شود.

تشخیص مسائل ساختاری فرآیندی نظام تصمیم‌گیری شهرسازی (با اتکا به شواهد اجرایی و تجربه میدانی استان یزد)

بررسی نظام‌مند اسناد قانونی، مصوبات رسمی، رویه‌های اجرایی و دیدگاه‌های خبرگان و مدیران حوزه شهرسازی نشان می‌دهد که ناکارآمدی طرح‌های توسعه شهری بیش از آنکه ناشی از ضعف محتوای مطالعات فنی یا کمبود تخصص حرفه‌ای باشد، ریشه در سازوکارهای نهادی و

فرآیندهای تصمیم‌گیری در نظام شهرسازی عمدتاً ماهیتی متمرکز و از بالا به پایین دارند و مشارکت ذی‌نفعان محلی در آن‌ها محدود و غیرنهادی است. شهروندان، مالکان، سرمایه‌گذاران و گروه‌های اجتماعی غالباً در مراحل پایانی یا پس از اتخاذ تصمیمات در جریان نتایج قرار می‌گیرند و فرصت مؤثری برای اثرگذاری بر فرآیند ندارند. این وضعیت موجب می‌شود که تصمیمات برنامه‌ریزی، از پشتوانه اجتماعی کافی برخوردار نباشد و در مرحله اجرا با مقاومت‌ها، تعارضات و چالش‌های محلی مواجه شود. در شهری مانند یزد که بخش قابل توجهی از بافت آن دارای ارزش‌های تاریخی، فرهنگی و میراثی است، عدم مشارکت مؤثر ساکنان و ذی‌نفعان می‌تواند اجرای پروژه‌های بازآفرینی یا توسعه‌ای را با پیچیدگی‌های مضاعف روبه‌رو سازد و زمان و هزینه اجرا را افزایش دهد. علاوه بر این، محدود بودن شفافیت در فرآیند تصمیم‌گیری و دسترسی ناکافی به اطلاعات، امکان نظارت عمومی و ارزیابی عملکرد دستگاه‌ها را کاهش می‌دهد. دلایل تغییرات در طرح‌ها، مبانی تصمیمات کمیسیون‌ها و مسئولیت دستگاه‌ها به‌صورت نظام‌مند منتشر نمی‌شود و این امر اعتماد عمومی به نظام برنامه‌ریزی را تضعیف می‌کند. مجموع این شرایط به شکل‌گیری نوعی حکمرانی جزیره‌ای منجر شده است که در آن هر دستگاه در چارچوب مأموریت خود عمل می‌کند، اما سازوکار مشخصی برای پاسخگویی نسبت به نتایج کلان تصمیمات وجود ندارد. چنین ساختاری، کارآمدی و مشروعیت نظام تصمیم‌گیری را به‌طور هم‌زمان تحت تأثیر قرار می‌دهد. ظرفیت دانشی، یادگیری نهادی و پیوند علم و اجرا استان یزد از نظر برخورداری از نیروی انسانی متخصص و مراکز آموزش عالی در حوزه شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری دارای ظرفیت قابل توجهی است. با این حال، ارتباط

سیاست‌گذار، برنامه‌ریز، تصویب‌کننده و مجری استوار است. با وجود آنکه این تعدد می‌تواند به‌صورت بالقوه به غنای تصمیمات منجر شود، در عمل به دلیل نبود مرزبندی روشن وظایف و اختیارات، به هم‌پوشانی مسئولیت‌ها و مداخلات موازی انجامیده است.

تفکیک ناکافی نقش‌ها میان وزارت راه و شهرسازی، ادارات کل استانی، شهرداری‌ها، شوراهای اسلامی شهر، کمیسیون ماده ۵ و سایر دستگاه‌های خدمات‌رسان موجب شده است که هیچ مرجع واحد و پاسخگویی برای هدایت نهایی فرآیند وجود نداشته باشد. تصمیمات کلیدی اغلب در چند سطح مختلف بررسی و اصلاح می‌شوند و هر سطح امکان بازگرداندن یا تغییر تصمیم سطح قبل را دارد. این چرخه رفت‌وبرگشتی، ضمن افزایش زمان رسیدگی، موجب ابهام در مسئولیت‌پذیری نهادی می‌شود.

در تجربه اجرایی استان یزد، این وضعیت به‌طور ملموس در فرآیندهای مرتبط با اصلاحات طرح‌های شهری، تعیین کاربری‌ها و پروژه‌های توسعه‌ای مشاهده می‌شود؛ به‌گونه‌ای که پیشنهادها میان شهرداری، اداره کل راه و شهرسازی و کمیسیون‌های تخصصی در رفت‌وآمد است و تصمیم نهایی پس از طی مراحل متعدد و زمان‌بر اتخاذ می‌گردد. بخش قابل توجهی از ظرفیت مدیریتی دستگاه‌ها صرف هماهنگی‌های اداری و حل تعارضات بین‌سازمانی می‌شود، در حالی که تمرکز اصلی باید بر کیفیت تصمیمات و پیشبرد اجرا باشد.

پیامد چنین معماری نهادی، شکل‌گیری ساختاری پیچیده و کند است که در آن مسئولیت‌ها توزیع شده اما پاسخگویی متمرکز نیست؛ شرایطی که کارآمدی مدیریت شهری و قابلیت اتکای طرح‌های توسعه را کاهش می‌دهد.

سازوکارهای حکمرانی، شفافیت و مشارکت ذی‌نفعان

گام نخست در اصلاح نظام تصمیم‌گیری، کاهش هم‌پوشانی اختیارات و تعریف روشن نقش‌ها و مسئولیت‌هاست. ضروری است حدود مأموریت هر یک از بازیگران اصلی - شامل اداره کل راه و شهرسازی، شهرداری‌ها، کمیسیون‌های تخصصی و سایر دستگاه‌های مرتبط - به صورت عملیاتی و غیرقابل تفسیر مجدد تعیین شود. در این چارچوب، لازم است:

- مرجع مشخصی برای هماهنگی و پیگیری نهایی تصمیمات در سطح استان تعیین شود؛

- مسئولیت اجرای هر تصمیم با اختیار متناظر آن هم‌راستا گردد؛

- از مداخلات موازی و بررسی‌های تکراری جلوگیری شود.

در استان یزد، استقرار یک «کمیته دائمی هماهنگی طرح‌های شهری» با حضور دستگاه‌های کلیدی می‌تواند به عنوان نقطه کانونی مدیریت بین‌بخشی عمل کرده و از ارجاع‌های مکرر پرونده‌ها میان نهادها جلوگیری کند.

ساده‌سازی و کارآمدسازی چرخه‌های تصمیم‌سازی و تصویب

کارآمدسازی فرآیندها مستلزم کاهش مراحل زائد و کوتاه‌سازی زمان تصمیم‌گیری است. بازنگری در مراحل اداری، حذف موازی‌کاری‌ها و تعیین زمان‌بندی مشخص برای هر مرحله می‌تواند سرعت و پیش‌بینی‌پذیری نظام را افزایش دهد. در این راستا پیشنهاد می‌شود:

- فرآیند بررسی طرح‌ها به مراحل حداقلی و مشخص تقلیل یابد؛

- مهلت زمانی قانونی برای پاسخ‌گویی مراجع تصویب تعیین شود؛

- بخشی از اختیارات تصمیم‌گیری در موضوعات خرد به سطح محلی یا شهرداری تفویض گردد؛

- سازوکارهای الکترونیکی برای گردش مکاتبات

ساختاری و مستمر میان دانشگاه‌ها، مراکز پژوهشی و دستگاه‌های اجرایی محدود است و دانش تولیدشده در حوزه علمی کمتر به فرآیندهای رسمی تصمیم‌سازی راه می‌یابد. نبود سازوکارهای مشخص برای انتقال تجربه، مستندسازی آموخته‌ها و بهره‌گیری از پژوهش‌های کاربردی موجب شده است یادگیری نهادی به صورت نظام‌مند شکل نگیرد. تصمیمات اجرایی عمدتاً بر پایه رویه‌های تثبیت‌شده یا تجربه‌های گذشته اتخاذ می‌شود و امکان نوآوری و به کارگیری روش‌های جدید کاهش می‌یابد. در چنین شرایطی، بخشی از ظرفیت انسانی متخصص بلااستفاده می‌ماند و نظام برنامه‌ریزی توان تطبیق با مسائل پیچیده و متغیر شهری را از دست می‌دهد. این گسست دانشی، در بلندمدت کیفیت تصمیمات و قدرت حل مسئله مدیریت شهری را محدود می‌کند. بررسی جامع شواهد نشان می‌دهد که مجموعه چالش‌های موجود در استان یزد شامل پیچیدگی معماری نهادی، طولانی بودن چرخه‌های تصمیم‌گیری، ضعف هماهنگی بین‌سازمانی، محدودیت مشارکت و بهره‌گیری ناکافی از ظرفیت‌های دانشی - در کنار یکدیگر به شکل‌گیری نظامی انجامیده است که در آن فرآیندها پرهزینه و کند، مسئولیت‌ها پراکنده و پاسخگویی محدود است. در چنین بستری، حتی طرح‌های دقیق و کارشناسی نیز به دلیل موانع ساختاری و نهادی، اثربخشی لازم را پیدا نمی‌کنند و فاصله میان اهداف برنامه‌ریزی و نتایج اجرایی افزایش می‌یابد. از این رو، مسئله اصلی نظام شهرسازی را باید در سطح حکمرانی و سازوکارهای نهادی جست‌وجو کرد و هرگونه بهبود پایدار در عملکرد طرح‌های توسعه شهری، مستلزم اصلاح این بستر ساختاری و بازطراحی فرآیندهای تصمیم‌گیری است.

بازطراحی معماری نهادی و شفاف‌سازی تقسیم وظایف

هزینه‌ها می‌انجامد. در مقابل، شفاف‌سازی نقش‌ها، تسهیل فرآیندها، تقویت مشارکت و بهره‌گیری از دانش تخصصی می‌تواند با هزینه‌ای کمتر، اثربخشی بیشتری ایجاد کند. اجرای چارچوب پیشنهادی، زمینه شکل‌گیری نظامی هماهنگ‌تر، پاسخگوتر و کارآمدتر را فراهم می‌آورد که در آن طرح‌های توسعه شهری به‌عنوان ابزار واقعی هدایت توسعه عمل کرده و ظرفیت‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی شهر یزد به‌صورت پایدار و متوازن شکوفا شود. این گزارش با هدف تحلیل ریشه‌ای ناکارآمدی نظام تصمیم‌گیری شهرسازی و ارائه چارچوبی اجرایی برای اصلاح آن تدوین شده است. یافته‌های حاصل از بررسی اسناد، مصوبات، رویه‌های اجرایی و تجربه میدانی نشان می‌دهد که چالش‌های موجود در تهیه، تصویب و اجرای طرح‌های توسعه شهری، ماهیتی ساختاری و نهادی دارد و به‌طور مستقیم به نحوه سازماندهی بازیگران، فرآیندهای تصمیم‌گیری و سازوکارهای حکمرانی بازمی‌گردد. بررسی تجربه اجرایی استان یزد به‌عنوان مطالعه موردی، این واقعیت را برجسته می‌کند که حتی در شرایط برخورداری از ظرفیت‌های تخصصی، سابقه برنامه‌ریزی و حساسیت مدیریتی، ضعف در هماهنگی نهادی و پیچیدگی فرآیندها می‌تواند اثربخشی طرح‌ها را به‌طور معناداری کاهش دهد. در چنین شرایطی، تمرکز صرف بر تولید اسناد جدید برنامه‌ریزی، بدون اصلاح بستر نهادی و فرآیندی، نه تنها منجر به بهبود عملکرد نمی‌شود، بلکه بر پیچیدگی نظام موجود می‌افزاید.

و مستندسازی تصمیمات مستقر شود. اجرای این اقدامات در یزد، با توجه به مقیاس مدیریتی محدودتر استان، می‌تواند به سرعت زمان بررسی و تصویب طرح‌ها را کاهش داده و تصمیمات را به واقعیت‌های اجرایی نزدیک‌تر کند.

تقویت حکمرانی مشارکتی و ارتقای شفافیت

افزایش کارایی نظام برنامه‌ریزی بدون جلب اعتماد عمومی و مشارکت ذی‌نفعان پایدار نخواهد بود. لازم است سازوکارهایی طراحی شود که شهروندان، مالکان، بخش خصوصی و گروه‌های تخصصی در مراحل کلیدی تصمیم‌سازی نقش مؤثر داشته باشند. اقدامات پیشنهادی شامل:

- برگزاری جلسات مشورتی و کارگاه‌های محلی پیش از تصویب طرح‌های مهم؛
- انتشار عمومی اطلاعات و مستندات تصمیمات؛

- دسترسی آزاد به مصوبات و دلایل تغییرات؛
- ایجاد سازوکار دریافت و پاسخ‌گویی به نظرات و اعتراضات.

در شهر یزد، به‌ویژه در پروژه‌های مرتبط با بافت تاریخی و بازآفرینی شهری، چنین رویکردی می‌تواند تعارضات اجتماعی را کاهش داده و اجرای طرح‌ها را تسهیل کند.

جمع‌بندی راهبردی

بهبود عملکرد نظام شهرسازی در استان یزد مستلزم تمرکز بر «اصلاح سازوکارها» به جای «افزایش اسناد» است. تجربه نشان می‌دهد که تولید طرح‌های بیشتر بدون اصلاح بستر نهادی، به افزایش پیچیدگی و

چالش ها و راهکارهای مدیریت منابع آب استان یزد

شورای علمی اندیشکده حکمرانی و قانون گذاری استان یزد

وضع موجود منابع آب کشور و استان یزد

- وضعیت منابع آب کشور

میلیارد مترمکعب رسیده است؛ یعنی حدود ۳۶ میلیارد مترمکعب کاهش یافته است. - بعد از سال ۱۳۵۷ تقریباً هرساله، مقدار تخلیه از منابع آب زیرزمینی از مقدار تغذیه آن‌ها بیشتر بوده و از حجم ذخیره استاتیک آن‌ها کاسته شده است. حداکثر مقدار کسری مخزن سالیانه، در سال ۱۳۸۶ به میزان ۹/۴ میلیارد مترمکعب بوده است و همچنین متوسط کسری مخزن سالیانه طی ۱۰ سال آبی اخیر، حدود ۵ میلیارد مترمکعب بوده است. بیشترین کسری مخزن در استان‌های خراسان رضوی، کرمان و فارس، مشاهده می‌شود.

- در حال حاضر، از مجموع حدود ۵۰۰ میلیارد مترمکعب، حدود ۱۲۰ میلیارد مترمکعب از ذخایر استاتیک منابع آب زیرزمینی از دست رفته است.

- در سال ۱۳۴۷، از ۶۰۹ دشت کشور، تعداد دشت‌های ممنوعه کشور، ۱۵ دشت بوده است که این عدد در سال ۱۴۰۰ به ۴۱۰ افزایش یافته است.

- بر مبنای شاخص فالکن مارک، ایران با سرانه ۱۴۵۰ مترمکعب آب، برای هر نفر در مرحله تنش آبی قرار دارد. بر مبنای شاخص

در چند دهه اخیر و با افزایش گازهای گلخانه‌ای و تشدید روند گرمایش کره زمین و تغییر اقلیم، بخش‌هایی از کره زمین، به خصوص در منطقه خاورمیانه، تحت تأثیر خشکسالی‌های پی‌درپی و برداشت‌های بی‌رویه، با بحران آب مواجه شده‌اند. کشور ایران نیز از این بحران، مستثنی نبوده است. در دهه اخیر، میانگین دمای کشور با شیبی حدود ۰/۴ درجه سلسیوس برده دهه افزایش و میزان بارندگی با شیب ۱۱ میلیمتر برده دهه کاهش یافته است. از سال ۱۳۸۴ تاکنون شاخص خشکسالی دهه‌ای کشور منفی بوده و از آن زمان تاکنون، کشور با خشکسالی تجمعی مواجه بوده است. آمار و ارقام زیر بیانگر خلاصه‌ای از وضعیت منابع آب کشور است.

- میانگین بارندگی سالانه کشور از ۲۴۳ میلیمتر به ۲۰۲ میلیمتر در ۸ ساله اخیر کاهش یافته است.

- منابع آب تجدیدپذیر کشور نیز از ۱۲۵ میلیارد مترمکعب طی ۱۵ سال اخیر به ۸۹

چاه‌های عمیق در کشور، منجر به فشار بیش از اندازه به منابع آب‌های زیرزمینی شده است. ۷۰ درصد چاه‌های مجاز و غیر مجاز در بازه زمانی ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۲ و به دلیل واگذاری اختیارات به فرمانداران در تخصیص آب حفر شده‌اند.

- استان‌های خراسان رضوی، کرمان و فارس، در حال حاضر بیشترین میزان برداشت از سفره‌های آب زیرزمینی را دارند. لازم به ذکر است، در صورتی که مساحت استان‌ها نیز در نظر گرفته شود، استان‌هایی نظیر تهران، همدان و قم نسبت به مساحت استان، برداشت بسیاری را از منابع آب زیرزمینی انجام می‌دهند.

از مهمترین عواملی که منجر به پیدایش و تشدید بحران آبی در کشور، شده است، می‌توان به تغییر اقلیم، خشکسالی، افزایش جمعیت، نگاه توسعه‌ای فیزیکی و سازه‌ای بخش آب، عدم توجه به اهمیت موضوع آمایش سرزمین، عدم هماهنگی بخش آب و کشاورزی، تأکید بر خودکفایی، قیمت بسیار پایین آب، صادرات آب مجازی و بهره برداری نامتناسب در بهره برداری از منابع آب، نارسایی قوانین و مقررات بخش آب، استقرار فعالیت‌های آب بر در مناطق خشک، برداشت غیر مجاز از چاه‌های مجاز، حفر چاه‌های غیرمجاز، الگوی کشت نامتناسب، بهره‌وری پایین بخش کشاورزی، اشاره نمود (مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده نگری، ۱۳۹۶).

وضعیت منابع آب استان یزد

استان یزد، با وسعتی حدود ۷۴۷۸۱ کیلومترمربع، معادل ۴/۵۹ درصد از وسعت

کمیسیون توسعه پایدار سازمان ملل، ایران با برداشت بیش از ۷۰ درصد از منابع آب تجدیدپذیر با بحران شدید آبی مواجه است. - در ۲۰ سال گذشته، هیچگاه ظرفیت

سدهای کشور پر نبوده است. این موضوع عمدتاً به دلیل خشکسالی‌ها، تغییرات اقلیم، برداشت‌های بالادست مخازن سدها و ضعف در طراحی ظرفیت سدها اتفاق می‌افتد.

- حجم کل مخازن ۶۸۳ سد در دست بهره برداری (۳۷۲ سد)، در دست ساخت (۱۳۰ سد) و یا در دست مطالعه (۱۸۱ سد) کشور معادل ۱۰۳/۵ میلیارد متر مکعب است، در صورتی که کل آب قابل تنظیم سالانه بیشتر از ۵۵ میلیارد متر مکعب نیست.

- طبق آخرین آمار وزارت نیرو، تعداد ۷۹۴۰۰۰ چاه با ظرفیت برداشت ۴/۴ میلیارد متر مکعب آب در سال در کشور وجود دارد که از این تعداد، حدود ۳۳۰ هزار حلقه چاه به صورت غیرمجاز در حال برداشت آب هستند. علاوه بر چاه‌ها، ۱۷۴۲۴۸ دهنه چشمه و ۴۱۱۶۹ رشته قنات نیز، در حال تخلیه منابع آب زیرزمینی در کشور است. در ۱۵ سال اخیر ۱۳۱ میلیارد متر مکعب و در ۱۵ سال اخیر ۷۵ میلیارد متر مکعب آب از مخازن آب زیرزمینی کشور برداشت اضافه داشته‌ایم. این برداشت‌ها سبب شده است که از ۶۰۹ دشت کشور، برداشت آب در ۴۱۰ دشت ممنوع اعلام شود.

- در سال ۱۳۸۱ تعداد حدود ۳۳۰ هزار حلقه چاه عمیق، در کشور وجود داشته است که در سال ۱۳۹۵ به حدود ۶۰۰ هزار حلقه، رسیده است. افزایش حدود ۲ برابری تعداد

نقاط شهری و ۱۳/۵ درصد در نقاط روستایی ساکن بوده اند. تراکم جمعیت در استان ۱۶/۷ نفر در هر کیلومتر مربع و بعد خانوار ۳/۲۹ نفر می باشد. در بین شهرستان های استان، شهرستان یزد بیشترین تراکم را به خود اختصاص داده است. متوسط نرخ رشد جمعیت استان یزد در بازه زمانی ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۰، معادل ۱/۰۱ درصد بوده که از متوسط کشور (۱/۹۲ درصد) کمتر است.

استان یزد، در حوضه آبریز درجه یک، فلات مرکزی ایران قرار گرفته است. حوضه های آبریز درجه دو استان عبارتند از: (۱) حوضه کویردرانجیر مشترک با استان کرمان، (۲) حوضه کویر ابرقو-سیرجان مشترک با استان فارس؛ (۳) حوضه کویر سیاکوه-ریگ زرین مشترک با استان اصفهان و (۴) بخش

کل کشور را فرا گرفته است و از این منظر، هشتمین استان وسیع ایران به شمار می رود. استان یزد تا پایان سال ۱۴۰۱ دارای ۱۲ شهرستان، ۲۴ بخش، ۲۴ شهر و ۴۸ دهستان بوده است. از مجموع ۳۹۶۱ آبادی استان در این سال، ۱۱۲۱ آبادی دارای سکنه و مابقی خالی از سکنه می باشد. شهر یزد مرکز سیاسی- اداری استان به شمار می آید و شهرهای ابرکوه، اردکان، بافق، بهاباد، تفت، هرات، اشکذر، مهریز و میبد، زارچ و مروست مرکزیت ۱۱ شهرستان دیگر استان را به عهده دارند. جمعیت استان در سال ۱۴۰۰ حدود ۱۲۵۲ هزار نفر بوده که معادل ۱/۴ درصد از جمعیت کشور را به خود اختصاص داده و در رتبه ۲۳ کشور قرار گرفته است. طبق برآوردهای جمعیتی ۸۶/۵ درصد جمعیت استان در

مسائل و چالش‌های منابع آب

شناسایی و توجه به موضوعات و مسائل راهبردی، یکی از فعالیت‌های مهم در تدوین اهداف برنامه‌ریزی است. در واقع ماهیت راهبردی، برنامه‌ریز را از پرداختن به جزئیات غیرضروری و فرعی منع می‌سازد. پاسخ‌گویی به این مهم در گرو تشخیص و تحلیل وضعیت موجود در بخش‌های مختلف مطالعاتی و استخراج مهم‌ترین امکان‌ها و محدودیت‌های گوناگون آن و تولید مسائل راهبردی در فضای بینابینی و تلفیقی است. این مسائل، موضوعات اساسی از جنس خطرها، نگرانی‌ها و احتمال‌هایی - چه درونی و چه بیرونی - هستند که باید به آن‌ها توجه کرده و برای مواجهه با مسائل و چالش‌های منفی پیش‌رو - چه کاهش و چه از میان بردن - و استفاده از مزیت‌ها و فرصت‌ها، راهکارهایی تجویز شود؛ از این‌رو، علاوه بر فائق آمدن بر مسائل و چالش‌ها، به تداوم و گسترش پایدار توسعه مبتنی بر پیشینه‌سازی بهره‌برداری از مزیت‌ها و فرصت‌ها توجه خواهد شد.

مرور اهداف و سیاست‌های بخش آب در اسناد و قوانین و برنامه‌های توسعه کشور، قبل از انقلاب و بعد از آن نشان می‌دهد، که نگاه برنامه‌ریزان به آب، نگاهی سازه‌ای و فیزیکی بوده است و سیاست‌های تدوین شده در راستای همین نوع نگاه است. در هیچ‌کدام از برنامه‌های توسعه، به آب به عنوان یک فرابخش تاثیرگذار بر فرآیند توسعه و روح حاکم بر کلیه برنامه‌های بخش‌های دیگر بخصوص کشاورزی و صنعت و معدن

اندکی از حوضه آبریز گاوخونی مشترک با استان اصفهان، همچنین، استان یزد، دارای ۲۸ محدوده مطالعاتی می‌باشد که با دارا بودن ۴۳۰۸ چاه، ۲۶۹۲ رشته قنات، و ۴۰۷ چشمه در مجموع تخلیه ای حدود ۹۴۷ میلیون مترمکعب (سال آبی ۱۳۹۹-۱۳۹۸)، از منابع آب زیرزمینی دارد که از این مقدار، ۷۷۷ میلیون مترمکعب در بخش کشاورزی، ۳۷ میلیون مترمکعب در بخش صنعت، ۹۴ میلیون مترمکعب در بخش شرب، ۲۶ میلیون مترمکعب در بخش فضای سبز مصرف می‌شود. شهرستان خاتم با ۲۳۰ میلیون مترمکعب، شهرستان ابرکوه با ۱۵۵ میلیون مترمکعب و شهرستان تفت با ۱۳۶ میلیون مترمکعب، بیشترین میزان تخلیه از منابع آب زیرزمینی را دارند. تمامی آبخوان‌های استان یزد، به طور متوسط دارای مجموع کسری معادل ۲۴۳- میلیون مترمکعب می‌باشند که در این میان، آبخوان یزد-اردکان با متوسط ۹۸ میلیون مترمکعب کسری و آبخوان ابرکوه با متوسط ۳۵ میلیون مترمکعب، دارای وضعیت بحرانی‌تری می‌باشند. برداشت بی‌رویه از منابع آب زیرزمینی در استان یزد، سبب شده تا تمامی محدوده‌های مطالعاتی استان یزد (بجز کویرریگ زرین که دارای منابع آب زیرزمینی اندکی است)، دارای وضعیت ممنوعه و ممنوعه-بحرانی باشند. استان یزد فاقد رودخانه‌های دائمی بوده و فقط در سال‌های تر، برخی رودخانه‌های فصلی که عمدتاً از ارتفاعات شیرکوه سرچشمه می‌گیرند، منابع آب سطحی را در اختیار مصرف کنندگان قرار می‌دهند.

نگریسته نشده است، بلکه آب نیز به مانند بخش های دیگر به عنوان ابزاری برای توسعه در نظر گرفته شده است بدون اینکه پیامدهای مخرب توسعه فیزیکی و سازه ای بخش آب در نظر گرفته شود. این نوع نگاه به بخش آب، علاوه بر تغییرات جهانی اقلیم، باعث بروز و شدت یافتن بحران آب در مناطق مختلف کشور شده است و بیم آن می رود که فرآیند توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور را با اختلالهای جدی مواجه نماید.

به طور کلی، مشکلات و تنگناهای مدیریت منابع آب کشور را می توان به ۴ دسته تقسیم بندی نمود: ۱) شرایط طبیعی کشور (۲) چالش های مرتبط با جایگاه بخش آب در نظام برنامه ریزی (۳) نارسایی های سیاست گذاری (و ۴) نقص قوانین که هر کدام به نوبه خود منابع آب کشور را تحت تأثیر قرار می دهند. از جمله مهمترین چالش های مرتبط با جایگاه بخش آب در نظام برنامه ریزی کشور می توان به موارد زیر اشاره نمود:

– دخالت های غیرکارشناسی توسط نهادهای ذیربط در تدوین سیاست های برنامه های بخش آب در نظام برنامه ریزی.

– موقتی بودن شوراهای بخشی و فرابخشی تدوین برنامه.

– قرینه پنداشتن موضوع تلفیق (سنتز) سیاست ها با تجمیع در شورای راهبردی تدوین برنامه های توسعه

– عدم وجود روابط افقی بین شوراهای برنامه ریزی در ساختار ستاد برنامه.

– تفکرات بخشی حاکم بر نظام برنامه ریزی.

– نگاه سازه ای و فیزیکی به توسعه بخش آب.

– عدم توجه به آمایش سرزمین.

– کمبود و نارسایی آمار و اطلاعات بهنگام در نظام برنامه ریزی.

– ضعف آینده نگری و شتابزدگی در تدوین سیاست ها و برنامه ها.

– عدم نهادینه شدن برنامه ریزی در دستگاههای اجرایی.

– تمرکز نظام تصمیم گیری.

– تعدد نهادهای تصمیم گیر و تصمیم ساز در بخش آب.

به منظور شناسایی مسائل کلیدی استان یزد، ابتدا مسائل حاصل از مطالعات موجود در سطح استان شناسایی شد. در گام بعدی، با استفاده از برگزاری جلسات خبرگی با صاحب نظران و همچنین تکمیل پرسشنامه های طراحی شده در این خصوص، مجموعه ای از مسائل کلیدی استان شناسایی خواهد شد.

تبیین و تحلیل مسائل، چالش ها و تنگناهای وضع موجود، می تواند ضمن آگاهی سیاستگذاران و مدیران استان در شناخت و درک بهر، به هماهنگی و هم افزایی بخش های مختلف در راستای توسعه استان نیز کمک نماید.

وضعیت منابع آب استان یزد، از منظر اسناد فرادست

سند آمایش استان یزد

سند آمایش استان یزد، در تاریخ ۱۳۹۹/۱۲/۱۱ به تصویب شورای عالی آمایش سرزمین رسید. این سند، بیانگر جهت گیری های راهبردی، اهداف، راهبردها، سیاست های

سرزمینی و اولویت‌های موضوعی و موضوعی استان یزد برای رسیدن به چشم انداز توسعه فضایی استان در افق ۱۴۲۴ است. در ادامه، اصلی‌ترین جهت‌گیری‌های توسعه استان در حوزه محیط زیست و منابع طبیعی منطبق با سند مصوب آمایش استان ذکر شده است.

اهداف بنیادین

مدیریت پایدار تأمین و مصرف آب مورد نیاز سکونت و فعالیت در استان. صیانت از محیط‌زیست طبیعی استان، بهره‌برداری بهینه از منابع طبیعی پایه و کنترل آلاینده‌ها. افزایش تاب‌آوری محیط طبیعی، نظام سکونتگاهی، تولید و فعالیت. مأموریت‌های توسعه استان حفاظت از محیط طبیعی استان و رشد و توسعه اقتصادی مبتنی بر پیوندهای فراملی، ملی و منطقه‌ای و توان‌های محیطی. راهبردهای پابرجا حوزه آب و محیط زیست مدیریت بهینه تأمین، توزیع و بهره‌برداری منابع آب، افزایش بهره‌وری و اصلاح الگوی مصرف. کنترل کشاورزی سنتی و ارتقای سطح تکنولوژی و همسازی فعالیت‌های کشاورزی با اقلیم و محیط طبیعی استان. بهبود و ارتقای شاخص‌های زیست‌محیطی و گسترش فعالیت‌های حفاظت از محیط‌زیست، منابع طبیعی، ذخایر ژنتیکی و تنوع زیستی با هدف کنترل آلاینده‌ها، مهار پیش‌روی کویر و بهره‌برداری بهینه از منابع طبیعی پایه.

سیاست‌های سرزمینی توسعه بخش آب و محیط زیست

- مدیریت پایدار و بلندمدت منابع آبی استان برای شرب و سایر مصارف.
- کنترل و مهار رشد کشاورزی سنتی و شیوه‌های غرقابی تولید.
- کاهش تدریجی برداشت از منابع آب‌های زیرزمینی.
- گسترش استفاده از آب مجازی از طریق واردات مواد غذایی و صنعتی پرآب‌خواه.
- توسعه سیستم هوشمند رصد منابع آبی استان.
- تکمیل و توسعه زیرساخت‌های مرتبط با تأمین و توزیع آب.
- افزایش استفاده از آب‌های غیرمتعارف و پساب‌ها بر اساس اولویت‌بندی و متناسب با کیفیت آنها در سقف مجوز تخصیص.
- جلوگیری از توسعه آبی واحد‌های صنعتی آب‌بر به ویژه در محور مهریز- عقدا.
- ساماندهی تغییرات کاربری زمین در عرصه‌های طبیعی و کشاورزی و باغی.
- تهیه پیوست سلامت و زیست‌محیطی برای برنامه‌های توسعه استان.
- ساماندهی و ترمیم محدوده‌های طبیعی آسیب‌دیده استان با اولویت مقابله با بیابان‌زایی.
- الزام صنایع به ویژه صنایع سنگین به کنترل و مهار آلودگی‌های آب، خاک و هوا.
- تهیه برنامه‌های اقتضایی برای افزایش تاب‌آوری در مقیاس‌های خرد استان.

- توسعه فعالیت‌های مردم نهاد در حوزه محیط زیست.
- افزایش نظارت و کنترل جدی در مصرف آفت‌کش‌های صنعتی در کشاورزی استان.
- توسعه سیستم‌های نظارت و کنترل سطح آلاینده‌ها به ویژه در مناطق حساس.
- کنترل و مهار آلودگی‌های آب، خاک و هوا در حوزه صنعتی و معدنی.
- ساماندهی و ترمیم محدوده‌های طبیعی آسیب‌دیده‌ی استان با اولویت مقابله با بیابان‌زایی.
- جایگاه آب در برنامه‌های توسعه
- به آب، نگاهی سازه‌ای و فیزیکی بوده است و سیاست‌های تدوین شده در راستای همین نوع نگاه است. در هیچکدام از برنامه‌های توسعه، به آب به عنوان یک فرابخش تأثیرگذار بر فرآیند توسعه و روح حاکم بر کلیه برنامه‌های بخش‌های دیگر به خصوص کشاورزی و صنعت و معدن نگریسته نشده است، بلکه آب نیز به مانند بخش‌های دیگر به عنوان ابزاری برای توسعه در نظر گرفته شده است، بدون اینکه پیامدهای مخرب توسعه فیزیکی و سازه‌ای بخش آب در نظر گرفته شود.
- جدول زیر، خلاصه‌ای از سیاست‌ها و اقدامات ذکر شده در متن قوانین برنامه‌های توسعه کشور را نشان می‌دهد.
- انقلاب نشان می‌دهد که نگاه برنامه‌ریزان

جدول ۲- اهم سیاست‌های بخش آب در برنامه‌های توسعه قبل و بعد از انقلاب

برنامه	اهم محتویات مواد قانونی
برنامه سوم عمرانی قبل از انقلاب	- اولویت تأمین آب مشروب شهرهایی که در وضع نامساعدی دارند، از جهت اقلیمی، جغرافیایی، مقتضیات محلی، درآمد و استفاده از کمدهای عمومی دولت.
برنامه چهارم عمرانی قبل از انقلاب	- اولویت تأمین آب مشروب شهرهایی که در وضع نامساعدی دارند، از جهت اقلیمی، جغرافیایی، مقتضیات محلی، درآمد و استفاده از کمدهای عمومی دولت.
برنامه پنجم عمرانی قبل از انقلاب	- از هدر رفتن آب‌هایی که به دریاها، باطلاق‌ها و کویرها جاری می‌شود از طریق ایجاد تأسیسات آبی لازم جلوگیری خواهد گردید. - امکان استفاده از انرژی هسته‌ای، نه فقط برای تولید نیروی برق، بلکه همچنین برای شیرین کردن آب شور دریا. - انجام بررسی‌های جامع به منظور شناخت شرائط آب دریاچه‌ها، آب بندهای پشت سد.

برنامه پنجم عمرانی قبل از انقلاب	- تأمین آب مورد نیاز کشاورزی، به طوری که سطح کشت زراعت‌های آبی از ۳/۵ میلیون هکتار در آخر برنامه چهارم به حدود ۴ میلیون هکتار در پایان برنامه پنجم برسد. - تأمین آب مورد لزوم برای جمعیت شهرنشین کشور. - تأمین آب مورد نیاز صنایع متناسب با توسعه صنایع کشور. - بهره‌برداری از آب رودخانه‌های مرزی. - انتقال آب از حوزه‌هایی که بیش از احتیاجات محلی منابع آب در اختیار دارند به مناطق مستعد. ولی خشک و کم آب. - بهره‌برداری هماهنگ از آبهای سطحی و زیرزمینی برای حداکثر استفاده از منابع آب موجود در هر منطقه. - به منظور استفاده از آب دریا، آبهای شور و لب شور داخلی، باروری ابرها فاضلاب شهرها و در دسترس گذاشتن آبهایی که در حالت طبیعی نمی‌توانند به مصرف برسند، آخرین پدیده‌های علمی و فنی به کار گرفته خواهد شد. - تکمیل و ایجاد شبکه‌های اصلی آبیاری و زهکشی از محل سرمایه‌گذاریهای بخش دولتی - احداث شبکه‌های زهکشی به منظور جلوگیری از شور شدن اراضی و تبخیر آبهای زیرزمینی کم عمق - احداث شبکه‌های مدرن آبیاری در مناطقی که شبکه‌های سنتی با موازین فنی منطبق نباشد. - به منظور کنترل کیفیت آب و نگهداری منابع آب کشور، نحوه اجرایی قانون ملی کردن آبها در مناطق تعیین و به تدریج در سراسر کشور به مرحله اجرا گذاشته خواهد شد. - ظرفیت دستگاه‌های شیرین‌کننده آب شور از حدود ۲۰ میلیون متر مکعب در سال به حدود ۲۳ میلیون متر مکعب در سال، در آخر برنامه پنجم افزایش خواهد یافت. - نظام ملی شدن آب که مقدمات آن در برنامه چهارم انجام شده است نسبت به ۱۵ درصد از آبهای مورد استفاده در آخر برنامه پنجم اجرا خواهد شد. - تهیه و جمع آوری آمار مربوط به آب و هوا که اساس مطالعات توسعه بهره‌برداری از منابع آب کشور است.
برنامه اول توسعه	- احداث سد های کارون سه، کارون جریانی چهار، کرخه و گاویشان. - تأکید بر اجرای طرح‌های افزایش نرخ بهره‌برداری از آب‌های تأمین شده با تکمیل شبکه‌های آبیاری و زهکشی. - سازمان دهی و ایجاد تشکل‌های قانونی حقایق بران و مصرف کنندگان آب و جلب همکاری و مشارکت آنان در امر نگهداری و بهره‌برداری از تأسیسات آبی کشور. - ایجاد هماهنگی‌های لازم بین ارگان‌های ذی ربط و استفاده صحیح و معقول از منابع آب. - توجه بیشتر به عملیات مربوط به شبکه‌های آبیاری و زهکشی.
برنامه دوم توسعه	- تنظیم حرکت و برنامه بخش‌های مختلف اقتصادی اعم از آب، صنعت، انرژی، حمل و نقل بازرگانی و بانک‌ها در جهت تقویت بخش کشاورزی - اولویت در تأمین اعتبارات عمرانی فصول آب و کشاورزی و منابع طبیعی و تأکید بر افزایش تولید در واحد سطح و بالا بردن راندمان آبیاری.

برنامه دوم توسعه	- اعمال نرخ تصاعدي بر تعرفه‌های مصرف آب، برق و گاز. - اختصاص بخشي از مطالب کتب درسي مدارس و دانشگاه‌ها به موضوع اهميت آب به منظور اشاعه فرهنگ صرفه جويي و پرهيز از اتلاف و اسراف منابع - تحويل حجمی آب بر اساس الگوي مصرف بهينه آب کشاورزي - تکليف دولت به به نقش محوري بخش‌های آب و کشاورزي منابع طبيعي در اهداف توسعه ملي و استقلال کشور - خودکفایی در تأمین مواد غذايي و فرآورده‌های دامی مورد نیاز کشور در سال پایان برنامه. - تخصیص حداقل ۲۰٪ از تسهیلات کلیه بانک‌های کشور به طرح‌های بخش آب و کشاورزي. - تخصیص ۳ درصد از جمع کل اعتبارات عمراني کشور در طول برنامه به وزارت نیرو جهت اجراي طرح‌های تأمین آب و آب‌رسانی. - موظف نمودن صنایع و کارخانجات واقع در شهرها و شهرک‌های صنعتي به ایجاد و بهره‌برداري شبکه‌های جمع‌آوری و انتقال و تأسیسات تصفيه فاضلاب صنعتي.
برنامه سوم توسعه	- موظف نمودن واحدهای توليدي به تطبيق مشخصات فني خود با ضوابط محیط زیست و کاهش آلودگی‌های منابع طبيعي و منابع آب. - تخصیص حداقل ۲۰٪ از تسهیلات کلیه بانک‌های کشور به طرح‌های بخش آب و کشاورزي. - اولويت دادن به تأمین اعتبارات بخش آب و کشاورزي و تخصیص ۱۰۰ درصدی منابع. - تطبيق الگوي کشت در مناطق مختلف با امکانات و ظرفیت‌های آبي. - توسعه و تجهیز شبکه‌های آما برداري از منابع آب کشور از نظر کمی و کيفي. - تقويت بازارهاي محلي آب. - ایجاد و توسعه شبکه‌های اندازه‌گیری مصارف آب در بخش کشاورزي - تقويت مباني حقوقي آب متناسب با تحولات مدیریتی و فن‌آوری. - تدوین و اجراي نظام بهره‌برداري، مشارکت بخشي غیردولتي (حَقّابه داران و مالکان) و ایجاد تشکل‌های بهره‌برداري آب و خاک. - تهیه و صدور اسناد آب به حَقّابه داران و مالکان. - در اختیار قرار دادن اراضي بزرگ با مقیاس اقتصادي در عرصه‌های منابع طبيعي به ساکنین روستاها و کارآفرینان بخش آب و کشاورزي. - افزایش راندمان آبياري و بهره‌وري از آب و افزایش سطح زیر کشت آبي. - ساخت سدهاي کوچک متعدد و ساخت سدهاي بزرگ مخزني. - جلوگیری از خروج آب از طريق رودخانه‌های مرزی کشور. - منوط کردن صدور مجوز واحدهای بزرگ اقتصادي به اجرای تاسیسات جمع‌آوری فاضلاب، تصفيه و دفع بهداشتی پساب.
برنامه چهارم توسعه	- تخصیص حداقل ۲۰٪ از تسهیلات کلیه بانک‌های کشور به طرح‌های بخش آب و کشاورزي. - مدیریت منابع آب کشور با نگرش مدیریت جامع و توأماً عرضه و تقاضا در کل چرخه آب با لحاظ نمودن ارزش اقتصادي آب.

-افزایش ۲۵ درصدی کارایی آب به ازای یک مترمکعب در طی برنامه با اختصاص آب به محصولات با ارزش اقتصادی بالا. -بهبود تراز منفی سفره‌های آب زیرزمینی تا ۲۵ درصد تا پایان برنامه چهارم. -منظور نمودن ارزش اقتصادی آب در هر یک از حوضه های آبریز. -تخصیص سالانه ۲ درصد از مجموع اعتبارات عمرانی به اجرای طرح های کنترل آب های رودخانه های مرزی. -مشروط نمودن طرح های انتقال آب بین حوضه ای به رعایت حقوق ذینفعان، توجیه فنی، اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی و منافع ملی. -امکان مبادله آب با کشورهای همجوار. -فرهنگ سازی در خصوص مصرف صحیح و منطقی مصرف آب. -هماهنگی اعتباری در تهیه و اجرای هم زمان طرح های تأمین آب و طرح های مکمل، نظیر شبکه های آبیاری و زهکشی در پایین دست و طرح های آبخیزداری در بالادست سد های مخزنی. -تهیه و تدوین برنامه های اجرایی مدیریت خشکسالی. -توسعه بخش کشاورزی و منابع طبیعی را با محوریت خودکفایی در تولید محصولات اساسی کشاورزی، تأمین امنیت غذایی، اقتصادی نمودن تولید و توسعه صادرات محصولات کشاورزی.	برنامه چهارم توسعه
-ایجاد تعادل بین تغذیه و برداشت از سفره های آب زیرزمینی در کلیه دشت های کشور. -اولویت دادن به اجرای پروژه های سازهای و غیر سازهای در سطح دشت های ممنوعه آبی. -اقدامات حفاظتی و جلوگیری و مسلوب المنفعه نمودن برداشت های غیرمجاز از منابع آب زیرزمینی. -نصب کنتورهای حجمی بر روی کلیه چاه های آب. -اعمال سیاست های حمایتی و تشویقی. -اجرای نظام مدیریتی آب کشور بر اساس سه سطح ملی، حوضه های آبریز و استانی. -بهبود تراز منفی سفره های آب زیرزمینی تا ۲۵ درصد. -واردات و صادرات آب به کشورهای منطقه و اجرای طرح های مشترک آبی با کشورهای هم جوار. -موظف نمودن واحدهای تولیدی که فاضلاب تولید می نمایند به ایجاد تاسیسات جمع آوری فاضلاب، تصفیه و دفع بهداشتی پساب. -منظور تسریع در اجرای طرح های استحصال، تنظیم، انتقال و استفاده از حقابه کشور از رودخانه های مرزی. -اصلاح تخصیص ها و پروانه های موجود آب و تحویل حجمی آب به تشکلهای آب بران به نحوی که سالانه حداقل یک درصد (۱٪) از حجم آب مصارف موجود کاهش یابد. -هماهنگی اعتباری در تهیه و اجرای هم زمان طرح های تأمین آب و طرح های مکمل نظیر شبکه های آبیاری و زهکشی در پایین دست و طرح های آبخیزداری در بالادست سد های مخزنی. -تقویت بازارهای محلی و منطقه ای و توجه به ارزش آب. -فراهم نمودن زیرساخت های خودکفایی تولید محصولات اساسی، امنیت غذایی و ارتقاء ارزش افزوده بخش کشاورزی.	برنامه پنجم توسعه

- تحویل آب مورد نیاز کشاورزان به صورت حجمی بر اساس الگوی کشت هر منطقه. - افزایش تولید محصول به ازاء واحد حجم مصرفی آب. - اعمال مدیریت یکپارچه با مشارکت بهره‌برداران در دشت‌های اطراف تالاب‌های کشور	
- رهاسازی حق‌آبه‌های زیست محیطی برای پایداری سرزمین، پایداری و افزایش تولید در بخش کشاورزی، تعادل بخشی به سفره‌های زیرزمینی و ارتقای بهره‌وری و جبران تراز آب، به میزانی که در سال پایانی اجرای قانون برنامه یازده میلیارد مترمکعب شود. - افزایش عملکرد در واحد سطح و افزایش بهره‌وری در تولید محصولات کشاورزی با اولویت محصولات دارای مزیت نسبی و ارزش صادراتی بالا و ارقام با نیاز آبی کمتر و سازگار با شوری، مقاوم به خشکی و رعایت الگوی کشت مناسب با منطقه. - توسعه روش‌های آبیاری نوین، اجرای عملیات آب و خاک (سازهای و غیرسازه‌ای)، توسعه آب بندها و سامانه (سیستم)‌های سطوح آبیگر حداقل به میزان ۶۰۰ هزار هکتار در سال. - حمایت از توسعه گلخانه‌ها. - طراحی و اجرای الگوی کشت با تأکید بر محصولات راهبردی و ارتقای بهره‌وری آب. - احیاء، مرمت و لایروبی قنوات. - برقرار کردن چاه‌های کشاورزی دارای پروانه بهره‌برداری. - نصب کنتور هوشمند و حجمی آب. - استفاده از آب استحصالی سدها، با اولویت تأمین آب شرب مورد نیاز در حوضه آبریز محل استقرار سد. - تأمین حق‌آبه کشاورزان از رودخانه‌ها، چشمه‌ها و قنات‌ها از آب سدهای احداثی. - تغییر ساختار مصرف آب شرکتهای فولادی، آلیاژی و معدنی. - تعریف طرح الگوی کشت تا پایان سال اول برنامه. - تأمین حداقل ۳۰ درصد آب آشامیدنی مناطق جنوبی کشور را از طریق شیرین کردن آب دریا. - اصلاح نظام بهره‌برداری آب آشامیدنی، بهره‌وری استحصال و بهره‌وری مصرف تا حداقل ۳۰ درصد. - تأمین، طراحی و ساخت حداقل معادل ۷۰ درصد آب شیرین کن‌های مورد نیاز در شهرهای حوزه خلیج فارس و دریای عمان. - افزایش حداقل ۲۰ درصدی پوشش شبکه فاضلاب شهری کشور. - تکمیل و اجرای تأسیسات جمع‌آوری، تصفیه، بازچرخانی و مدیریت پساب و فاضلاب در شهرها و شهرک‌های صنعتی و خدماتی.	برنامه پنجم توسعه
- رشد اقتصادی بخش آب، برق و گاز: ۸ درصد - فصل ۸: نظام مدیریت یکپارچه منابع آب: مواد ۳۷ تا ۴۱ - ماده ۳۷: تأمین ۴۳/۴ میلیارد مترمکعب از منابع آب سطحی؛ تأمین ۳۶/۷ میلیارد مترمکعب از آب زیرزمینی؛ تأمین ۱/۷۷ میلیارد مترمکعب از منابع آب غیرمترعارف؛ سهم ۶۵، ۹۲، ۳۷، ۱۰ و ۱۰/۷ میلیارد مترمکعبی به ترتیب برای مصارف کشاورزی، شرب، صنعت، جبران تراز آب و حق‌آبه محیط زیست	برنامه ششم توسعه

برنامه هفتم
توسعه

- ماده ۳۸: استقرار حکمرانی مطلوب منابع آب و مدیریت به هم پیوسته منابع و مصارف آب در سطح ملی و حوضه‌های آبریز با اولویت مهار آب‌های مرزی.

- ماده ۳۹: مدیریت مصرف و بهره‌وری آب.

- ماده ۴۰: حفظ منابع آبی، تعادل بخشی و مهار افت سطح آب‌های زیرزمینی و جلوگیری از اضافه برداشت منابع آبی کشور.

- ماده ۴۱: بازچرخانی پساب

مدیریت تقاضای مصرف و رعایت ملاحظات آمایش سرزمین.

گذر از برنامه‌ریزی پروژه به پروژه و حوضه به حوضه به سوی رهیافتی یکپارچه و کل‌نگر در جهت ارتباط بخش آب با سایر بخش‌ها.

- تغییر نوع نگرش به بخش آب از نگاه سازه‌ای و مهندسی به نگاه غیرسازه‌ای و مبتنی بر ارتقاء فرهنگ عمومی مصرف و مشارکت های مردمی.

- تسریع در اصلاح نواقص قانونی با بهره‌گیری از تجارب گذشته.

- در نظر گرفتن منابع آب به عنوان بخشی از فرآیند توسعه و نه صرفاً یک عامل موثر بر توسعه.

- تمرکززدایی از حکمرانی منابع آب و بازیابی و تغییر قوانین حکمرانی و مدیریت منابع آب.

- فراهم کردن زمینه مشارکت شهروندان در حکمرانی و مدیریت منابع آب.

- تقویت نقش تشکلهای آبران در سیاست‌گذاری، اجرا، پایش و نظارت بر مدیریت و بهره‌برداری از منابع آب.

- ارزش‌گذاری اقتصادی و منطقه‌ای منابع آب متناسب با ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی و بوم‌شناختی.

- رعایت ضوابط و معیارهای استقرار فعالیت‌ها بر اساس توان اکولوژیک سرزمین.

- بازنگری قوانین و مقررات مدیریت کمیت و کیفیت منابع آب.

به منظور برون‌رفت از بحران آب در کشور، چاره‌ای جز پذیرش واقعیت تغییرات اقلیمی و کاهش منابع آبی و همچنین، تغییر نگاه به بخش آب وجود ندارد. باید بپذیریم که متوسط بارندگی در کشور معادل یک سوم بارندگی متوسط جهانی و میزان تبخیر، معادل سه برابر، متوسط جهانی است و در چند دهه اخیر، بیش از ظرفیت سرزمین از منابع آبی موجود بهره‌برداری نموده‌ایم؛ بنابراین، ضرورت توزیع فعالیت‌ها و جمعیت بر پهنه سرزمین بر مبنای ملاحظات آمایش سرزمین و با تأکید ویژه بر موضوع آب، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. از طرفی، می‌بایستی جایگاه و نقش بخش آب در برنامه‌های توسعه کشور ارتقاء یابد و سایر بخش‌ها بر مبنای محدودیت‌های منابع آبی، برنامه‌ها و سیاست‌های خود را تنظیم نمایند.

راهکارهای سطح ملی

- در نظر گرفتن آب، به عنوان یک موضوع فرابخشی در برنامه‌های توسعه به طور عام و آمایش سرزمین به طور اخص

- دائمی نمودن شوراهای تدوین برنامه‌های توسعه پنج‌ساله کشور

- توجه ویژه به بخش آب در برنامه‌های توسعه و اولویت دادن تخصیص منابع به طرح‌ها و پروژه‌های این بخش، با تأکید بر

راهکارهای سطح استان یزد

در استان یزد، نیز که محدودیت منابع آبی، اصلی‌ترین مانع برای توسعه و پیشرفت استان در آینده محسوب می‌شود، راهکارهای زیر پیشنهاد می‌شود.

- ارتقاء زیست پذیری قلمروهای سکونت و فعالیت و تأمین پایدار منابع آب.
- ایجاد ممنوعیت در استقرار فعالیت و جمعیت در قلمروهای دارای محدودیت، شکننده و حساس محیط زیستی.
- ارائه مشوق و تسهیلات برای استقرار فعالیت و جمعیت در قلمروهای مستعد توسعه.

- حفاظت، بازسازی و احیاء زیست بوم‌های ارزشمند طبیعی، ذخیره‌گاه‌های زیستی، مناطق تحت مدیریت محیط زیست و پهنه‌های بکر طبیعی و افزایش ظرفیت زیستی (Bio Capacity).

- ساماندهی و ترمیم قلمروهای طبیعی آسیب‌دیده به ویژه کانون‌های فرونشست، گرد و غبار، آلاینده‌ها و بیابانزایی.

- تشویق، سرمایه‌گذاری و حمایت از به کارگیری فناوریهای سازگار با محیط‌زیست.
- حفاظت از خاک و جلوگیری از فرسایش، شور شدن، آلودگی و تخریب آن.

- منع استقرار فعالیت‌های کاربر (نیروی

انسانی غیرماهر) و زمین بر در محور مهریز-عقدا

- ممنوعیت تخصیص منابع آب متعارف (سطحی و زیرزمینی) به صنایع آب بر.

- کنترل و مهار منابع آلاینده آب، خاک و هوا.

- حفاظت از باغات و اراضی کشاورزی واقع در حاشیه کویر و مناطق مستعد بیابانزایی.

- فرهنگ سازی و توسعه فعالیت‌های مردم نهاد و تشکل‌های بهره برداران در حوزه محیط زیست و منابع آب.

- ارزش گذاری اقتصادی آب و توجه ویژه به امنیت آبی و ایجاد بازار و بانک آب.

- مدیریت تقاضای مصرف آب، فرهنگ سازی و ارتقاء بهره‌وری در بخش‌های مصرف.

- متنوع سازی منابع تأمین آب، بازچرخانی آب و استفاده از منابع آبی غیر متعارف (آب خاکستری، آب دریا و آب‌های شور کویر)

- تعادل بخشی کمی و کیفی منابع آب زیرزمینی و کاهش تدریجی برداشت از منابع آب‌های زیرزمینی.

- ساماندهی و انتقال مشاغل و اصناف مزاحم شهری به خارج از محدوده‌های شهری و احداث شهرک تخصصی مشاغل مزاحم.

پیشنهاداتی برای برنامه هفتم ۵ ساله پیشرفت استان یزد

شورای علمی اندیشکده حکمرانی و قانون گذاری استان یزد

وضع موجود استان یزد

استان یزد، با وسعتی حدود ۷۴۷۸۱ کیلومتر مربع، معادل ۴/۵۹ درصد از وسعت کل کشور را فرا گرفته است و از این منظر، هشتمین استان وسیع ایران به شمار می‌رود. این استان تا پایان سال ۱۴۰۱ دارای ۱۲ شهرستان، ۲۴ بخش، ۲۴ شهر و ۴۸ دهستان بوده است. از مجموع ۳۹۶۱ آبادی استان در این سال، ۱۱۲۱ آبادی دارای سکنه و مابقی خالی از سکنه است. شهر یزد، مرکز سیاسی-اداری استان به شمار می‌آید و شهرهای ابرکوه، اردکان، بافق، بهاباد، تفت، هرات، اشکذر، مهریز و میبد، زارچ و مروست مرکزیت ۱۱ شهرستان دیگر استان را به عهده دارند. جمعیت استان در سال ۱۴۰۰ حدود ۱۲۰۲ هزار نفر بوده که معادل ۱/۴ درصد از جمعیت کشور را به خود اختصاص داده و در رتبه ۲۳ کشور قرار گرفته است. طبق برآوردهای جمعیتی ۸۶/۵ درصد جمعیت استان، در نقاط شهری و ۱۳/۵ درصد در نقاط روستایی ساکن بوده‌اند. تراکم جمعیت در استان ۱۶/۷ نفر در هر کیلومتر مربع و بعد خانوار ۳/۲۹ نفر می‌باشد.

در بین شهرستان‌های استان، شهرستان یزد بیشترین تراکم را به خود اختصاص داده است. متوسط نرخ رشد جمعیت استان یزد، در بازه زمانی ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۰، معادل ۱/۰۱ درصد بوده که از متوسط کشور (۱/۹۲ درصد) کمتر است. تولید ناخالص داخلی استان یزد (بدون نفت) در سال ۱۴۰۱ با سهم ۲/۷ درصدی در رتبه ۱۱ کشور قرار گرفته است. بخش خدمات، با سهم ۴۲/۵ درصد، بخش صنعت با سهم ۳۷ درصد، بخش معدن با سهم ۱۰ درصد و بخش کشاورزی با سهم ۸/۸ درصد، مجموع تولید ناخالص داخلی استان به قیمت جاری را تشکیل داده‌اند. سهم ارزش افزوده بخش صنعت استان یزد از کل کشور، ۴/۹۴ درصد (رتبه ۱۱ کشور)، سهم ارزش افزوده بخش کشاورزی استان از کل کشور، ۲/۰۶ (رتبه ۲۰ کشور) و سهم ارزش افزوده بخش معدن استان از کل کشور، ۱۶/۷ (رتبه ۲ کشور) و سهم ارزش افزوده بخش خدمات استان از کل کشور، ۱/۹۴ (رتبه ۱۴ کشور) می‌باشد. در سال ۱۴۰۱، نرخ مشارکت اقتصادی استان یزد ۴۵/۲ درصد (رتبه ۴ کشور)، نرخ بیکاری ۹/۲ درصد (رتبه ۱۱ کشور) و نرخ تورم ۵۳/۷ درصد (رتبه دوم کشور) بوده است. رشد اقتصادی استان در سال ۱۴۰۰ به میزان ۷/۵۵ درصد بوده و حائز رتبه اول، بین استان‌های کشور شده است. استان یزد، با توجه به

باتوجه به قرارگیری یزد در مرکزیت جغرافیایی کشور و چهار راه شمال-جنوب و شرق-غرب کشور، و قرارگیری در مسیر ۶ راه ریلی کشور به سمت استان‌های کرمان، هرمزگان، فارس، خراسان، اصفهان و تهران و استقرار در موقعیت طلایی طرح کمربند-جاده چین (BRI) و طرح کریدور ترانزیت هند (INSTC) از پتانسیل توسعه در حوزه لجستیک و بازرگانی نیز برخوردار است.

هم‌چنین، استان یزد بر اساس گزارش ساتبا، حدود ۴ هزار مگاوات پتانسیل تولید برق تجدیدپذیر (۳۳۰۰ مگاوات خورشیدی و ۷۰۰ مگاوات بادی) دارد که در حال حاضر، با حدود ۱۰۰ مگاوات برق در مدار، (پس از استان قزوین با ۱۷۰ مگاوات) در رده دوم ظرفیت عملی نیروگاه‌های تجدیدپذیر در کشور قرار دارد؛ بنابراین استان در حوزه انرژی‌های تجدیدپذیر پتانسیل قابل توجهی دارد.

از جمله مهمترین قابلیت‌ها و مزیت‌های استان یزد عبارتند از: ثبت جهانی شهر یزد، به عنوان نخستین شهر میراث جهانی یونسکو، جاذبه‌های متعدد تاریخی-طبیعی-فرهنگی، قرارگیری در ردیف استان‌های بزرگ صنعتی کشور، دومین استان معدنی کشور، سرمایه انسانی بالا، جایگاه نخست نسبت نخبگان به جمعیت در سطح کشور، برخورداری از امنیت بالا، قرارگیری در مرکز راه‌های مواصلاتی شمالی-جنوبی و شرقی-غربی کشور. با این وجود استان یزد نتوانسته است، جایگاه توسعه یافته‌ای متناسب با ظرفیت‌ها و مزیت‌های خود،

ارزش افزوده قابل ملاحظه در کانی‌های غیرفلزی و فلزات اساسی به عنوان یکی از مهم‌ترین استان‌های صنعتی کشور مطرح است. هم‌چنین، بعد از کرمان، دومین استان معدنی کشور به شمار می‌آید.

ضریب جینی، به عنوان شاخص بیان‌کننده توزیع درآمد در استان، در نقاط شهری (سال ۱۴۰۱) ۳۳ درصد و رتبه ۱۹ در کشور و در نقاط روستایی (سال ۱۴۰۱) ۳۲ درصد و دارای رتبه ۱۸ است که هر دو شاخص از متوسط کشور کمتر بوده و نشان از وضعیت نسبتاً مناسب توزیع درآمدی استان دارد. میزان صادرات غیر نفتی استان (سال ۱۴۰۱)، بالغ بر ۴۷۳ میلیون دلار است که سهم ۰/۸ درصدی از صادرات غیر نفتی کشور را دارا است.

سهم بخش صنعت، در اشتغال کل استان ۴۴/۷ درصد و رتبه ۲ در کشور را دارا است. از نظر تعداد کارگاه‌های صنعتی ۱۰ نفر کارکن و بیشتر استان رتبه ۱۰ و از نظر ارزش افزوده، صنعت دارای رتبه ۱۱ است. ارزش افزوده معدن، در استان نیز رتبه ۲ کشوری را دارد. استان یزد، به عنوان یکی از ۶ استان بزرگ صنعتی کشور مطرح است.

ثبت جهانی شهر یزد، در فهرست میراث جهانی یونسکو (سال ۱۳۹۶)، وجود جاذبه‌های متعدد فرهنگی، تاریخی و طبیعی و قرارگیری استان در حلقه گردشگری طبیعی-تاریخی-فرهنگی: یزد، اصفهان، شیراز و کرمان در سند ملی آمایش سرزمین، نشان از پتانسیل بالای توسعه گردشگری در استان دارد.

داشته باشد.

مسائل و چالش‌های توسعه استان یزد

شناسایی و توجه به موضوعات و مسائل راهبردی، یکی از فعالیت‌های مهم در تدوین اهداف برنامه‌ریزی است. در واقع ماهیت راهبردی، برنامه‌ریزی را از پرداختن به جزئیات غیرضروری و فرعی منع می‌سازد. پاسخ‌گویی به این مهم، در گرو تشخیص و تحلیل وضعیت موجود در بخش‌های مختلف مطالعاتی و استخراج مهم‌ترین امکان‌ها و محدودیت‌های گوناگون آن و تولید مسائل راهبردی در فضای بینابینی و تلفیقی است. این مسائل، موضوعات اساسی از جنس خطر، نگرانی‌ها و احتمال‌هایی – چه درونی و چه بیرونی – هستند که باید به آن‌ها توجه کرده و برای مواجهه با مسائل و چالش‌های منفی پیش‌رو – چه کاهش و چه از میان بردن – و استفاده از مزیت‌ها و

فرصت‌ها، راهکارهایی تجویز شود؛ از این‌رو، علاوه بر فائق آمدن بر مسائل و چالش‌ها، به تداوم و گسترش پایدار توسعه مبتنی بر بیشینه‌سازی بهره‌برداری از مزیت‌ها و فرصت‌ها توجه خواهد شد.

به منظور شناسایی مسائل کلیدی استان یزد، ابتدا مسائل حاصل از مطالعات موجود در سطح استان شناسایی شد. در گام بعدی، با استفاده از برگزاری جلسات خبرگی، با صاحب‌نظران و همچنین تکمیل پرسشنامه‌های طراحی شده در این خصوص، مجموعه‌ای از مسائل کلیدی استان شناسایی خواهد شد.

تبیین و تحلیل مسائل، چالش‌ها و تنگناهای وضع موجود می‌تواند ضمن آگاهی سیاست‌گذاران و مدیران استان در شناخت و درک بهتر، به هماهنگی و هم‌افزایی بخش‌های مختلف در راستای توسعه استان نیز کمک نماید.

جدول ۱- اهم مسائل و چالش‌های مانع توسعه استان یزد

محور	مسائل بنیادی و چالش‌های اساسی
منابع آب	تغییرات اقلیمی و بروز خشکسالی‌های متوالی در استان در دهه اخیر. محدودیت کمی و کیفی منابع آب. وابستگی آب استان به آب خط انتقالی برای تأمین نیاز آب آشامیدنی. افزایش جمعیت استان به ویژه محور مهریز- عقدا و افزایش تقاضا برای آب شرب و صنعت. تداوم مدیریت سنتی در بهره‌برداری و مصرف آب در کشاورزی و صنعت. عدم توسعه فناوری استحصال و بازیافت آب. کم توجهی به محدودیت منابع آب در جانمایی و استقرار فعالیت‌های اقتصادی آب‌بر در برخی قلمروها. ضعف در فرهنگ سازی برای حفظ، بهره‌برداری و مصرف منابع آبی

محیط زیست و منابع طبیعی	بهره‌برداری ناپایدار و بیش از توان اکولوژیک و ظرفیت زیستی استان (فرونشست زمین، بیابان زایی، آلودگی آبهای سطحی و زیرزمینی، فرسایش خاک و ...)
محیط زیست و منابع طبیعی	• بیابان زایی و بروز طوفان‌های شن ناشی از گسترش مناطق بیابانی در استان و وجود کانون های بحرانی حساس به فرسایش عمدتاً بادی. • آلودگی‌های زیست محیطی به ویژه آلودگی هوا در محور مهریز-عقدا. • بهره برداری اندک از منابع انرژی تجدیدپذیر خورشیدی در استان. • تخریب بی‌رویه‌ی عرصه‌های طبیعی استان توسط معادن.
اقتصاد و تولید	• نرخ بالای تورم استان در مقایسه با سطح ملی. • نرخ بالای بیکاری بویژه فارغ التحصیلان دانشگاهی و زنان. • مهاجرت شهروندان توانمند و سرمایه‌های انسانی و نخبان یزدی با سطح علمی بالا به خارج از استان و کشور. • پایین بودن میزان بهره‌مندی از فناوری های نوین در بخش های اقتصادی. • عدم شکل گیری زنجیره ارزش. • بهره‌وری پایین.
صنعت و معدن	• کمبود انرژی مورد نیاز واحدهای تولیدی به ویژه صنایع بزرگ استان (برق در تابستان و گاز در زمستان) • کهنگی و فرسودگی ماشین آلات و تکنولوژی پایین تولید در استان. • مشکل تأمین آب واحدهای صنعتی به دلیل محدودیت شدید منابع آب استانی. • بالا بودن سهم سرمایه گذاری تجهیزات وارداتی در سرمایه گذاری های بخش معدن • خام فروشی مواد معدنی. • عدم تناسب واحدهای فراوری معدنی متناسب با پتانسیل های مناطق معدنی در استان. • ضعف در بازاریابی و محدودیت بازارهای صادراتی. • تحریم های بین المللی و هزینه های سربار دور زدن تحریم ها. • کمبود زیرساختها در مناطق معدنی از جمله راه های دسترسی. • اتکا صنایع بزرگ استان به منابع طبیعی و معادن. • تمرکز بخش عمده‌ای از فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی در شهر یزد و محور یزد- اردکان و عدم توازن مطلوب در ساختار فضایی استان • محدودیت تخصیص بیش از ۲۰ مترمکعب آب در شبانه روز برای واحدهای تولیدی استان • مشکلات تأمین سرمایه و نقدینگی در گردش واحدهای تولیدی

• بازرگانی و تجارت	• بازاریابی ضعیف و عدم اتصال به شبکه‌های اقتصاد منطقه‌ای و جهانی. • ناکافی بودن صنایع تبدیلی و بسته‌بندی کافی و به روز در استان. • سهم پایین محصولات با ارزش افزوده یا فن‌آوری بالا در صادرات استان. • فقدان شیوه مدیریتی و به کارگیری مدیریت زنجیره تأمین.
• انرژی	• کمبود انرژی برق در تابستان و گاز در زمستان. • پراکندگی مناطق روستایی استان و بالا بودن هزینه‌های انتقال گاز به این مناطق. • فرسودگی تأسیسات استان در بخش تولید و انرژی. • گران بودن هزینه‌های بهره‌مندی از انرژی‌های پاک. • عدم تأمین منابع مالی در حمایت از بخش خصوصی در تولید انرژی به ویژه انرژی‌های نو.
• کشاورزی	• تغییرات اقلیمی و کاهش منابع آب در دسترس برای کشاورزی. • خشک شدن چشمه‌ها و قنات و از بین رفتن اراضی کشاورزی به ویژه در مناطق روستایی کوچک. • اتلاف منابع در حوزه کشاورزی به دلیل آفات و سرمازدگی محصولات. • نظام خرده مالکی و غالب بودن کشاورزی سنتی (ناشی از بالا بودن میانگین سنی و پایین بودن سطح سواد بهره‌برداران و قانون ارث). • توسعه بی‌رویه شهری و تهدید باغات و زمین‌های زارعی و تخریب عرصه‌های طبیعی استان • خالی شدن روستاهای دارای فعالیت‌های کشاورزی از جمعیت فعال به دلیل مهاجرت روستاییان. • کمبود صنایع تبدیلی و تکمیلی. • خشکسالی‌های مستمر و کاهش بازدهی مراتع. • جابه‌جایی و تردد انواع دام قاچاق و عدم امکان کنترل بهینه جهت شناسایی بیماری‌های دامی و مبارزه با آن. • کمبود زیرساخت‌ها (فضاهای انباری، سردخانه، کشتارگاه و ...) در بخش دام و طیور.
• گردشگری	• فصلی بودن گردشگری یزد و پایین بودن تنوع جاذبه‌ها و مسیرهای گردشگری استان. • تأثیرپذیری بالای حوزه گردشگری استان از وضعیت روابط سیاسی و دیپلماسی خارجی کشور. • وجود محدودیت‌های سلیقه‌ای در برخورد با گردشگران. • حمایت ناکافی قانونی و مالی مؤثر از مالکین ابنیه تاریخی. • عدم رعایت حق مالکیت معنوی و فکری برای صنایع دستی استان نظیر زیلو و ... • وجود ریسک سرمایه‌گذاری در حوزه گردشگری. • وضعیت نامطلوب اماکن تاریخی از نظر بازسازی، ساماندهی معابر، منظر، آلودگی‌های محیطی و تأمین آرامش. • کمبود اعتبارات عمرانی دولتی جهت ساماندهی بافت تاریخی استان. • کمبود تسهیلات بانکی بلندمدت و ارزان قیمت جهت سرمایه‌گذاری در بخش گردشگری.

	• توسعه افقی شهرهای استان به ویژه شهر یزد. • مهاجرت شدید، خالی شدن روستاها و گسترش حاشیه‌نشینی. • پراکندگی سکونتگاه‌ها و هزینه واحد بالای خدمات رسانی در حوزه عمرانی. • تمرکز جمعیت و فعالیت در محور مهریز- عقدا و توسعه نیافتگی سکونتگاه‌های کوچک و میانی.
نظام سکونتگاهی	• مهاجرت شدید، خالی شدن روستاها و کاهش ضریب روستان‌نشینی به ۱۳/۵ درصد در سال ۱۴۰۰ ش. • شکل‌گیری حاشیه‌نشینی و توسعه سکونتگاه‌های غیررسمی در مناطق پیرامونی شهر یزد. • پایین بودن تراکم جمعیت (۱۶/۸ نفر در کیلومتر مربع) و پراکندگی روستاها و در نتیجه هزینه بالای خدمات رسانی عمومی. • پایین بودن میزان تاب‌آوری سکونت و فعالیت در استان به لحاظ تهدیدات و مخاطرات طبیعی و انسانی • متروپلايز شدن و تمرکزگرایی در منطقه شهری یزد. • فرایندها و رویه‌های نادرست تبدیل و الحاق سکونتگاه‌های روستایی به شهر. • تغییر کاربری گسترده زمین خارج از برنامه‌ها و طرح‌های مصوب و مغایر با ملاحظات زیست محیطی. • ساخت و ساز غیرمجاز و پراکنده رویی شهرها در اراضی حاصلخیز پیرامون شهرهای استان • بحران اداره شهرهای محور مهریز- عقدا بدلیل عدم انطباق مرزهای اداری- سیاسی با محدوده های عملکردی.
سلامت و بهداشت و درمان	• فرسودگی فضاهای فیزیکی و تجهیزات درمانی و کمبود امکانات با عنایت به حجم بالای متقاضیان از سایر استان‌ها. • ناکافی بودن پایگاه اورژانس در سطح استان و کمبود اورژانس هوایی. • فقدان سیاستگذاری متمرکز و یکپارچه در حوزه سلامت و تعدد و ناهماهنگی مراکز تصمیم‌سازی. • عدم هماهنگی و انسجام لازم بین وزارت بهداشت و سازمان میراث فرهنگی در خصوص گردشگری سلامت. • شیوع بیماری‌های قلب و عروق، سرطان‌ها، دیابت و... (رتبه بالای استان در سطح کشور).
حمل و نقل و ارتباطات	• عبور خط ریل سراسری از میان مناطق شهری در محور مهریز- عقدا. • فقدان خط ریلی سریع‌السیر بین شهری به ویژه در مسیر اردکان- مهریز. • فقدان مراکز لجستیک تخصصی در سطح استان. • نداشتن شبکه‌های حمل و نقل ریلی و جاده‌ای (بوئژه آزاد راه و بزرگراه) متناسب با قابلیت‌های توسعه‌ای استان. • کمبود راه‌های ارتباطی مناسب در برقراری دسترسی به مکان‌های صنعتی و معدنی. • جایگاه نامناسب استان یزد به‌رغم مرکزیت تبادلات حمل و نقلی در کشور.

حمل و نقل و ارتباطات	• ناکافی بودن ظرفیت زیرساخت و ناوگان حمل و نقل باری و مسافری در حوزه ریلی (ترافیک بالای مسیر و نیاز به دو خطه کردن مسیرهای ریلی و کمبود قطارهای مسافربری). • عدم توسعه خطوط هوایی استان. • عدم تناسب بین اعتبارات عمرانی و برنامه‌ی نگهداری راه‌های استان با توجه به طول راه‌ها. • افزایش حوادث جاده‌ای، به دلیل ترافیک بالای ناشی از شریانی بودن راه‌های استان. • وسعت نسبتاً زیاد استان و پراکندگی راه‌های حوزه‌ی استحفاظی و در نتیجه بالا بودن هزینه نگهداری. • پراکندگی سکونتگاه‌ها و هزینه واحد بالای خدمات رسانی در حوزه عمرانی
اجتماعی و فرهنگی	• مهاجرت شدید، خالی شدن روستاها و گسترش حاشیه‌نشینی. • مهاجرت شهروندان توانمند و سرمایه‌های انسانی و نخبگان یزدی با سطح علمی بالا به خارج از استان و کشور. • مهاجرت‌پذیری بالایی شهرهای استان یزد خصوصاً کارگران ساده و غیرماهر و با فرهنگ‌های نامتجانس به دلیل شرایط ساختار اقتصاد معدنی استان. • وجود اتباع مجاز و غیرمجاز در استان و مشکلات ناشی از اشتغال، اسکان و روابط اجتماعی و تبعات منفی امنیتی آن. • بروز آسیب‌های اجتماعی در استان، به دلیل مشکلات اقتصادی، صنعتی شدن و مهاجرت‌های داخلی و خارجی به استان. • نرخ بالای بیکاری بانوان و فارغ التحصیلان دانشگاهی. • کمبود زیرساخت‌های مناسب برای نشاط اجتماعی در استان (عدم وجود امکانات و مکان‌های سرگرمی، تفرجگاهی، گردشگری، ...) • رشد نابرابری و احساس محرومیت نسبی و تبعیض بین مرکز استان و شهرهای دور از مرکز. • تداخل فرهنگی و به هم ریختگی فرهنگ، سنت، ارزش‌ها و هویت یزدی.
آموزش، علم و فناوری	• کم توجهی به آمایش آموزش عالی و فنی و حرفه‌ای در سطح استان و توسعه رشته‌های دانشگاهی بدون توجه به تخصص‌های منطقه‌ای استان. • تناسب پایین فرصت‌های آموزشی دانش‌آموختگان استان با نیازهای بازار کسب و کار استان. • ضعف نظام آموزشی در ایجاد روحیه جستجوگری و پرسشگری علمی در دانش‌آموزان و دانشجویان بیکاری فارغ التحصیلان دانشگاهی. • کاهش متقاضیان آموزش در مراکز آموزش عالی و دانشگاهی. • ترکیب نامتجانس دانش‌آموزان بومی استان با دانش‌آموزان اتباع خارجی. • فرسودگی بخش قابل توجهی از مدارس استان. • کمبود جدی اعتبارات دولتی در حوزه آموزش و پرورش. • کمبود نیروی انسانی و معلم شایسته و فرهیخته.

آموزش، علم و فناوري

- آسیب های اجتماعی در مدارس و آموزش و پرورش (اعتیاد،
- فقدان انگیزه برای ادامه تحصیل به ویژه رشته های علوم پایه.
- رویکرد ضعیف و ضعف محتوایی کتب درسی.
- فرسودگی شغلی معلمان و کمبود زمینه های نشاط اجتماعی.
- کمبود فضا، تجهیزات و نیروی انسانی در مدارس دولتی.
- کم توجهی به سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و ضعف در آگاهی و اطلاع رسانی محتوای سند.
- کنکورزدگی یزدی ها و اولویت دهی به کسب رتبه های برتر در کنکور، بدون توجه به مهارت افزایی.
- فقدان تشکل صنفی معلمان و فرهنگیان.

منطقه ویژه علم و فناوری کشور (مصوب شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری) قرار گیری در کریدور جاده های شمال جنوب و شرق غرب کشور و راه ریلی کشور، جایگاه نخست نسبت نخبگان به جمعیت در سطح کشور و پیشتازی ۲۷ ساله دانش آموزان یزدی در کنکور سراسری.

بهره مندی از روزهای آفتابی و مزارع تولید برق از انرژی خورشیدی، سرمایه اجتماعی بالا در کشور (خوشنامی یزدی ها).

استان یزد از منظر اسناد فرادست، سند ملی آمایش سرزمین، حمل و نقل و ترانزیت - گذرراه حمل و نقل زمینی (جنوب شرق - غرب) در پهنه شرقی کشور، گذرراه حمل و نقل زمینی، جنوب شرق - شمال غرب. - لجستیک ملی: عرصه میانی کشور (شرق - غرب) با اولویت پهنه یزد. - یزد به عنوان مرکز لجستیک.

- تکمیل، تقویت و تجهیز محورهای ارتباط دهنده نظام سکونتگاهی و مراکز اصلی فعالیت نیمه شرقی کشور به محورهای اصلی منطبق بر گذرراه های بین المللی (گذرراه های کویری کرمان - بیرجند، کرمان - مشهد، بیرجند - سمنان).

اصلی ترین قابلیت ها، مزیت ها و فرصت های توسعه استان ثبت جهانی شهر یزد، در فهرست میراث جهانی یونسکو (۱۳۹۶)، وجود جاذبه های متعدد فرهنگی، تاریخی و طبیعی و پتانسیل بالای توسعه گردشگری به همراه زیرساخت های لازم.

در نظر گرفتن یزد در حلقه گردشگری طبیعی - تاریخی - فرهنگی: یزد، اصفهان، شیراز و کرمان در سند ملی آمایش سرزمین. قرارگیری در بین ۶ استان بزرگ صنعتی.

دومین استان بزرگ معدنی کشور با استخراج و فرآوری ۳۲ نوع ماده معدنی از جمله: سنگ آهن، خاک های صنعتی، سرب و روی، سنگ های ساختمانی و....

دارای بیمارستان ها و مراکز بهداشتی و درمانی معتبر با قابلیت ارائه خدمات تخصصی و فوق تخصصی در سطوح ملی و حوزه کشورهای خلیج فارس و توانمند در موضوع گردشگری سلامت.

در نظر گرفتن یزد به عنوان قطب گردشگری سلامت در سند ملی آمایش سرزمین.

استان پیشرو در حوزه علم و فناوری کشور و حوزه اقتصاد دانش بنیان و بهره مند از پارک علم و فناوری و کارخانه نوآوری و دارای اولین

انرژی

تولید انرژی خورشیدی

صنعت

محورهای گردشگری کویری: بافق- یزد- طبس- بیرجند/ نائین- خور و بیابانک- دامغان/ کرمان- شهداد- نهبندان- بیرجند/ زاهدان- بم- کرمان.

سازگاری توسعه با محیط زیست و منابع طبیعی. مقابله با بیابان زایی و تثبیت کانون های گرد و غبار به ویژه در استان یزد.

سند آمایش استان یزد

سند آمایش استان یزد، در تاریخ ۱۳۹۹/۱۲/۱۱ به تصویب شورای عالی آمایش سرزمین رسید. این سند، بیانگر جهت گیری های راهبردی، اهداف، راهبردها، سیاست های سرزمینی و اولویت های موضوعی و موضعی استان یزد، برای رسیدن به چشم انداز توسعه فضایی استان در افق ۱۴۲۴ است. در ادامه، اصلی ترین جهت گیری های توسعه استان، در طول دوران برنامه هفتم منطبق با سند مصوب آمایش استان ذکر شده است. اهداف بنیادین

تبدیل یزد، به مرکز تجارت و بازرگانی نوین با عملکرد ملی و مرکز اصلی بارانداز ملی و پخش و صدور کالا. توسعه پایدار صنعتی و معدنی و تکمیل

- ساخت محصولات مبتنی بر دانش و روش های نوین تولید و تکمیل کننده زنجیره ارزش، با اولویت ساخت محصولات از مواد کانی غیرفلزی.

- ساخت تجهیزات برقی.

- توسعه صنایع سبک مبتنی بر روش های نوین تولید با اولویت منسوجات، پوشاک و محصولات چرمی.

- ساخت تجهیزات برقی.

- ماشین آلات الکترونیکی، رایانه ای و نوری.

- ساخت وسایل نقلیه با روش های تولید مبتنی بر آینده پژوهی صنعت، با اولویت وسایل نقلیه موتوری، تریلر و نیمه تریلر. کشاورزی

- ایجاد و توسعه زنجیره ارزش گوشت قرمز.

- ایجاد و توسعه زنجیره ارزش طیور.

نظام سکونتگاهی

شهر یزد، به عنوان سکونتگاه سطح دو ملی. الگوی توسعه به صورت شبکه شهری چندمرکزی خوش های با رویکرد توسعه مکان های مرکزی.

تثبیت مناطق کلانشهری.

توسعه شهرهای کوچک و میانی.

تقویت کانون های روستایی متوسط و بزرگ.

گردشگری

حلقه گردشگری طبیعی- تاریخی- فرهنگی:

یزد، اصفهان، شیراز و کرمان.

قطب گردشگری سلامت (یزد).

پهنه های گردشگری کویری: به ویژه در استان های یزد، کرمان، خراسان جنوبی، سمنان، اصفهان، قم و سیستان و بلوچستان.

کارگیری الزامات دفاعی، امنیتی، پدافند غیرعامل و مدیریت بحران در برنامه‌های توسعه‌ای استان.

مأموریت‌های توسعه استان

مدیریت مهاجرت در استان، با اولویت بخشی به جذب طبقه خلاق و ماهر در عرصه‌های علم و فناوری.

تقویت شهرهای میانی و سکونتگاه‌های کوچک (شهری و روستایی).

توسعه امکانات زیربنایی و خدمات روبنایی. توسعه سلامت جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی استان یزد.

پیشگیری و کنترل عوامل خطر بیماری‌های غیرواگیر و تهدید کننده‌های سلامت مردم استان.

حفظ و تقویت حس مسئولیت‌پذیری اجتماعی، خلاقیت و نوآوری، امنیت، دانش و مهارت نیروی انسانی توأم با توسعه امکانات نرم‌افزاری.

توسعه اشتغال، متناسب با نیازهای شغلی جمعیت استان در هریک از شهرستان‌ها.

توسعه فعالیت‌های پایه اقتصادی و پشتیبان توسعه سایر بخش‌ها شامل: معدن و صنایع جوارمعدنی، خدمات برتر، آموزش، علم و فن‌آوری، گردشگری تاریخی و فرهنگی، حمل و نقل و خدمات پشتیبانی، تجارت و بازرگانی، ارتباطات و فن‌آوری اطلاعات و تولیدات دام و طیور.

توسعه فعالیت‌های فزاینده پایداری و پویایی توسعه اقتصادی و اجتماعی شامل: گردشگری سلامت، صنایع برق و الکترونیک، صنایع لاستیک و پلاستیک، صنایع شیمیایی، صنایع مواد غذایی، صنایع نساجی و پوشاک، صنایع کاشی و سرامیک، صنایع قطعه‌سازی و ماشین‌آلات صنعتی، تولیدات متراکم

زنجیره‌های ارزش صنایع مزیت‌دار و رقابتی با اتکا بر فن‌آوری‌های پیشرفته و دانش بنیان. توسعه کیفی بخش کشاورزی با تأکید بر دانش بومی، ارتقای سطح فن‌آوری و توسعه زنجیره‌های ارزش در بخش.

مدیریت پایدار تأمین و مصرف آب مورد نیاز سکونت و فعالیت در استان.

صیانت از محیط زیست طبیعی استان، بهره‌برداری بهینه از منابع طبیعی پایه و کنترل آلاینده‌ها.

ارتقای امنیت عرضه انرژی مطمئن و پایدار با توسعه شبکه‌های تولید، انتقال و توزیع انرژی متناسب با نیازهای توسعه‌ای استان و کشور.

ارتقای جایگاه ترانزیتی و لجستیکی استان، در راستای ایفای نقش ملی و فراملی.

پاسداشت و تقویت میراث فرهنگی و معنوی غنی یزد و اشاعه در سطوح ملی و فراملی. توسعه پایدار گردشگری.

کیفیت بخشی آموزش، تکمیل و ارتقای زیست‌بوم فن‌آوری و نوآوری در استان و گسترش تعاملات فعال در سطح ملی و فراملی.

توسعه سکونتگاه‌های میانی، کوچک و روستایی استان با اتخاذ رویکرد مدیریت یکپارچه‌ی سکونتگاه‌های به هم پیوسته. مدیریت و کنترل روند مهاجرت در استان.

تقویت سرمایه‌ی اجتماعی استان. توسعه خدمات برتر با رعایت استانداردهای جهانی.

ارتقای سلامت جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی مردم استان یزد.

افزایش تاب‌آوری محیط طبیعی، نظام سکونتگاهی، تولید و فعالیت.

ارتقای سطح امنیت استان از طریق به

وگلخانه‌ای و صنعت اسب.

توسعه فعالیت‌های مرتبط با جامعه، طبیعت و محیط شامل: طب سنتی، تولیدات باغی، تولیدات زراعی، انرژی خورشیدی، گردشگری طبیعی و صنایع دستی. توجه به تقسیم کار منطقه‌ای و هم‌افزایی فعالیت‌های اقتصادی، مراکز و محورها با دیگر استان‌های مجاور.

تکمیل و توسعه زیرساخت‌های مرتبط با فضاها، اصلی، فرعی و پشتیبان فعالیت‌های منتخب به منظور حفظ و ارتقا فعالیت. حفاظت از محیط طبیعی استان و رشد و توسعه اقتصادی مبتنی بر پیوندهای فراملی، ملی و منطقه‌ای و توان‌های محیطی. توسعه ارتباطات استان در سطح استانی، ملی و فراملی به عنوان یکی از شالوده‌های تاریخی.

توسعه حمل و نقل جاده‌ای، ریلی و هوایی به منظور ایفای نقش‌های ملی و منطقه‌ای. توسعه حمل و نقل جاده‌ای و ریلی در کریدورهای فرعی استان به جهت انتشار اثرات توسعه در آنها.

ایجاد مسیر ریلی متصل‌کننده استان، به شمال شرق کشور و کشورهای آسیای مرکزی.

نقش‌پذیری به عنوان مرکز اصلی (هاب) بازرگانی و ترانزیت کالا در مرکز کشور.

تقویت محور مهریز- عقدا به عنوان محور رشد دانش‌بنیان و فعالیت‌های با فناوری بالا استان.

تمرکز بخشی به خدمات برتر در محور عقدا- مهریز، به ویژه شهرستان یزد و سایر مراکز مستعد.

تعیین محدوده مجموعه شهری مهریز- عقدا به منظور یکپارچگی برنامه‌ریزی سکونتگاه‌ها از عقدا تا مهریز با مدیریت راهبردی یکپارچه.

راهبردها و راهکارهای پیشنهادی توسعه میان‌مدت استان، طی برنامه هفتم

حوزه تعاملات بین‌المللی

ارتقاء نقش و جایگاه بین‌المللی استان یزد در تعاملات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با کشورهای جهان.

بسط «خواهرخواندگی» بین شهر یزد با سایر شهرهای جهان و حضور فعال، در شبکه شهرهای جهانی با تأکید بر ظرفیت‌های گردشگری استان یزد به ویژه شهر میراث جهانی یزد.

تشکیل شبکه‌های تجاری، بازاریابی و ارائه مشوق برای توسعه صادرات استان یزد.

تبادل دانش و همکاری‌های علمی و آموزشی (دیپلماسی علمی) با دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی در کشورهای منطقه و جهان.

حوزه محیط زیست و منابع طبیعی و منابع آب

ارتقاء زیست‌پذیری قلمروهای سکونت و فعالیت.

مدیریت تقاضای مصرف آب، فرهنگ سازی و ارتقاء بهره‌وری در بخش‌های مصرف.

تأمین پایدار منابع آب از منابع آب غیرمتعارف (آب دریا، پساب، بازچرخانی، ...).

نهاد و تشکل‌های بهره‌برداران در حوزه محیط زیست و منابع آب.

ارزش‌گذاری اقتصادی آب و توجه ویژه به امنیت آبی و ایجاد بازار و بانک آب.

تعالیل بخشی کمی و کیفی منابع آب زیرزمینی و کاهش تدریجی برداشت از منابع آب‌های زیرزمینی.

حوزه اقتصادی

تبدیل یزد به یکی از مراکز توسعه، نوآوری و کارآفرینی زیست بوم هوش مصنوعی در کشور.

ساماندهی، بازآرایی و تخصصی‌سازی منطقه‌ای فعالیت‌های اقتصادی.

استقرار صنایع دانش بنیان، فناورمحور و جاذب نیروی انسانی خبره در قلمروهای پرتراکم جمعیتی.

کاهش سهم صنایع آلاینده، کاربر، پرآبخواه و با فناوری پایین در قلمروهای پرتراکم جمعیتی و کریدورهای گردشگری.

توسعه آموزش عالی، خدمات برتر و دانش پایه و تولید علوم نوین متناسب با

مزیت‌های استان جهت پشتیبانی از اقتصاد

تشویق، سرمایه‌گذاری و حمایت از به کارگیری فناوریهای سازگار با محیط زیست. منع استقرار فعالیت‌های کاربر (نیروی انسانی غیرماهر) و زمین بردر محور مهریز- عقدا.

فرهنگ سازی و توسعه فعالیت‌های مردم نهاد و تشکل‌های بهره‌برداران در حوزه محیط زیست و منابع آب.

ارزش‌گذاری اقتصادی آب و توجه ویژه به امنیت آبی و ایجاد بازار و بانک آب.

تعالیل بخشی کمی و کیفی منابع آب زیرزمینی و کاهش تدریجی برداشت از منابع آب‌های زیرزمینی.

حوزه اقتصادی

تبدیل یزد به یکی از مراکز توسعه، نوآوری و کارآفرینی زیست بوم هوش مصنوعی در کشور.

ساماندهی، بازآرایی و تخصصی‌سازی منطقه‌ای فعالیت‌های اقتصادی.

استقرار صنایع دانش بنیان، فناورمحور و جاذب نیروی انسانی خبره در قلمروهای پرتراکم جمعیتی.

کاهش سهم صنایع آلاینده، کاربر، پرآبخواه و با فناوری پایین در قلمروهای پرتراکم جمعیتی و کریدورهای گردشگری.

توسعه آموزش عالی، خدمات برتر و دانش پایه و تولید علوم نوین متناسب با

مزیت‌های استان جهت پشتیبانی از اقتصاد

دانش بنیان، بخش تولید استان و پرورش نخبگان علمی.

توسعه نهادهای مکمل آموزش‌های رسمی و کسب و کارهای دانش بنیان (مدرسه اشتغال، هنرستان‌های مهارتی، نهادهای دانشی جوار

صنعتی، شتاب دهنده‌های مرتبط، پارک کسب و کار، شرکت‌های خلاق، خانه خلاق و

نوآوری، ...)

افزایش سهم اقتصاد سلامت و ارائه خدمات پزشکی و درمانی در سطح ملی و بین المللی به ویژه به سالمندان

برندسازی مکانی و افزایش سهم اقتصاد گردشگری و هنر در استان مبتنی بر کریدورها، قطب‌ها و پهنه‌های گردشگری

فعالسازی ظرفیت‌های مغفول مانده گردشگری و تنوع بخشی به مقاصد گردشگری در نقاط مختلف استان

تحول در ساختار و نظام بهره‌برداری کشاورزی مبتنی بر کشاورزی دقیق، هوشمند، کم‌آبخواه، با ارزش افزوده بالا

توسعه زنجیره‌های ارزش فعالیت‌های اقتصادی اولویت‌دار در استان (نظیر نساجی، پوشاک، صنایع الکترونیک و برقی، تجهیزات حمل و نقل، ماشین‌سازی و قطعه‌سازی،)

حوزه زیرساختی

تقویت و هم‌افزایی شبکه زیرساختی استان، متناسب با الگوی مطلوب استقرار سکونت و فعالیت و کریدورهای تخصصی عملکردی.

توسعه مراکز لجستیک هوشمند در گذرراه‌های ملی و بین‌المللی و قلمروهای اصلی صنعتی-معدنی (شامل انبار، مرکز پردازش، بسته‌بندی، مراکز و خدمات مشاوره، خدمات مالی و بیمه، خدمات برزندینگ و بازاریابی، ناوگان اختصاصی محصولات صنعتی، پایانه‌های باری، شرکت‌های حمل و نقلی،)

تقویت زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات و اتصال تمام نقاط شهری و روستاهای متوسط و بزرگ به شبکه ملی

اطلاعات.

تأمین پایدار انرژی (گاز و برق) در قلمروهای اصلی فعالیت (مطابق با نقشه سازمان فضایی افق)

افزایش سهم انرژی‌های نو و تجدیدپذیر و الزام صنایع بزرگ و انرژی بر به تحقیق، توسعه و ایجاد نیروگاه‌های تجدیدپذیر.

حوزه اجتماعی و فرهنگی

ارتقاء سرمایه انسانی و اجتماعی و ایجاد تحول در نظام آموزش عمومی، مهارتی، بهداشت و درمان و تربیت نیروی انسانی سالم، ماهر و شاداب.

سرمایه‌گذاری ویژه و حمایت از توسعه زیرساخت‌های آموزش و پرورش (زیرساخت‌های ورزشی، آموزش سبک زندگی، مهارت محوری، حفظ فرهنگ و هویت محلی، کادر آموزشی، نوسازی و توسعه مدارس. تقویت و ارتقاء زیست بوم علمی و فناوری استان؛ مشتمل بر مراکز آموزش عالی، پارک‌های علم و فناوری، مراکز رشد و شتاب‌دهنده‌ها و آموزش نیروی انسانی متناسب با تخصص‌ها و مزیت‌های منطقه ای استان یزد.

مدیریت مهاجرت با اولویت بخشی به جذب طبقه خلاق و ماهر در عرصه‌های علم و فن‌آوری و تخصص‌های استان. حفظ فرهنگ و ارزش‌های اصیل مبتنی بر هویت تاریخی و میراث فرهنگی و معنوی یزد و ارتقاء آوازه فرهنگ و هویت یزدی.

احیاء و تقویت صنایع خلاق فرهنگی، نمادها، آیین‌ها، سنت‌ها، فرهنگ عامه و رویدادهای منحصر به فرد استان یزد.

ترویج عناصر هویت بومی و نمادسازی هویتی بازتاب‌دهنده فرهنگ بومی ارزش بنیان.

پایان یک شایعه قدیمی؛ بررسی علمی ادعای نقش رادارهای نظامی در کاهش بارش

دکتر سید علی المدرسی

عضو شورای علمی اندیشکده حکمرانی و قانون گذاری

در سال‌های اخیر، ادعاهایی درباره تأثیر رادارهای نظامی بر کاهش بارندگی مطرح شده است. از دیدگاه فیزیک جو، مهندسی رادار و با اتکا به یافته‌های علمی موجود، این موضوع نیازمند بررسی بر پایه شواهد تجربی و مطالعات معتبر است، نه گمانه‌زنی‌های غیرمستند. بررسی‌های مبتنی بر فیزیک جو، مهندسی رادار و مطالعات علمی نشان می‌دهد که تاکنون هیچ شواهد معتبر و تکرارپذیری مبنی بر اینکه رادارهای نظامی باند X موجب کاهش بارندگی می‌شوند، ارائه نشده است.

رادارهای باند X که در محدوده فرکانسی ۸ تا ۱۲ گیگاهرتز فعالیت می‌کنند، اساساً برای آشکارسازی و رهگیری اهداف طراحی شده‌اند و انرژی آن‌ها در مقایسه با انرژی عظیم سامانه‌های جوی، توان ایجاد تغییر معنادار در فرایندهای بارش را ندارد. در پژوهش‌های مرتبط با بارورسازی ابرها نیز رادار تنها نقش پایش و اندازه‌گیری را ایفا می‌کند و عامل ایجاد تغییر در بارش محسوب نمی‌شود.

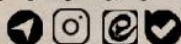
اگر چنین تأثیری وجود داشت، باید الگوهای مشخص و قابل تکراری از کاهش بارش در مناطق دارای رادار توسط ایستگاه‌های مستقل هواشناسی ثبت و گزارش می‌شد، در حالی که تاکنون چنین شواهدی در ادبیات علمی معتبر مشاهده نشده است. بر اساس دانش فعلی، وقوع و میزان بارش عمدتاً تابع عواملی همچون دینامیک جو، رطوبت، توپوگرافی و انتقال انرژی است و ادعای نقش رادارهای نظامی در کاهش بارندگی، در شرایط کنونی فاقد پشتوانه علمی کافی ارزیابی می‌شود.

رهبر عظیم الشان شهید کشورمان در جمع مردم یزد: شهر شما و استان شما، برادران و خواهران عزیز یزدی! مرکز دانش، مرکز هنر، مرکز کار و تلاش و ابتکار، مرکز ایمان و دین‌باوری است. شهر یزد، شهر علم است. شما مردم یزد، در دانشگاه خویبد، در میدان جنگ خویبد، در کشاورزی هم با وجود خشکی طبیعی این اقلیم، خویبد.

اندرشکده‌های حکمرانی و قانون‌گذاری استانی

@HOKMRAH
andishkadeh.mrc.ir